

UNIwersytet śląski w Katowicach
Instytut Nauk o Kulturze

NOWA BIBLIOTEKA

NEW LIBRARY

USŁUGI, TECHNOLOGIE INFORMACYJNE
I MEDIA

*SPECJALNE USŁUGI I INFORMACJA
W INSTYTUCJACH KULTURY, EDUKACJI I ADMINISTRACJI*

POD REDAKCJĄ
AGNIESZKI ŁAKOMY-CHŁOSTY

nr 1 (36)

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

RADA NAUKOWA

Prof. nadzw. dr hab. Mariola Antczak (Uniwersytet Łódzki)
Dr hab. Anna Dymmel, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
Prof. dr hab. Ewa Głowacka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
Prof. dr hab. Elżbieta Gondek, profesor emerytowany
Dr hab. Małgorzata Góralska, prof. UWr (Uniwersytet Wrocławski)
Prof. Gregory Hadley (Niigata University of International and Information Studies Niigata, Japan)
Asoc. prof. Baiba Holma (University of Latvia)
Prof. dr hab. Mariola Jarczykova (Uniwersytet Śląski w Katowicach)
Dr hab. Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Dr hab. Katarzyna Materska, prof. UŚ (Uniwersytet Śląski w Katowicach)
Ph.D. Serhii Nazarovets (National University of Kyiv-Mohyla Academy Library)
Dr hab. Diana Pietruch-Reizes, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)
Dr hab. Michał Rogoż, prof. UP (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie)
Prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD (Comenius University in Bratislava)

REDAKCJA

Agnieszka Gołda
Izabela Swoboda
Agnieszka Łakomy-Chłosta
Jacek Tomaszczyk
Justyna Adamus-Kowalska
Anna Małgorzata Kamińska
Anna Seweryn

ADRES REDAKCJI

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Pl. Sejmu Śląskiego 1
40-032 Katowice
e-mail: nowabiblioteka@us.edu.pl

Półrocznik wydawany przez
Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Publikacja recenzowana
Zawartość odnotowana w indeksie cytowań CYTBIN

Spis treści

ARTYKUŁY I KOMUNIKATY

Jolanta Kokoszka: Mem – specjalne medium informacyjne. Stan badań polskiego piśmiennictwa m.in. w dziedzinie nauk o kulturze i religii	7
Dominika Panek: Wykorzystanie literatury wizualnej w kształtowaniu kompetencji uczniów na różnych etapach edukacyjnych.	25
Adam Gajcki: Studenci w województwie śląskim jako użytkownicy e-administracji publicznej. Badania wstępne	37
Olga Forlicz: Źródła informacji dla kynologów.	49
Zuzanna Czarnota: Edycje sag skandynawskich w Polsce – analiza repertuaru wydawniczego.	61
Dorota Wiśniewska: Z dziejów prasy fachowej na przykładzie wydawnictw dla bibliotekarzy okresu międzywojennego	81

ARTYKUŁY RECENZYJNE, RECENZJE I OMÓWIENIA

Maja Wojciechowska: Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce: na przykładzie bibliotek województwa łódzkiego / Mariola Antczak, Magdalena Kalińska-Kula. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019. – 264 s. : il. ; 25 cm. – ISBN 978-83-8142-334-2. – ISBN 978-83-8142-335-9	103
Marcin Chłosta: Łapacz snów : studia o twórczości Neila Gaimana / pod red. Weroniki Kosteckiej, Anny Mik i Macieja Skowery ; Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2018. – 307, [1] s. ;	

22 cm. – (Literatura dla Dzieci i Młodzieży : Studia ; 13). – ISBN
978-83-65741-20-2 109

SPRAWOZDANIA

- Jolanta Szulc:** XV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej
(Kraków, 23–24 września 2019 r.) 115
- Agnieszka Marek:** Ogólnopolska konferencja „Przewodnik kulturalny,
czyli jak rozwijać kompetencje kulturowe dzieci i młodzieży. Możliwość
działań oraz współpracy bibliotek szkolnych z instytucjami
kultury” (Bielsko-Biała, 29 listopada 2019 r.) 121
- Marlena Gęborska:** Konferencja „Wzory osobowe i wzorce współczes-
nych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych”
(Katowice, 4 grudnia 2019 r.) 125
- Natalie Grochowicki:** XIII Ogólnopolska Konferencja Studencko-Dokto-
rancka Kół Naukowych „Specjalna, specjalny, specjalne – biblioteka,
użytkownik, usługi” (Katowice, 5 grudnia 2019 r.) 129

Table of Contents

ARTICLES AND COMMUNICATIONS

Jolanta Kokoszka: Meme – special medium of information. State-of-the-art of Polish writings in the field of culture and religion	7
Dominika Panek: The use of visual literature in the shaping of learners' competencies on various educational stages.	25
Adam Gajecki: Students in the Silesian Voivodeship as users of public e-administration. Preliminary research	37
Olga Forlicz: Sources of information for kynologists	49
Zuzanna Czarnota: Editions of the Scandinavian sagas in Poland – The analysis of the press offer	61
Dorota Wiśniewska: From the history of the professional press on the example of publications for librarians in the interwar period	81

REVIEW ARTICLES, REVIEWS AND DISCUSSIONS

Maja Wojciechowska: Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce. Na przykładzie bibliotek województwa łódzkiego [Library internal marketing in theory and practice on the example of libraries of the Łódź Voivodeship] Mariola Antczak, Magdalena Kalińska-Kula. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019. – 264 pp. : il. ; 25 cm. – ISBN 978-83-8142-334-2. – ISBN 978-83-8142-335-9	103
Marcin Chłosta: Łapacz snów: studia o twórczości Neila Gaimana [Catcher of dreams: On the writings of Neil Gaiman] / edited by Weronika Kotecka, Anna Mik and Maciej Skowera; Stowarzyszenie Biblio-	

tekarzy Polskich. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2018. – 307 pp., [1] p. ; 22 cm. – (Literatura dla Dzieci i Młodzieży : Studia ; 13) [Children and Youth Literature: Studies; 13] – ISBN 978-83-65741-20-2 . . . 109

REPORTS

- Jolanta Szulc:** 15th National Forum for Scientific and Technical Information (Kraków, September 23–24, 2019) 115
- Agnieszka Marek:** National Conference “Cultural guide, or how to develop cultural competencies of children and youth. Potential activities and cooperation between libraries and cultural institutions” (Bielsko-Biała, November 29, 2019). 121
- Marlena Gęborska:** Conference “Personal patterns and patterns of contemporary workers of the librarian and information profession” (Katowice, December 4, 2019) 125
- Natalie Grochowicki:** 13th National Conference of Academic Circles of Students and Doctoral Students “Special library – special user – special services” (Katowice, December 5, 2019) 129

ARTYKUŁY I KOMUNIKATY

Jolanta Kokoszka

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: j.a.kokoszka@o2.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-7390-5992>

Mem – specjalne medium informacyjne Stan badań polskiego piśmiennictwa m.in. w dziedzinie nauk o kulturze i religii

Abstrakt: W artykule przedstawiono stan badań dotyczących zjawiska memu oraz memu internetowego w obszarze nauk o kulturze i religii, a także historii, językoznawstwa, literaturoznawstwa i kulturoznawstwa¹. Przeanalizowano treść publikacji, by wskazać, w jaki sposób polscy badacze postrzegają pojęcie memu i memu internetowego oraz jakie cechy i funkcje im przypisują. Uwzględniono opracowania opublikowane w latach 2000–2019, na podstawie danych w katalogach NUKAT i Biblioteki Narodowej w Warszawie oraz wyszukiwarce naukowej Google Scholar.

Słowa kluczowe: Kultura i sztuka. Mem. Mem internetowy

Brytyjski zoolog, etolog, ewolucjonista i publicysta Richard Dawkins w latach siedemdziesiątych XX w. w publikacji pt. *The Selfish Gene* (Oxford, 1976; wyd. pol. *Samolubny gen*, Warszawa, 1996) opisał nowy przykład replikatora (w niektórych ujęciach teorii ewolucji to samopowielająca się struktura, dążąca do osiągnięcia jak największej liczby własnych kopii) (*Replikator*, 2018), którym jest mem. Powstał

¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych poskutkowało zmianą nazewnictwa dyscyplin oraz dziedzin naukowych. W związku z tym z listy dyscyplin zniknęło m.in. kulturoznawstwo, po zmianach wchodzące w skład nauk o kulturze i religii (*Nowa klasyfikacja dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych*, 2019).

on w procesie ewolucji kulturowej będącej nieodłącznym elementem ewolucji biologicznej. Do opisu nowo opracowanego replikatora biolog potrzebował terminu pasującego do przekazu kulturowego, a także odzwierciedlającego znaczenie i funkcję nowego replikatora.

Tym, czym nowy replikator miał się wyróżniać, było naśladownictwo. R. Dawkins stwierdził także, że do opisu nowego zjawiska: „Pasowałyby [...] słowo »mimem« [*mimesis* – gr. naśladownictwo – J.K.], gdyż wywodzi się z odpowiedniego greckiego rdzenia. Mnie jednak potrzebne jest słowo jednosylabowe, które choć trochę przypominałoby słowo »gen«” (Dawkins, 1996, s. 266). W wyniku połączenia wymienionych słów powstał nowy termin – mem. Dodatkowe skojarzenia miały nieść słowa: angielskie *memory* (pamięć) i francuskie *même* (taki sam) (Dawkins, 1996, s. 266). W ogólnym zamyśle brytyjskiego naukowca memami są m.in. „melodie, idee, obiegowe zwroty, fasony ubrań, sposoby lepienia garnków lub budowania łuków” (Dawkins, 1996, s. 266). Tak jak organizmy żywe przekazują sobie wzajemnie geny, tak dostarczane w różnej formie memy docierają do odbiorcy i są przesyłane dalej z wykorzystaniem tej samej zasady – zasady naśladownictwa.

R. Dawkins, tworząc słowo „mem”, zapoczątkował nowy nurt w nauce, a mianowicie memetykę. Memetyka bada zjawisko memów, czyli ich replikację, rozwój w czasie oraz rozpowszechnianie wśród użytkowników z perspektywy teoretycznej i empirycznej. Dodatkowo nauka ta uznawana jest za „paradygmat ewolucji kulturowej [zakładający – J.K.], że tak jak w ewolucji biologicznej jednostką doboru jest gen, tak w ewolucji kulturowej jednostką doboru jest mem, czyli najmniejsza jednostka informacji kulturowej” (*Memetyka*, 2019).

Na drodze ewolucji oraz w wyniku rozwoju internetu pojęcie memu nabrało nowego znaczenia. Powstał jego nowy gatunek, a mianowicie mem internetowy: „Mem internetowy to gatunek wypowiedzi internetowej, komunikat obrazkowy zbudowany w oparciu o schemat konstrukcyjny wykorzystujący skonwencjonalizowane elementy związane z kulturą i historią Internetu” (*Mem internetowy*, 2019). Aktualnie słowo „mem” kojarzy się bardziej z obrazkiem opatrzonym zabawnym tekstem w celu sparodiowania jakiejś postaci lub wydarzenia. Autorem memów internetowych w dobie sieci Web 2.0 może zostać każdy jej użytkownik. Każdy może samodzielnie przerobić zdjęcie, zamieścić je w portalu społecznościowym lub blogu². W ten sposób nadaje memowi „nowe

² W internecie panuje wolność słowa i publikacji treści, a każdy użytkownik internetu może zostać twórcą. Takie było założenie, aby internet rozprzestrzenił się i rozbudowywał dzięki jego użytkownikom. W 2012 r. została wprowadzona ustawa

życie” i udostępniając go innym użytkownikom, rozpoczyna kolejny etap rozprzestrzeniania się zjawiska.

Memy internetowe stały się ogólnodostępnymi i niezwykle popularnymi elementami kultury. Są obecne głównie w sieci, coraz częściej zamieszcza się je też w książkach i prasie. Ponadto zostały dostrzeżone przez reklamodawców, polityków i działaczy społecznych. Ich siła oddziaływania na ludzi jest tak duża, że wiele firm w dzisiejszych czasach sięga po nie w celach reklamowych³. Politycy w trakcie kampanii wyborczych posługują się chwytliwymi hasłami, wykorzystywanymi uprzednio przez internautów w popularnych memach. Również instytucje, by przyciągnąć uwagę ludzi, używają memów, choć nie zawsze trafnie. W 2011 r. jedno z myśłowickich przedszkoli wykorzystało wizerunek Pedobeara⁴, teoretycznie przyjaznego misia, niestety, przez internautów kojarzonego z pedofilią. Pedobear został też maskotką zimowych igrzysk w Vancouver w 2010 r. Obecnie można bez wątplenia stwierdzić, że „nieznajomość memów szkodzi” (Zaremba, 2012, s. 73), ponieważ brak wiedzy na temat tego, co znajdziemy w internecie, może skutkować nieporozumieniem.

Anti-Counterfeiting Trade Agreement, powszechnie znana jako ACTA, mająca chronić prawa do własności intelektualnej użytkowników. Ustawa ta wzbudziła wiele kontrowersji i spotkała się z ogromnym sprzeciwem ludzi na całym świecie. W 2019 r. została ponownie przyjęta jako ACTA 2, z uwzględnieniem poprawek wprowadzonych przez Parlament Europejski. W aktualnie obowiązującej wersji autorzy publikujący treści na blogach lub stronach internetowych są zobowiązani do podpisywania umów pozwalających na użycie choćby krótkiego tekstu nie swojego autorstwa oraz do płacenia za publikowanie linków odnoszących do innych stron na swoich blogach. Losy memów internetowych oraz innych tego typu utworów są w tym momencie nieznane, ponieważ nie wiadomo, jak ACTA 2 wpłynie na treści publikowane w sieci (*Koniec memów w sieci? Oto, do czego może doprowadzić nowe unijne prawo*, 2018).

³ W 2011 r. sieć hipermarketów Tesco stworzyła reklamę na podstawie popularnego filmu na portalu Youtube. W filmie tym główną postacią jest ks. Piotr Natanek, podczas jednego ze swoich kazań wypowiadający słowa: „Wiedz, że coś się dzieje”. Postać w reklamie Tesco również używała tego zwrotu. Reklama nie została ostatecznie wyemitowana w telewizji. W 2017 r. popularny stał się San Escobar – nazwa nieistniejącego państwa powstała wskutek pomyłki ministra spraw zagranicznych w trakcie wywiadu. San Escobar zyskał ogromną popularność, internauci utworzyli dla niego m.in. flagę, mapę i hymn. Firma Pizza Hut postanowiła wykorzystać motyw San Escobar w jednej z reklam swojej pizzy (*Czym jest meme-marketing?*, 2017).

⁴ Pedobear to maskotka z kreskówek, która stała się ikoną używaną na portalu 4chan do sygnalizowania moderatorom i użytkownikom, że zamieszczono nielegalne treści pornograficzne. Ze względu na powszechny charakter tego zastosowania Pedobear jest często interpretowany jako symbol pedofilii, szczególnie w mediach informacyjnych i przez organy ścigania (*Pedobear*, 2009).

Zjawisko memów jest powszechnie znane wśród użytkowników sieci, którzy być może nie zetknęli się z oficjalną definicją tego pojęcia, aczkolwiek potrafią własnymi słowami określić, czym ono jest. Memy stanowią także temat publikacji naukowych. Od czasu utworzenia definicji memu – replikatora bądź jednostki naśladownictwa – minęło już ponad 40 lat. Pojęcie to nadal ewoluuje, dlatego właśnie stanowi temat analiz wielu badaczy reprezentujących różne dziedziny nauki. W Polsce to nowoczesne internetowe zjawisko badają głównie naukowcy z dziedzin nauk humanistycznych i społecznych. Rozpatrują je w perspektywie językoznawczej, literaturoznawczej, kulturoznawczej, socjologicznej i komunikologicznej. Stąd celem niniejszego opracowania uczyniono próbę odpowiedzi na pytania, jakie badania memów internetowych były opisywane w polskich publikacjach naukowych w ubiegłych latach, kto pisze o memach jako o zjawisku kulturowym oraz jak interpretuje się memy w ujęciu kulturoznawczym. W tym celu przestudiowano podstawowe źródła informacji w postaci katalogów: NUKAT, Biblioteki Narodowej w Warszawie i wyszukiwarki naukowej Google Scholar, ograniczając obszar wyszukiwania do nauk o kulturze i religii (wcześniej kulturoznawstwo⁵). W trakcie analizy katalogów użyto następujących haseł wyszukiwawczych: „mem”, „memy” oraz „memy internetowe”. Następnie wyniki zawężono do przedziału czasowego 2000–2019⁶ oraz do polskiego języka publikacji. I tak w katalogu Biblioteki Narodowej odnaleziono 1809 publikacji dotyczących memów. Zgodnie z przyjętą na potrzeby artykułu kulturoznawczą perspektywą badawczą dodano filtr dziedziny „Kultura i sztuka”⁷, co spowodowało, że liczba odpowiedzi zmniejszyła się do 56. W katalogu NUKAT dzięki kwerendzie odszukano opisy 23 publikacji, a po zawężeniu wyników – 21 opisów. W wyszukiwarce Google Scholar znajduje się z kolei 6870 opisów dotyczących memów, a po zawężeniu do terminu „memy internetowe” liczba wyników zmniejszyła się do 1420. Gdy zastosowano wspomniane kategorie ograniczające, pojawiło się 1010 wyników w postaci tekstów dostępnych w internecie oraz cytowań⁸. Po dokładnym przeglądzie

⁵ Przed wprowadzeniem Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych podział dziedzin i dyscyplin nauki był inny (*Nowa klasyfikacja dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych*, 2019).

⁶ Wybór takiego przedziału czasowego był podyktowany tym, że jest to okres największego rozwoju memów internetowych.

⁷ Powodem zastosowania filtra wyszukiwawczego „Kultura i sztuka” jest przynależność badacza do Instytutu Nauk o Kulturze, w którym została podjęta próba analizy zjawiska.

⁸ W wielu przypadkach wyniki powielały się w katalogach.

wyników znalezionych w wyszukiwarce oraz wyselekcjonowaniu spośród nich publikacji z dziedziny nauk o kulturze i religii udało się wytypować 26 opisów bibliograficznych mieszczących się tematycznie w kategorii „Kultura i sztuka”.

W kolejnej części badania dokonano dokładnej analizy treści publikacji i wyboru tych, które opisują zjawisko memów z perspektywy nauk o kulturze i religii. Wśród tekstów znalazły się i takie, które można przypisać do innych dyscyplin w obrębie nauk humanistycznych: językoznawstwa, literaturoznawstwa i historii.

Nauki o kulturze i religii

Badacze reprezentujący nauki o kulturze i religii w swoich pracach skupili się przede wszystkim na problemie przedstawienia memów jako tekstów kultury. W polskim piśmiennictwie pierwsze wzmianki na temat memów pojawiły się w 2011 r. Magdalena Kamińska w książce pt. *Niečne memy: dwanaście wykładów o kulturze internetu* (Poznań, 2011) zanalizowała pojęcie cyberkultury, czyli kultury tworzonej w sieci internetowej przez użytkowników. Autorka próbowała ustalić, w jaki sposób kształtuje się nowe środowisko kulturalne w sieci, jak zmieniają się trendy memów w sieci oraz jaki wpływ na użytkowników mają treści zamieszczone na portalach internetowych. Tematem swych rozważań uczyniła również język internetowy stosowany w memach oraz replikację memów w sieci. Podobną problematykę podjęła także w publikacji *Memosfera: wprowadzenie do cyberkulturoznawstwa* (Poznań, 2017), koncentrując się na *internet studies* i na rozwoju cyberkulturoznawstwa oraz wskazując potrzebę podjęcia badań w dziedzinie „internetoznawstwa” na polskim gruncie.

Ogólne zagadnienia memów jako tekstów kultury przedstawiła Magdalena Wołoszyn w publikacji *Czy memy są tekstami kultury?* (2019, s. 49–70). Na podstawie cech kultury, takich jak dobro zbiorowe, zdolne do rozprzestrzeniania się i rozwoju, efekt powtarzalności określonych zachowań wewnętrznych i zewnętrznych członków społeczeństwa, nośnik pewnych idei, stwierdziła, że „memy internetowe zasługują na miano współczesnego tekstu kultury, ponieważ wnoszą do kultury element nowości i niejednokrotnie są próbą połączenia tradycji z nowoczesnością i rodzajem dialogu pokoleń” (Wołoszyn, 2019, s. 21). Memy traktowane jako nośniki pamięci zbiorowej to temat artykułu Marty Wójcickiej (*Memy internetowe jako nośniki pamięci zbiorowej*, 2018, s. 159–172). Badaczka postawiła pytanie, czy memy, które cechuje aktualność treści

i emocjonalność, mogą być nośnikami pamięci zbiorowej komunikatywnej bądź kulturowej. Na podstawie kryteriów ustalonych przez Jana Assmanna: mem – treść, mem – formy, mem – media, mem – struktura oraz mem – nosiciele, wysunęła wniosek, że mem funkcjonuje pomiędzy pamięcią komunikatywną i kulturową, a więc jest nośnikiem pamięci międzykulturowej.

W publikacji Stanisława Masłowskiego pt. *Kłątwa jako wirus umyśłu* (2013, s. 249–268) można odnaleźć odwołania do książki Richarda Brodiego pt. *Wirus umyśłu* (Łódź, 1997), w której opisane zostało zjawisko memetyki oraz rozprzestrzenianie się memów w kulturze. S. Masłowski porównał wirusowy rozwój memów do klątwy, która może dotyczyć wszystkiego i wszystkich. Uniwersalny charakter replikatorów oraz przenikanie się ich struktur zbadła także Iwona Burkacka w tekście pt. *Intertekstualność współczesnej komunikacji: memy a teksty kultury* (2016, s. 75–91). Autorka opisała różne formy memów i sposoby ich łączenia na podstawie doświadczeń użytkowników internetu. Podkreśliła, że intertekstualność memów można rozpatrywać na wielu poziomach, m.in. pochodzenia danego memu, poprawności gatunkowej, odwołań do istniejących szablonów lub cyklicznie pojawiających się memów, „indywidualnych skojarzeń i doświadczeń”, rodzaju tekstu kultury, do którego odwołuje się autor. Można również uwzględniać aspekt językowy, różną odmianę słów, dialekty (Burkacka, 2016, s. 90).

Wiktor Kołowiecki i Adam Walkiewicz podjęli próbę zdefiniowania pojęcia memu internetowego, opisali jego genezę i określili typologię. W. Kołowiecki w tekście pt. *Memy internetowe jako nowy język internetu* (2012) wyodrębnił i scharakteryzował trzy podstawowe rodzaje memów: szablonowe, komentujące i eksploatujące. Tę typologię przejął A. Walkiewicz w artykule *Czym są memy internetowe? Rozważania z perspektywy memetycznej* (2012, s. 49–70).

Zagadnienia typologiczne stanowią temat artykułu Katarzyny Marak pt. *Memy internetowe: informacja i transformacja w sieci* (2013, s. 133–165). Autorka przeanalizowała różnego rodzaju wytwory kultury, m.in. memy Advice Animals⁹, image macro¹⁰, filmy będące parodią

⁹ Advice Animals to rodzaj memu przedstawiającego zdjęcia zwierzęcia lub człowieka na środku obrazu, wraz z cytatami typowymi dla stereotypu lub charakteru akcji oraz z kolorowym tłem (*Advice Animals*, 2019).

¹⁰ Image macro (makro obrazkowe) to skonwencjonalizowane kompozycje uszczegółowione o warstwę tekstową, zawierające powtarzające się elementy graficzne. Definicja „image macro” powstała w 2004 r. i określa sposób, w jaki można dodawać tego typu memy na forach internetowych. Genezę image macro znaleźć można na

popularnych piosenek, scen filmowych, gier przeglądarkowych. W podsumowaniu K. Marak stwierdziła, że otaczające nas memy są częścią kultury popularnej, ale również osobną warstwą cyberkultury, która skupia się na samej sobie. Są formą wyrażania cyberprzestrzeni i cyberkultury (Marak, 2013, s. 164).

Spora grupa badaczy tematem rozważań uczyniła bohaterów memów – fikcyjnych lub rzeczywistych. Na przykład w publikacji Jakuba Nowaka pt. *Pepe na polskich drózkach: o memach i ich kulturowych migracjach* (2018, s. 141–158) został opisany Pepe the Frog z komiksu Matta Furiego. Ten żabi bohater ze względu na swoją mimikę i niedoskonałość był wykorzystywany w memach. Autor uznał, że: „Na poziomie dyskursywnym owe drogi, którymi idzie Pepe, są z reguły bardziej aksjologicznymi i estetycznymi trawersami niż trzymaniem się najpopularniejszych kulturowych ścieżek: poprzez znaczenie wpisane w estetykę internetowego memu postać Pepe stanowi uosobienie »zwykłego« użytkownika Internetu [...]» (Nowak, 2018, s. 156). Krzysztof Piskorz w artykule pt. *Internetowe memy – hieroglify XXI wieku* (2013, s. 227–237) omówił sposoby rozpowszechniania memów na podstawie agregatorów treści. Dokonał analizy najpopularniejszych rodzajów memów, m.in. Rage Guy¹¹, Trollface¹², Not Bad¹³ oraz memów z kategorii Advice Animals. Graficzne formy memów i przedstawiane w nich postacie scharakteryzowała też Joanna Pastuszka-Roczek w publikacji pt. *Elektroniczne rysunki na ścianie – rola obrazkowych memów internetowych w procesie komunikacji i socjalizacji: analiza treściowa wybranych polskich portali rozrywkowych* (2014, s. 141–163). Jak wskazała badaczka, rolą memów obrazkowych jest przekazywanie emocji, odzwierciedlenie stanu autora lub postaci znajdującej się na obrazku,

forum Something Awful – po wpisaniu określonych komend tekstowych użytkownik mógł umieścić obrazek w danym momencie odzwierciedlający jego reakcję na wątek poruszany na forum lub nawiązujący do początku dyskusji (*Rozwój komunikacji obrazkowej*, 2020).

¹¹ Rage Guy to główny bohater komiksów zazwyczaj składających się z czterech paneli i przedstawiających sytuacje, które mogą wywołać wściekłość i irytację, w wyniku czego krzyczy on z gniewu. Ze względu na swoją prostotę komiksy te zyskały popularność, przekształcając się w komiksową serię „Rage Comics” (*Rage Guy*, 2009).

¹² Trollface to postać o przewrotnym uśmiechu, obrazująca trolla internetowego. Występuje w komiksach z serii „Rage Comics”, służy też do identyfikowania uczestnika w dyskusjach online (*Trollface*, 2009).

¹³ Obama Rage Face (znana również jako Not Bad Face) to mem, w którym wykorzystano fotografię prasową Baracka Obamy z jego oficjalnej wizyty w Wielkiej Brytanii w maju 2011 r. („Not Bad”, 2011).

np. Rage Guy, Forever Alone¹⁴, Me Gusta¹⁵, Cereal Guy¹⁶. Autorka opisała również grupę memów obrazkowych określanych jako LOLkoty, przedstawiających koty w zabawnych sytuacjach, używające *LOLspeak*, czyli łamanej angielszczyzny. Autorka zwróciła też uwagę na wspomnianego wcześniej Pedobeara, który początkowo był używany w celu zapobiegania nieodpowiednim treściom, natomiast później zaczęto go utożsamiać z pedofilią. Ponadto J. Pastuszka-Roczek zaprezentowała memy dotyczące fragmentów filmów, seriali, sitcomów, zanalizowała demotywatory z konkretnymi postaciami, wyśmiewanymi w memach (np. postać Hanki Mostowiak z popularnego serialu telewizyjnego *M jak miłość* emitowanego na antenie TVP2). Do zjawiska demotywatorów¹⁷ nawiązała Agnieszka Śliz w artykule *Demotywator – emblemat kultury uczestnictwa? (wokół problemów definicyjnych memów oraz memów internetowych)* (2014, s. 151–165). Autorka stwierdziła, że w ostatnich latach demotywator zyskał miano nowego „gatunku” memów.

Katarzyna Brzoza w artykule *Kobieta w internetowych memach obrazkowych na wybranych przykładach* (2016, s. 148–164) omówiła temat „kobięcych” memów z perspektywy *women’s studies* oraz *gender studies*. Memy tego typu ukazują kobietę stereotypowo, np. jako sprzątającą albo pracującą w domu, prześmiewczo – jako „silną i niezależną”; są też memy neutralne, zawierające teksty motywacyjne, oraz memy o pozytywnym znaczeniu. Inne dotyczą relacji damsko-męskich, zainteresowania płcią przeciwną, życia w małżeństwie i sytuacji domowych. Częstym tematem jest religijność kobiet, głównie muzułmanek. Ewa Krawiecka w pracy *Jan Paweł II w świecie memów – raczej niekulturalnie: przyczynek do dyskusji nad memetyczną i hermeneutyczną wizją kultury* (2017, s. 15–31) podjęła rozważania nad tworzonymi przez internautów memami odnoszącymi się do postaci papieża Jana Pawła II.

¹⁴ Forever Alone to postać z serii „Rage Comics” służąca do wyrażania poczucia samotności i rozczarowania życiem (*Forever Alone*, 2010).

¹⁵ Me Gusta to postać z serii „Rage Comics”, zwykle używana do wyrażenia aprobaty dla niezręcznej lub perwersyjnej sytuacji. *Me gusta* to w języku hiszpańskim „lubię to” (*Me Gusta*, 2010).

¹⁶ Cereal Guy jest postacią typu *stick figure* (patyczak) powszechnie używaną na imageboardach i forach dyskusyjnych jako reakcja na szokujące informacje (*Cereal Guy*, 2009).

¹⁷ Jedną z najstarszych kategorii memów są demotywatory. Powstały w 1998 r. na podstawie plakatów motywacyjnych dla pracowników wielkich korporacji. Plakaty te nie sprawdziły się, lecz przybrały odmienną formę – zamiast stymulujących hasel zaczęto dokonywać ich prześmiewczych przeróbek. Demotywatory charakteryzuje konkretna struktura – jest to zdjęcie umieszczone na czarnym tle, na dole znajduje się duży napis, a tuż pod nim mniejszy, stanowiący uzupełnienie poprzedniego (*Rozwój komunikacji obrazkowej*, 2020).

Autorka dokonała typologii memów z uwagi na ich styl, wymieniając: „quasi-przeświadczenia” (ukazujące papieża w pozytywny sposób, przybliżające nauki papieża); „quasi-polemiki” (nauki papieża zaprezentowane w prześmiewczy sposób); „quasi-alternatywne” (w memach z tej grupy z wykorzystaniem remiksu i pastiszu głowa papieża doklejana jest np. do ciał bohaterów kultury popularnej) oraz „quasi-zerwania” (memy szkalujące postać papieża).

Inne zjawisko łączenia różnych stylów w memach opisały Antonina Szybowska i Barbara Wolek-Kocur w artykule *O (nie)zmienności memów Wujka Google* (2014, s. 115–133). Badaczki omówiły zjawisko doodli, czyli graficznych modyfikacji logo Google, mających charakter okolicznościowy (Szybowska, Wolek-Kocur, 2014, s. 115–133). Choć doodle nie wpisują się w oficjalną definicję memu internetowego, to niezaprzeczalnie posiadają jego cechy. Autorki przedstawiły sposoby przypominania przez pracowników firmy Google o świętach, wyjątkowych okazjach, wydarzeniach. Poprzez wprowadzanie np. gier lub animacji związanych ze świętem obchodzonym w danym dniu Google wpisuje się w zjawisko e-folkloru¹⁸.

Językoznawstwo

Językoznawcze podejście do pojęcia memu skupia się na analizie używanych w nim słów, na jednostkach, z których się składa, na strukturze i funkcji memów w językoznawstwie. W językoznawczych analizach pojęcia memu pojawia się również porównanie tego zjawiska do plotki. Beata Kurządkowska i Marek Maruszczak w pracy pt. *Mem – współczesna plotka internetowa* (2014, s. 137–149) zdefiniowali pojęcie plotki jako komunikatu oraz sposób, w jaki się rozprzestrzenia, poprzez zjawisko plotkowania (Kurządkowska, Maruszczak, 2014, s. 137–149). Autorzy skoncentrowali się na przyczynie oraz źródłach powstawania plotek, na środowisku, w jakim funkcjonują i są przekazywane, oraz na procesie „życia memu” jako internetowej plotki. Alicja Bronder w publikacji pt. *Pande(me)mia – o strategiach migracyjnych memu internetowego w ujęciu genologicznym* (2018, s. 449–459) porównała

¹⁸ E-folklor (cyfrowy folklor, netlor) – pisany, ustny, wizualny folklor o charakterze globalnym, przekazywany drogą elektroniczną w przestrzeni wirtualnej. Powstaje w sieci i w niej się rozwija, przyjmując unikatowe formy. Generuje go wykorzystywanie internetu przez użytkowników w celach informacyjnych, ludycznych, społecznych, wymiany poglądów, opinii, reagowania na nowe fakty i zjawiska oraz dzielenia się emocjami (*E-folklor*, 2020).

rozwój memu do epidemii choroby zakaźnej. Opisała „specyficzny sposób migracji”, dzięki któremu „można wyróżnić cechy należące do poszczególnych poziomów gatunkowych” (Bronder, 2018, s. 452). Są to: poziom strukturalny, semantyczny, stylistyczny i pragmatyczny.

Aleksandra Majdzińska w artykule pt. *Kreatywność w memie internetowym* (2014, s. 151–162) zanalizowała językowy aspekt memów, w których występują Grumpy Cat (Zrzedliwy Kot) oraz Doge (Pieseł). Autorka opisała, w jaki sposób memy te zdobyły popularność, oraz przedstawiła strategie ich funkcjonowania w internecie. Memy z Piesełem wyróżniają się specyficzną formą używanych słów i fraz, które pojawiają się obok uroczego pieska. Charakterystyczne dla obu rodzajów memów jest to, że te z kotem są tworzone raczej w pesymistycznym tonie, natomiast „pieselowe” są ich przeciwieństwem. Badaczka podkreśliła kreatywność twórców memów o tej tematyce (np. wstawianie postaci w obrazy znanych artystów, w zdjęcia przedstawiające wydarzenia historyczne lub polityczne).

Autorki tekstu pt. *Memy słowno-obrazkowe jako wyraz kreatywności użytkowników Internetu* Jagoda Sałaj i Agnieszka Śliz (2014, s. 163–175) omówiły genezę i definicję memów internetowych, a następnie zanalizowały demotywatory dotyczące filmu *Kevin sam w domu*. Wskazały, że do pełnego zrozumienia przekazu memu konieczna jest znajomość kontekstu, np. skąd pochodzi dany kadr filmu i z czym może się użytkownikowi skojarzyć.

Agnieszka Anna Niekrewicz w publikacji *Od schematyzmu do kreatywności: język memów internetowych* (Niekrewicz, 2015) zanalizowała memy jako nowy gatunek medialny, biorąc pod uwagę poprawność językową, gramatyczną, leksykalną oraz stosowane odstępstwa od norm językowych. Autorka zajęła się również kwestią odwołań memów do tekstów kultury, np. najpopularniejszych dialogów filmowych, znanych wierszy, obrazów lub postaci.

Jednym z głównych mediów społecznościowych jest obecnie Twitter¹⁹, w którym użytkownicy udostępniają sobie wzajemnie informacje, ale również memy. Przemysław Szews w publikacji pt. *Demotywatory*

¹⁹ Twitter – założony 21 marca 2006 r. serwis społecznościowy udostępniający usługę mikroblogowania (rodzaj dziennika internetowego, w którym głównym nośnikiem informacji są wpisy mające zazwyczaj długość jednego zdania). Zarejestrowany użytkownik może wysyłać i odczytywać tzw. tweety (czyt. tłity). Tweet to krótka wiadomość tekstowa (maksymalnie 280 znaków) wyświetlana na profilu autora wpisu oraz pokazywana użytkownikom, którzy obserwują dany profil. Twitter umożliwia tagowanie (znak kratki # przed słowem czyni to słowo tagiem) oraz odpowiadanie innym użytkownikom (@nazwa_użytkownika = odpowiedź). Użytkownicy piszą krótkie wiadomości w swoim profilu na Twitterze przez stronę WWW, SMS lub aplikację

i internetowe memy – o łączeniu słowa i obrazu na Twitterze (2014, s. 177–191) dokonał przeglądu memów udostępnianych w tym serwisie. Opisał ich ewolucję w medium społecznościowym, jakim jest Twitter, gdyż w „dobie kultury wizualnej słowo domaga się obrazu” (Szews, 2014, s. 180). Wraz z rozwojem serwisu oraz nałożonymi przez administratorów ograniczeniami w postaci możliwości publikowania postów zawierających do 140 znaków, użytkownicy postanowili wzbogacać swoje posty o zdjęcia, filmiki i gify²⁰. Pozwala to w szybki sposób odczytać przekazywaną przez autora treść.

Literaturoznawstwo

Jak wynika ze zgromadzonego materiału, literaturoznawcy analizują memy rzadziej niż badacze zjawisk kultury i języka. Halina Kudlińska w artykule pt. *Demotywator jako nowy gatunek dyskursu 2.0.* (2016, s. 111–139) opisała ten typ wypowiedzi jako jeden z formatów kultury uczestnictwa – pozwalający użytkownikom tworzyć, przerabiać oraz komentować zawartość sieci. Autorka skupiła się przede wszystkim na memach pochodzących z portalu Runet. Sklasyfikowała demotywator jako hybrydową formę przekazu, łączącą obraz z tekstem, oraz określiła trzy grupy tematyczne demotywatorów: dotyczące aktualnych wydarzeń z kraju i ze świata; odnoszące się do bieżących problemów życia codziennego oraz zawierające filozoficzne przemyślenia na temat sensu życia i duchowości człowieka (Kulińska, 2016, s. 117).

Paweł Sarna w publikacji *Memy w perspektywie retorycznej* (2016, s. 123–149) wskazał trzy formy memów: „najprostsze historie”, czyli memy powstałe na wzór zdjęć z konkretną mimiką twarzy, wyrażające jakieś emocje (np. Forever Alone, Me Gusta lub Trollface); memy tworzone przez Martę Frej, będące „komentarzem do rzeczywistości”, czyli opisem codziennych zdarzeń lub idei, z jakimi spotyka się użytkownik internetu w prawdziwym życiu; „memy w działaniu”, czyli memy wykorzystujące swój „wirusowy” charakter do propagowania różnych

mobilną. Angielskie słowo *tweet* oznacza ćwierkanie, ćwierkać. W języku polskim używany jest czasownik *tweetować* oznaczający „pisać na Twitterze” (*Twitter*, 2020).

²⁰ GIF (ang. Graphics Interchange Format) – format pliku graficznego z kompresją bezstratną, stworzony w 1987 r. przez firmę CompuServe. Pliki tego typu są powszechnie używane na stronach WWW, gdyż pozwalają na tworzenie prostych animacji ze zdefiniowanym kolorem tła jako przezroczystym i określonym opóźnieniem przy odtwarzaniu poszczególnych klatek animacji (*Gif*, 2020).

kampanii (np. „Rodzice, odważcie się mówić” oraz „Nie czytasz? Nie idę z Tobą do łóżka!”).

Historia

W dzisiejszych czasach memy stanowią odzwierciedlenie tematów społecznych, politycznych, historycznych. Często spotyka się memy prezentujące postać jakiegoś naukowca (np. Alberta Einsteina), polityka (np. prezydenta Andrzeja Dudy), celebryty bądź celebrytki (np. Joanny Krupy), a także najważniejsze wydarzenia z życia kraju i świata. Od 2009 r. w sieci funkcjonują countryballs²¹, czyli memowe „postacie”. Anna Borkiewicz w publikacji pt. „*Polandball*”: *memy internetowe o tematyce historycznej jako przykład wizualizacji historii* (2018, s. 332–336) ukazała, w jaki sposób poprzez countryballs można w internecie zaprezentować wydarzenia historyczne ważne dla Europy i dla świata. Powołała się na Polandball, w którym przedstawione są dzieje Polski. Jej zdaniem internetowe komiksy stanowią „uwspółcześnienie przeszłości lub zremiksowanie jej z elementami dzisiejszej popkultury” (Borkiewicz, 2018, s. 336). Jednocześnie podkreśliła, że nawet najbardziej nowoczesne formy przekazu nie dotrą do odbiorcy, jeśli nie posiada on podstawowej wiedzy z zakresu historii.

Podobną problematykę podjęła ta sama badaczka w artykule *Kody dominujące w memach internetowych dotyczących historii Polski* (Borkiewicz, 2018, s. 237–247), tym razem porównując memy dotyczące historii Polski z polskich i angielskojęzycznych portalach. Jak ustaliła, na polskich stronach internetowych memy ukazują Polskę jako kraj zwycięski, z wyróżniającymi się postaciami władców. Niektóre stworzono poprzez dodanie zabawnych tekstów do obrazów Jana Matejki. Z kolei memy z gatunku Polandball w anglojęzycznych portalach przedstawiają Polskę jako smutny, biedny i zawsze pokrzywdzony kraj, a Polaków jako naród, który nie jest szanowany przez przedstawicieli innych krajów.

²¹ Countryball to mem internetowy stworzony przez użytkowników niemieckiego imageboardu *krautchan.net* w drugiej połowie 2009 r. Polandball ma formę komiksu internetowego, w którym poszczególne państwa zostały przedstawione jako kuliste postacie, często posługujące się łamanym angielskim, wyśmiewające narodowe stereotypy i relacje między państwami (*Polandball*, 2019).

Podsumowanie

Na podstawie analizy 26 publikacji dotyczących memów w polskim piśmiennictwie z dziedziny nauk o kulturze i religii można wnioskować, że najczęściej publikacji odnosi się tematycznie do tej dziedziny (61% wszystkich opracowań). Nie brak jednak analiz tego zjawiska w tekstach językoznawczych (23%). Zdecydowanie rzadziej stanowi ono temat prac literaturoznawców (8%) i historyków (8%). W wybranym okresie (2000–2019) najczęściej publikacji pojawiło się w 2014 r. – było to 7 prac (27%), w 2018 r. – 5 prac (19%) oraz w 2016 r. – 4 prace (15%). W pozostałych latach publikacji było zdecydowanie mniej: w 2013 r. – 3 (11%), w latach 2017 i 2012 – po 2 (8%), w latach 2011, 2015 i 2019 – po jednej pracy (4%). Tematykę memów najczęściej podejmowali M. Kamińska, A. Śliz oraz A. Borkiewicz. Dominująca forma piśmiennicza to artykuły w pracach zbiorowych – 15 publikacji (58%), następnie artykuły w czasopismach – 8 (31%) oraz wydawnictwa zwarte – 3 (11%). Artykuły ukazywały się w czasopismach i pracach zbiorowych, najczęściej w publikacji pt. *Kreatywność językowa w przestrzeni medialnej* pod redakcją Katarzyny Burskiej i Bartłomieja Cieśli. Przedstawiciele nauk o kulturze i religii skupiają się na memach jako tekstach kultury, tworzeniu cyberkultury poprzez nowego rodzaju treści, badają postawy użytkowników i ich reakcje na memy. Językoznawcy analizują bazę używanych słów, nowo tworzone formy językowe, ponadto porównują rozwój memów do plotki i epidemii wirusa. Literaturoznawcy koncentrują się na kulturze uczestnictwa oraz na formach memów – pojawiających się w nich postaciach. Dla historyków ważny jest wpływ na kulturę oraz sposób przedstawiania wydarzeń w formie memów. Trzeba też podkreślić, że badacze, reprezentujący w przeważającej mierze Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytet Śląski w Katowicach, przyjmują wspólne punkty wyjścia do analiz. Niemal wszyscy analizują genezę memów, ich cechy czy różnorodność wpływającą na rozwijane typologie, skupiają się również na roli postaci pojawiających się w memach. Dopiero określenie swoistych dla poszczególnych dyscyplin naukowych perspektyw badawczych pozwoliło na wyodrębnienie zaprezentowanych grup publikacji.

Literatura

Advice Animals. W: Wiktionary: the free dictionary. 14 February 2019, at 23:35. Pobrane z: https://en.wiktionary.org/wiki/advice_animal (28.11.2019).

- Borkiewicz, A. (2018). Kody dominujące w memach internetowych dotyczących historii Polski. W: T. Stegner (red.), *Studia Historica Gedanensia* (s. 237–247). T. 9. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Borkiewicz, A. (2018). „Polandball”: memy internetowe o tematyce historycznej jako przykład wizualizacji historii. W: J. Wojdon (red.), *Historia w przestrzeni publicznej* (s. 332–336). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brodie, R. (1997). *Wirus umysłu*. P. Turski (przekład). Łódź: Teta Publishing.
- Bronder, A. (2018). Pande(me)mia – o strategiach migracyjnych memu internetowego w ujęciu genologicznym. W: E. Biłas-Pleszak, J. Przyklenk, A. Rejter, K. Sujkowska-Sobisz (red.), *Wędrówka, podróż, migracja w języku i kulturze* (s. 449–459). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Brzoza, K. (2016). Kobieta w internetowych memach obrazkowych na wybranych przykładach. W: P. Sarna i M. Sęk-Iwanek (red.), *Dyskursy widzialności: słowa a obrazy* (s. 148–164). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Burkacka, I. (2016). Intertekstualność współczesnej komunikacji: memy a teksty kultury. *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, 32, 75–91. Pobrane z: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/psj/article/view/8347> (12.11.2019).
- Cereal Guy. W: Know Your Meme. (2009). Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/cereal-guy> (28.11.2019).
- Czym jest meme-marketing? W: Rekinysukcesu.pl. (22.03.2017, 14:07. Pobrane z: <https://www.rekinysukcesu.pl/blog/80-meme-marketing-czyli-jak-wykorzystac-humor-internetowy> (05.05.2020).
- Dawkins, R. (1996). *Samolubny gen*. M. Skoneczny (przekład). Warszawa: Prószyński i S-ka.
- E-folklor. W: *Wikipedia: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 23 sty 2020, 08:24. Pobrane z: <https://pl.wikipedia.org/wiki/E-folklor> (10.04.2020).
- Forever alone. W: Know Your Meme. Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/forever-alone> (28.11.2019).
- Gif. W: *Wikipedia: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 17 mar 2020, 12:40. Pobrane z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Graphics_Interchange_Format (10.04.2020).
- Kamińska, M. (2011). *Niečne memy: dwanaście wykładów o kulturze internetu*. Poznań: Wydawnictwo Galeria Miejska „Arsenał”.
- Kamińska, M. (2017). *Memośfera: wprowadzenie do cyberkulturoznawstwa*. Poznań: Wydawnictwo Galeria Miejska „Arsenał”.
- Kołowiecki, W. (2012). Memy internetowe, jako nowy język internetu. *Kultura i Historia*, 21. Pobrane z: <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637> (12.11.2019).

- Koniec memów w sieci? Oto, do czego może doprowadzić nowe unijne prawo. W: *naTemat.pl*. 29.06.2018, 10:37. Pobrane z: <https://natemat.pl/242213,czy-memy-sa-legalne-nowe-prawo-ue-zagrozeniem-dla-internetu-jaki-znamy-Koniec> (21.01.2020).
- Krawiecka, E. (2017). Jan Paweł II w świecie memów – raczej niekulturalnie: przyczynek do dyskusji nad memetyczną i hermeneutyczną wizją kultury. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego. Seria Scripta Humana*, 8, 15–31.
- Kudlińska, H. (2016). Demotywator jako nowy gatunek dyskursu 2.0. W: A. Dąbrowka, M. Maryl i A. Wójtowicz (red.), *Teksty kultury uczestnictwa* (s. 111–139). Warszawa: Fundacja Akademia Humanistyczna, Instytut Badań Literackich PAN.
- Kurządkowska, B., Maruszczak, M. (2014). Mem – współczesna plotka internetowa. W: K. Burska i B. Cieśla (red.), *Kreatywność językowa w przestrzeni medialnej* (s. 137–149). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Majdzińska, A. (2014). Kreatywność w memie internetowym. W: K. Burska i B. Cieśla (red.), *Kreatywność językowa w przestrzeni medialnej* (s. 151–162). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Marak, K. (2013). Memy internetowe: informacja i transformacja w sieci. W: P. Grochowski (red.), *Netlor: wiedza cyfrowych tubylców* (s. 133–165). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Masłowski, S. (2013). Kłątwa jako wirus umysłu. W: D. Wężowicz-Ziółkowska, A. Pisarek (red.), *Ukaszzenia, wirusy, memy... Kulturowe obrazy praktyk fizjologicznych* (s. 249–268). Katowice: Uniwersytet Śląski: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek.
- Me Gusta. W: Know Your Meme. (2010). Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/me-gusta> (28.11.2019).
- Mem internetowy. W: *Wikipedia: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 27 lis 2019, 07:59. Pobrane z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mem_internetowy (18.11.2019).
- Memetyka. W: *Wikipedia.: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 27 wrz 2019, 10:38. Pobrane z: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Memetyka> (20.11.2019).
- Niekrewicz, A.A. (2015). *Od schematyzmu do kreatywności: język memów internetowych*. Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- „Not Bad” Obama face. W: Know Your Meme. (2011) Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/not-bad-obama-face> (28.11.2019).
- Nowak, J. (2018). Pepe na polskich drózkach: o memach i ich kulturowych migracjach. *Studia Kulturoznawcze*, (2), 141–158. Pobrane z: https://issuu.com/kulturoznawstwo/docs/studia_kulturoznawcze_2_2018 (05.11.2019).

- Pastuszka-Roczek, J. (2014). Elektroniczne rysunki na ścianie – rola obrazkowych memów internetowych w procesie komunikacji i socjalizacji: analiza treściowa wybranych polskich portali rozrywkowych. W: J. Bierówka i K. Pokorny-Ignatowicz (red.), *Media, kultura popularna, polityka: wzajemne oddziaływania i nowe zjawiska* (s. 141–163). Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o. – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Pedobear. W: Know Your Meme. (2009). Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/pedobear> (9.04.2019).
- Polandball. W: *Wikipedia: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 30.08.2019, 10:23:00. Pobrane z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Polandball#cite_note-red_dit.com-polandball- (22.11.2019).
- Piskorz, K. (2013). Internetowe memy-hieroglify XXI wieku. W: I. Hofman i D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media: język mediów* (s. 227–237). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Rage Guy. W: Know Your Meme. (2009). Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/rage-guy-ffffuuuuuuuu> (10.04.2020).
- Replikator. W: *Wikipedia: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 26.11.2018, 10:50:00. Pobrane z: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Replikator> (19.11.2019).
- Rozwój komunikacji obrazkowej. W: *memypolskie.pl*. Pobrane z: <http://memy-polskie.pl/historia/> (9.04.2020).
- Sałaż, J., Śliz, A. (2014). Memy słowno-obrazkowe jako wyraz kreatywności użytkowników Internetu. W: K. Burska i B. Cieśla (red.), *Kreatywność językowa w przestrzeni medialnej* (s. 163–175). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Sarna, P. (2016). Memy w perspektywie retorycznej. W: P. Sarna i M. Sęk-Iwanek (red.), *Dyskursy widzialności: słowa a obrazy* (s. 123–149). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szews, P. (2014). Demotywatory i internetowe memy – o łączeniu słowa i obrazu na Twitterze. W: K. Burska i B. Cieśla (red.), *Kreatywność językowa w przestrzeni medialnej* (s. 177–191). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Szybowska, A., Wolek-Kocur, B. (2014). O (nie)zmienności memów Wujka Google. *Teksty z Ulicy*, 15, 115–133.
- Śliz, A. (2014). Demotywator – emblemat kultury uczestnictwa?: (wokół problemów definicyjnych memów oraz memów internetowych). *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, nr 57 (1), 151–165. Pobrane z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmetal.element.desklight-bb3e51fa-dbdb-4a7b-a4ba-5a3254ce89fb?q=bwmetal.element.desklight-2c78c09e-747c-4339-a0eb-f34836bfc6c4;9&q=CHILDREN-STATELESS> (11.11.2019).

- Trollface. W: Know Yor Meme. (2009). Pobrane z: <https://knowyourmeme.com/memes/trollface> (28.11.2019).
- Twitter. W: *Wikipedia: wolna encyklopedia*. Wikimedia Commons, 28 lut 2020, 00:39. Pobrane z: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Twitter> (10.04.2020).
- Walkiewicz, A. (2012). Czy są memy internetowe? Rozważania z perspektywy memetycznej. *Teksty z Ulicy*, 14, 49–70. Pobrane z: http://www.memetyka.us.edu.pl/pdf/TzU_2012.pdf (11.11.2019).
- Wołoszyn, M. (2019). Czy memy są tekstami kultury? *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 1, 9–28. Pobrane z: <https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2019.001/23566> (12.11.2019).
- Wójcicka, M. (2018). Memy internetowe jako nośniki pamięci zbiorowej. W: S. Buryła, L. Gąsowska, D. Ossowska (red.), *Popkulturowe formy pamięci* (s. 159–172). Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Zaremba, M. (2012). Memy internetowe (2010–2011). *Media i Społeczeństwo*, 2, 60–73. Pobrane z: http://www.mediaispoleczenstwo.ath.bielsko.pl/art/060_zaremba.pdf (4.11.2019).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 8 maja 2020 r.

Jolanta Kokoszka

Institute of Culture Studies

University of Silesia in Katowice

e-mail: j.a.kokoszka@o2.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-7390-5992>

**Meme – special medium of information
State-of-the-art of Polish writings
in the field of culture and religion**

Abstract: The article provides the state-of-the-art of the research on the phenomenon of meme and of the Internet meme in the field of culture and religion, as well as history, linguistics, literary studies and cultural studies. The authors of the article have analysed the publications in order to show the way Polish researchers perceive the notion of the meme and the Internet meme, as well as the characteristics and functions they have been ascribed to them. The authors took into account the research studies published in 2000–2019 based on the data from the NUKAT catalogues, National Library in Warsaw, and Google Scholar.

Keywords: Culture and art. Internet meme. Meme

Dominika Panek

Dział Bibliotek Centrum Kultury „Zamek w Toszku”

e-mail: d.panek07@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-8650-372X>

Wykorzystanie literatury wizualnej w kształtowaniu kompetencji uczniów na różnych etapach edukacyjnych

Abstrakt: W artykule ukazano wybrane sposoby kształtowania kompetencji edukacyjnych ucznia przy użyciu narzędzia, jakim jest literatura wizualna. W ramach dyskursu przedstawiono propozycje wykorzystania literatury wizualnej przez bibliotekarzy w procesie kształtowania kompetencji uczniów. Szczególną uwagę zwrócono na korzyści wynikające z zastosowania tej literatury w nauczaniu. Opisuując konkretne książki wizualne, posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodą egzemplifikacyjną. Przeprowadzono analizę porównawczą tekstów kultury.

Słowa kluczowe: Ilustracja książkowa. Ilustrator. Kompetencje edukacyjne. Książka wizualna. Kształtowanie kompetencji. Literatura wizualna. Nauczyciel-bibliotekarz. Pedagogika biblioteczna. Specjalne usługi edukacyjne

Wprowadzenie

Temat artykułu wpisuje się w kontekst pedagogiki bibliotecznej, a ściślej bibliotekarstwa szkolnego. Obecnie pedagogika biblioteczna „jako nauka interdyscyplinarna odwołuje się do ustaleń psychologii, historii kultury, socjologii kultury, prasoznawstwa, literaturoznawstwa, animacji kulturalnej, pedagogiki pracy kulturalno-oświatowej, pedagogiki medialnej, dydaktyki i in.” (Langer, 2013, s. 556). Zagadnienia opisane w artykule należą do kręgu zainteresowań literaturoznawstwa, animacji kulturalnej i dydaktyki. Przedstawione sposoby pracy z użytkownikiem przy wykorzystaniu literatury wizualnej odpowiadają określonym typom zadań wymienionym przez Jacka Wojciechowskiego:

- usługowym – ich istotą są różne sposoby realizacji usług przez bibliotekarzy, tj. opracowywanie oferty specjalnych usług edukacyjnych;
- stymulacyjnym – wspieranie wyboru usług i zbiorów przez użytkowników, udzielanie informacji na temat literatury wizualnej i możliwości jej wykorzystania przez nauczyciela i ucznia;
- korekcyjnym – poprawa przebiegu procesów odbioru oraz ich wyników, tj. kształtowanie kompetencji edukacyjnych usprawniających odbiór tekstów kultury (Wojciechowski, 2000, s. 25).

Celem głównym artykułu jest przedstawienie sposobów zastosowania literatury wizualnej przez bibliotekarzy w procesie kształtowania kompetencji uczniów oraz ukazanie korzyści wynikających z jej zastosowania w nauczaniu. Aby opisać konkretne książki wizualne, posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodą egzemplifikacyjną. Przeprowadzono analizę porównawczą tekstów kultury (ilustracji i obrazu). Skorzystano również z wiadomości pozyskanych dzięki metodzie biograficznej. Wybór pojedynczej książki wizualnej z całego dorobku jednego artysty poprzedzony był analizą tego dorobku. Podjęto także próbę zdefiniowania pojęć: literatury wizualnej, książki wizualnej, specjalnych usług edukacyjnych i kompetencji edukacyjnych. Bez objaśnienia tych terminów zrealizowanie głównego celu nie byłoby możliwe.

Według Magdaleny Sikorskiej i Katarzyny Smyczyńskiej literatura wizualna „to utwory, których niezbywalnym tworzywem jest słowo i obraz i w których materialność może odgrywać znaczącą rolę. Książki te stanowią taki rodzaj literatury, który często bazuje na redukcji i kondensacji środków w celu maksymalizacji znaczenia” (Sikorska, Smyczyńska, 2019, s. 15)¹. Literatura wizualna to także zbiór wszystkich książek wizualnych spełniających kryterium M. Sikorskiej i K. Smyczyńskiej, tzn. posiadających warstwę wizualną i werbalną (Sikorska, Smyczyńska, 2019). Publikacja zawierająca wyłącznie obraz lub wyłącznie tekst nie spełnia tego kryterium. W ujęciu bibliologicznym istotna jest także materialna forma książki. Dlatego na potrzeby artykułu poddano analizie przykłady książek wizualnych zachowujących tradycyjną formę książki, tzn. posiadających blok i oprawę połączone na stałe.

Rozważania skupiono wokół potrzeb nauczycieli-bibliotekarzy, którzy jako jedni z pierwszych przekazują młodemu człowiekowi wiedzę

¹ Magdalena Sikorska i Katarzyna Smyczyńska podkreślają fakt, że termin ten nie jest nowy, lecz zaczerpnięty z treści dyskursu naukowego, zwłaszcza w obszarze literaturoznawstwa, niemniej na gruncie bibliologicznym stanowi *novum*. Do tej pory na określenie książek należących do literatury wizualnej używano takich określeń, jak picturebook (także w pisowni rozłącznej) czy książka obrazkowa.

o literaturze i kulturze. Książki wizualne mogą być przez nich wykorzystane w ramach opracowanej oferty specjalnych usług edukacyjnych² dla uczniów. W tym miejscu należy zaznaczyć, że nie ma jednoznacznej definicji tego, czym są specjalne usługi edukacyjne. Pojęcie to odnosi się do usług, które mają związek z kształceniem rozumianym jako nauka języka, kursy przygotowujące do egzaminów lub płatne studia. Ich wspólną cechą jest to, że szkoła zobowiązuje się do organizowania zajęć zgodnie z programem nauki. W niniejszym artykule pojęcie to rozumiane jest w kontekście warsztatów lub szkoleń przeprowadzanych przez nauczycieli-bibliotekarzy dla uczniów z wykorzystaniem literatury wizualnej. Kompetencje edukacyjne ucznia z kolei stanowią całokształt „wiedzy, umiejętności i doświadczenia” (SJP, 2019), jakie uzyskuje on w procesie edukacji. Uczeń posiadający te trzy składowe (w zakresie danego przedmiotu) jest zdolny spełnić wymagania postawione przed nim w ramach podstawy programowej.

Cechy książek należących do literatury wizualnej oraz korzyści z ich wykorzystania w procesie nauczania

Za każdym razem, gdy pedagog wykorzystuje w nauczaniu obiekt sztuki, daje uczniowi możliwość uczestnictwa w kulturze, a tym samym odbierania komunikatu artysty, w postaci dzieła. W takim procesie edukacyjnym uczeń może stać się twórcą, ponieważ uczestniczy w akcie twórczym. Jak pisze Wiesław Juszczak: „autentyczny kontakt ze sztuką jest zawsze i tylko tworzeniem. Bycie w sztuce, bycie ze sztuką jest możliwe tylko w akcie twórczym. Poza nim sztuka nie istnieje, a w każdym razie nie istnieje jako coś żywego” (Juszczak, 2017, s. 19). Gdy nauczyciel wprowadza w edukację element z uniwersum sztuki, daje dziecku szansę aktywnego uczestniczenia w akcie twórczym. Tym samym metody nauczania stają się aktywizujące. Wykorzystanie literatury wizualnej można uznać za włączenie dzieła sztuki do procesu edukacyjnego. Wynikają z tego konkretne korzyści dla ucznia i nauczyciela. Wiążą się one ściśle z następującymi cechami obiektów literatury wizualnej, potwierdzającymi ich atrakcyjność:

² Oferta specjalnych usług edukacyjnych – konspekty zajęć, karty pracy oraz wszelkiego rodzaju narzędzia i materiały wytworzone przez nauczycieli-bibliotekarzy dla uczniów lub nauczycieli. Materiały te powinny być skomponowane w sposób przemyślany i ustrukturyzowany, można wtedy określić je mianem oferty. Specjalizacja wiąże się z wyznaczeniem kompetencji, które nauczyciel-bibliotekarz chce doskonalić w pracy z uczniami. Może to być np. nauka alfabetu, czytania i pisanie.

- wielowymiarowość;
- własny język, wykorzystujący równowagę słowa i obrazu;
- częste nawiązywanie do kanonu literatury polskiej i światowej;
- podejmowanie tematów trudnych, takich jak masowa zagłada czy śmierć, stanowiących dobry punkt wyjścia do rozmowy.

Istotne jest, że wymienione właściwości rzadko występują osobno. Znaczy to, iż wartościowa książka wizualna zazwyczaj wykazuje wszystkie cztery lub co najmniej trzy z wymienionych cech. Na tym polega sztuka tworzenia wielowymiarowej literatury wizualnej, która dzięki zawartym w niej kontekstom, zapisanym wizualnie lub werbalnie, wykracza „poza siebie” i odsyła odbiorcę do innych tekstów kultury, których elementy składają się na całokształt konstrukcji³, jaką jest jedna wartościowa książka wizualna.

Atrakcyjność książek wizualnych wynika z ich odmienności i z tego, że warstwy wizualna i werbalna funkcjonują w nich równolegle, tworząc własny język dzieła⁴. Relacje słowa i obrazu przygotowują dziecko do odbioru wielu komunikatów wywodzących się z tekstów kultury. Dziecko, które w toku edukacji mogło zapoznać się z treściami wartościowej literatury wizualnej, ma większe szanse na to, aby samodzielnie dostrzec, nazwać i opisać naturę korelacji funkcjonujących pomiędzy różnymi rodzajami tekstów kultury, a takie są wymogi nowej podstawy programowej (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*).

Wspomniana równowaga słowa i obrazu oraz nawiązania do tekstów kultury sprawiają, że jedna książka wizualna staje się przestrzenią reprezentacji dla kontekstów wywodzących się z wielu dziedzin nauki, np. filologii, neofilologii, sztuki, filozofii i literatury. Autorski elementarz Iwony Chmielewskiej pt. *abc.de* (Wrocław, 2015) jest dowodem na to, że treści odnoszące się do wymienionych tu dziedzin mogą funkcjonować harmonijnie w przestrzeni jednej książki. Dziecko zyskuje więc ogromny wachlarz zagadnień do zbadania, przy czym wybór tego, czym się zainteresuje, należy tylko do niego. Nauczyciel tylko sugeruje tematy warte omówienia. Wiele z nich można podejmować w ramach zajęć czy warsztatów prowadzonych z dziećmi.

Jak już wspomniano, literatura wizualna obfituje w publikacje poruszające trudne tematy. Przykładem może być problematyka II wojny

³ Chodzi tutaj o konstrukcję złożoną z poszczególnych warstw jednego dzieła. Są to warstwy: tekstowa, materialna (fizyczna postać książki) oraz wizualna – zawierająca nawiązania interpiktorialne, tzn. odnoszące się do innych obrazów. Te konteksty obecne w warstwie treściowej i wizualnej sprawiają, że książka wykracza „poza siebie”.

⁴ Występują tu dwa poziomy indywidualizacji: indywidualne cechy języka literatury wizualnej i indywidualny język jednego dzieła, tj. książki wizualnej.

światowej i masowej zagłady. Kluczową kwestią staje się to, jak wytłumaczyć młodemu człowiekowi motywy, mechanizmy, skutki oraz aktualne reperkusje Holokaustu. Pomocą w pracy nad scenariuszem lekcji może wtedy służyć nauczyciel-bibliotekarz, polecając adekwatne książki, które ułatwią rozpoczęcie dyskursu na trudny temat, np.: *Pamiętnik Blumki* (Warszawa, 2011) I. Chmielewskiej; *Dopóki niebo nie płacze* (Lublin, 2016) z wierszami Józefa Czechowicza, fotografiami Abrama Zyldeberga i warstwą wizualną I. Chmielewskiej oraz *Memories of Survival* (New York, 2005) Esther Nisenthal Krinitz. Dużą pomoc może również stanowić publikacja Małgorzaty Wójcik-Dudek pt. *Wyczytać zagładę* (Katowice, 2013)⁵.

Rola książek wizualnych w dydaktyce – analiza wybranych przykładów

Istnieje wiele podręczników napisanych specjalnie po to, aby nauczyć dzieci alfabetu. Przykładem książki wizualnej, która dobrze sprawdza się jako narzędzie w procesie alfabetyzacji (I–II etap edukacyjny), jest *Typogryzmol* (Warszawa, 2014) Jana Bajtlika. Jej autor jest polskim ilustratorem, znanym i docenianym nie tylko w kraju, ale i za granicą. Za w pełni autorską książkę *Typogryzmol* otrzymał w 2015 r. Bologna Ragazzi Award w kategorii Non Fiction. J. Bajtlik jest nie tylko ilustratorem, ale również animatorem. W 2016 r. na łamach czasopisma „2+3d” opublikował artykuł pt. „*Psucie tęczy*” o warsztatach dla dzieci, których kreatywność bywa tłumiona na kolejnych szczeblach edukacji, w którym opisuje swoją publikację. Jego zdaniem *Typogryzmol*

to książka dla dzieci, które znają alfabet dobrze, średnio albo wcale. Dziecko nieznające liter traktuje je jako znak, obraz. Odbiorca, rysując, malując na każdej stronie, staje się współautorem książki. Rozkładówki nie są typowymi ćwiczeniami, a punktem wyjścia dla wyobraźni dziecka. Kluczową kwestią w tworzeniu książki aktywnościowej jest zaprojektowanie pustki, bieli, która ma być dla odbiorcy polem do stworzenia obrazu. Forma poleceń, narracja powinny być konkretne i proste. [...] W książce używam różnych języków wizualnych: grafiki wektorowej, rysunku, fotografii, kolażu (Bajtlik, 2016, s. 25).

⁵ Wykaz należy traktować jako propozycję, można też podać inne teksty.

J. Bajtlik nie pozwala dziecku się nudzić. Jego książka nie tylko uczy alfabetu, ale też rozwija „kompetencje takie jak kreatywność i innowacyjność” (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*). Dzięki swojej odmienności sprawdziła się na wielu prowadzonych przez artystę warsztatach. Bibliotekarze szkolni mogą z powodzeniem wykorzystać ją w ramach zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla uczniów ze zdiagnozowaną dysleksją. Niecodzienna forma połączona z czytelnym układem sprawiają, że *Typogryzmol* może być bardzo dobrym materiałem do ćwiczeń właśnie dla uczniów z problemami w nauce alfabetu.

Kompetencje estetyczne, obejmujące umiejętność dostrzegania i analizowania przez dziecko relacji istniejących pomiędzy różnymi tekstami kultury (IV–VIII etap edukacyjny), kształtować można, wykorzystując *Tyczkę w Krainie Szczęścia* (Warszawa, 2017) z tekstem Martina Widmarka i oprawą wizualną Emilii Dziubak. Publikacja ta stanowi odpowiedź na treści podstawy programowej w obszarze kształcenia literackiego i kulturowego, w której wymienione są następujące cele kształcenia:

- Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
- Kształtowanie umiejętności uczestniczenia w kulturze polskiej i europejskiej, szczególnie w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym.
- Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*).

Wszystkie wymienione cele mogą być osiągnięte przez nauczyciela, który wykorzysta *Tyczkę w Krainie Szczęścia* jako materiał dydaktyczny. Można zatem pokazać uczniom, w jaki sposób realizacja książkowa koresponduje z malarstwem. Dzieje się tak m.in. dlatego, że ilustracja ukazująca tytułową bohaterkę w trakcie przejażdżki na sankach jest plastyczną parafrazą zimowych krajobrazów pędzla Pietera Bruegla Starszego⁶. Wystarczy przeczytać na zajęciach książkę, zwrócić uwagę na właściwą rozkładówkę (Widmark, Dziubak, 2017, s. 5–6) i pokazać

⁶ Wspomniana ilustracja nawiązuje zwłaszcza do obrazu *Mysłiwi na śniegu* (z cyklu „Pory roku”) datowanego na 1565 r. W wywiadzie przeprowadzonym przez Sebastiana Frąckiewicza z Emilią Dziubak artystka potwierdziła, że właśnie w książce *Tyczka w Krainie Szczęścia* obecne są nawiązania do obrazów P. Bruegla, i że tworząc ilustracje, była świadoma tych nawiązań. Co więcej, wyraziła nadzieję, że są one czytelne dla odbiorców książki, zwłaszcza dorosłych. Ten i inne wywiady z ilustra-

uczniom obraz stanowiący odniesienie ilustracji. Krajobrazy P. Bruegla nie są jednak jedynymi tekstami kultury, do których nawiązuje autorka szaty graficznej. Dużą rolę odgrywa tu czerń, będąca tłem wielu ilustracji. Na takim tle wspaniale prezentują się kwiaty (m.in. maki, słoneczniki i róże), oddane przez E. Dziubak w sposób bardzo naturalny. Dokładność, z jaką zostały ukazane, rodzi skojarzenia z obrazami bractwa prerafaelitów⁷ i wyrobami pracowni Williama Morrisa. Niezwykle dekoracyjnym elementem książki jest wyklejka. Na czarnym tle widnieją rysunki kwiatów, białych obłoków i motyli. Ilustracje podkreślają baśniowy charakter opowieści. *Tyczka w Krainie Szczęścia* opowiada o dziewczynce, która straciła brata, a później odnalazła go w fantastycznej krainie. Autor w minimalistyczny, ale czytelny sposób ukazał wartości, takie jak miłość siostry do brata oraz rodziców do dzieci, opisał też dramat utraty najbliższej osoby. W opowieści M. Widmarka tytułowa Tyczka odnajduje swojego brata; ten moment w piękny sposób został przedstawiony na ostatniej ilustracji.

Powiązania książek z innymi dziełami sztuki stanowią dobry temat cyklu rozmów w ramach dyskusyjnego klubu książki. Kreatywni bibliotekarze w różnych częściach Polski prowadzą spotkania poświęcone literaturze i kulturze. Przykładem może być działalność nauczycieli-bibliotekarzy w Szkole Podstawowej nr 85 im. Kazimierza Jancarza w Krakowie oraz Zespole Szkół Ponadpodstawowych w Chojnie. Książka E. Dziubak i M. Widmarka stanowi doskonałą pomoc w nawiązaniu dialogu z młodszymi uczniami (I–III etap edukacyjny).

W kształceniu w zakresie języków obcych oraz wprowadzaniu pojęć takich jak metaprzestrzeń i międzykulturowość (IV–VII i wyżej) również można posłużyć się książką wizualną. W 2015 r. nakładem wrocławskiego wydawnictwa Warstwy ukazała się wspomniana publikacja I. Chmielewskiej *abc.de* (Wrocław, 2015). Jest to wielojęzyczny obrazowy słownik z rozkładówkami reprezentującymi

kolejne litery, którym towarzyszą ich kształty wpisane w motywy na ilustracjach, a także wyrazy lub ilustracje pojęć zaczynających się na daną literę. Choć koncepcja eksperymentalnego elementarza [...] pozostawia porządek alfabetyczny haseł, elementy obecne na

torami zebrano w książce: Frąckiewicz, S. (2017). *Ten łokieć źle się zgina: rozmowy o ilustracji* (s. 12). Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

⁷ Bractwo prerafaelitów – stowarzyszenie artystyczne założone w Londynie w 1848 r. przez studentów Royal Academy of Arts: Johna Everetta Millaisa, Williama Hunta, Dantego Gabriela Rossettiego i jego brata Williama Michaela (Zaczek, 2019, s. 283).

ilustracjach tworzą bogate i celowo nieuporządkowane uniwersum poza czasem, poza linearnie rozumianą historią – pisze w swoim esejie K. Smyczyńska (2019, s. 31).

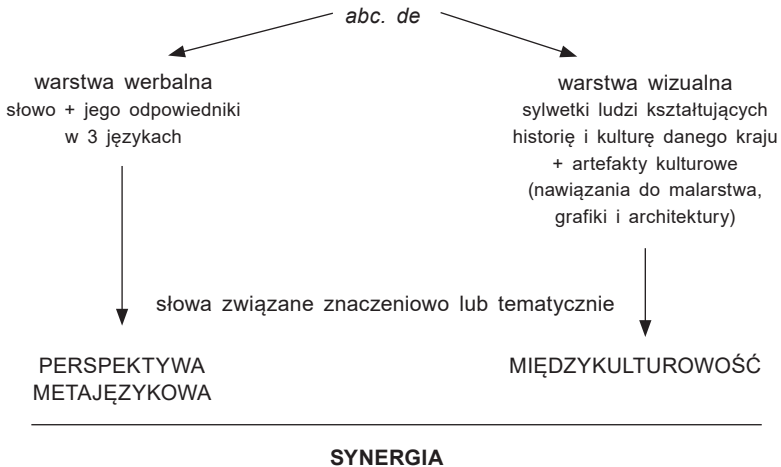
Wydawnictwo określa książkę mianem „myślącego alfabetu” i trzeba przyznać, że bardzo dobrze oddaje to jej właściwości. Tak jak w wielu innych publikacjach I. Chmielewskiej, także w tej siła oddziaływania słowoobrazów⁸ wzrasta w zależności od kompetencji kulturowych czytelnika. Wprawny odbiorca tekstów kultury szybko rozpozna *Melancholię* i *Portret matki* Albrechta Dürera oraz fragmenty pochodzące z obrazów innych malarzy o europejskim rodowodzie. Na łamach tygodnika „Polityka” Justyna Sobolewska poleca tę publikację głównie osobom dorosłym:

To dorośli przede wszystkim docenią subtelne aluzje i poczucie humoru. Nowa książka to obrazkowy słownik polsko-angielsko-francusko-niemiecki i zarazem hołd dla niemieckiej kultury. To dorośli zauważą w tych kolażach grę między słowami: np. Leipzig i Leibniz albo dwóch panów z obrazu Friedricha, którzy odchodzą we mgle na stronie słowa „ferie”, albo Rilkego z różą. Dzieci zaś mogą mieć przyjemność obcowania z cudownymi ilustracjami, trochę jak z XIX-wiecznej niemieckiej encyklopedii. Można też tę książkę potraktować jako wprowadzenie w sztukę i to od razu w czterech językach (Sobolewska, 2015).

Strukturę tej niezwyklej publikacji obrazuje schemat (rys. 1).

Sformułowanie „perspektywa metajęzykowa” należy rozumieć jako spojrzenie na strukturę różnych języków od zewnątrz lub „z lotu ptaka”. Takie podejście umożliwia dostrzeganie podobieństw w konstrukcji słów w tych językach, które są ze sobą spokrewnione. W *abc.de* widać to dobrze na przykładzie słów *wiolonczela* (niem. *Das Cello*; ang. *cello*; fr. *un violoncelle*) i *pomysł* (niem. *die Idee*; ang. *idea*; fr. *une idée*) (Chmielewska, 2018, s. 14, 37). Aktualnie uczniowie poznają w toku

⁸ Słowoobraz – określenie pojedynczej strony lub rozkładówki w obrębie jednego egzemplarza książki wizualnej, powstałe w wyniku złożenia słów „obraz” i „tekst”, które pełnię swojego znaczenia uzyskują tylko w tej kompozycji, w jakiej ułożył je artysta. Słowoobraz może być również osobną realizacją, posiadającą obie warstwy znaczeniowe, ale funkcjonującą poza książką. Termin ten nie doczekał się jednoznacznej definicji. Niniejsze wyjaśnienie stworzono na podstawie dyskursu prasowego (określenie to często pojawiało się w wywiadach przeprowadzanych z ilustratorką I. Chmielewską) i akademickiego (Sikorska, Smyczyńska, 2019).

Rys. 1. Warstwy wizualna i werbalna obiektu literatury wizualnej na przykładzie książki *abc.de* I. Chmielewskiej

Źródło: Opracowanie własne.

edukacji co najmniej dwa języki, nie wspominając o osobach, które w ramach nauki pozaszkolnej uczą się dodatkowych języków obcych. Wiedza o pokrewieństwie słów to zatem nie tylko ciekawostka, ale pomoc w przyswajaniu wiedzy, zwłaszcza przez uczniów zdolnych. W przypadku zaznajamiania uczniów z tak wymagającą książką mile widziana jest współpraca pomiędzy nauczycielami języków obcych w danej szkole.

Wojciech Burszta w swoich publikacjach podkreśla, że „międzykulturowość” jest znakiem czasów. Jego zdaniem „pojęcie międzykulturowości jest o tyle ważne, że zakłada i postuluje wspólne płaszczyzny interakcyjne służące efektywnemu komunikowaniu się ludzi pragnących skądinąd pozostawać innymi od tych, z którymi wchodzą w międzykulturowy dialog” (Burszta, 2008). Wartościowe artykuły na temat tego zjawiska opublikowały również Bernadetta Niesporek-Szamburska i M. Wójcik-Dudek (2014). Omówiona książka I. Chmielewskiej stanowi dobry punkt odniesienia w dyskusji z uczniami na temat międzykulturowości.

Podsumowanie

W ramach artykułu podjęto próbę zdefiniowania pojęcia literatury wizualnej. Omówiono cechy książek reprezentujących tę literaturę.

Wymieniono również korzyści z ich zastosowania w procesie nauczania. Rozważania skupiono głównie wokół potrzeb nauczycieli-bibliotekarzy. Przedstawiono konkretne sytuacje, w których nauczyciel-bibliotekarz może wykorzystać potencjał literatury wizualnej. Są to m.in. zajęcia korekcyjno-kompensacyjne oraz dyskusyjne kluby książki. Dokładnej analizie poddano publikacje: *Typogryzmol* (Warszawa, 2014), *Tyczka w Krainie Szczęścia* (Warszawa, 2017) oraz *abc.de* (Wrocław, 2015).

Bibliotekarz szkolny powinien być sprzymierzeńcem ucznia i nauczyciela, w ramach swojej działalności prowadzącym zajęcia rozszerzające zagadnienia podejmowane na lekcjach. Do jego zadań należy także wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów. W realizacji tych zaleceń dużą pomoc stanowi literatura wizualna. Dzięki odpowiednio dobranym książkom wizualnym nauczyciel-bibliotekarz pomaga uczniom w wypracowaniu ich własnych kompetencji kulturowych. Literaturę wizualną można też wykorzystać w trakcie zajęć dla uczniów z dysleksją. Nauczyciel-bibliotekarz, polecając dzieciom odpowiednie dla nich książki wizualne, jest w stanie wypracować w nich nawyk czytania dla przyjemności. Dotyczy to zwłaszcza tych, których trudno zachęcić do czytania obszerniejszych tekstów.

Literatura

- Bajtlik, J. (2016). „Psucie tęczy” o warsztatach dla dzieci, których kreatywność bywa tłumiona na kolejnych szczeblach edukacji. *2+3d Grafika Plus Produkt*, (58), 24–31.
- Bajtlik, J. (2014). *Typogryzmol*. Warszawa: Wydawnictwo Dwie Siostry.
- Burszta, W. Międzykulturowość: znamię czasów: wprowadzenie. *Komunikacja międzykulturowa*, 2(58). Pobrane z: https://www.nck.pl/upload/archiwum_kw_files/artykuly/2_wojciech_jozef_bursta_-_miedzykulturowosc_znamie_czasow.pdf (3.01.2020).
- Chmielewska, I. (2018). *Abc.de*. Wrocław: Wydawnictwo Format.
- Frąckiewicz, S. (2017) *Ten łokieć źle się zgina: rozmowy o ilustracji* (s. 12). Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
- Juszczak, W. (2017). *Fragmenty: szkice z teorii filozofii i sztuki*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kompetencje edukacyjne* (2019). W: L. Drabik (red.), *Słownik Języka Polskiego* (s. 215). Warszawa.
- Langer, H. (2013). *Pedagogika biblioteczna*. W: A. Tokarska (red.), *Bibliotekarstwo* (s. 554–564). Warszawa: Wydawnictwo SBP.

- Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem: Szkoła podstawowa język polski. Pobrano z: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/jezyk-polski-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa.pdf> (3.01.2020).
- Sikorska, M., Smyczyńska, K. (2019). *Przestrzenie refleksji humanistycznej w literaturze wizualnej*. Toruń: Wydawnictwo Tako.
- Sobolewska, J. (2015) Leibnitz w Leipzig [recenzja książki abc.de Iwony Chmielewskiej]. Pobrane z: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/ksiazki/l626471,1,recenzja-ksiazki-iwona-chmielewska-abcde.read> (3.01.2020).
- Widmark, M., Dziubak, E. (il.) (2017). *Tyczka w Krainie Szczęścia*. Warszawa: Wydawnictwo Mamanian – Grupa Wydawnicza Relacja.
- Wojciechowski, J. (2000). *Praca z użytkownikiem w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Zaczek, I. (red.). (2019). *Chronologia sztuki: oś czasu kultury zachodniej od czasów prehistorycznych po współczesne*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 6 maja 2020 r.

Dominika Panek

Cultural centre „Toszek Castle”

e-mail: d.panek07@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-8650-372X>

**The use of visual literature in the shaping
of learners' competencies
on various educational stages**

Abstract: The article shows selected ways of shaping learners' educational competencies by means of visual literature and provides suggestion on how to use visual literature by librarians in the process of shaping learners' competencies. Special attention has been paid to advantages that are pertinent to the use of such literature in teaching. To provide the descriptions of particular visual books the author has applied the literature analysis criticism and exemplification method. Comparative analysis of texts of culture has been applied.

Keywords: Book illustration. Educational competencies. Illustrator. Library education. Shaping of competencies. Special educational services. Teacher-librarian. Visual book. Visual literature

Adam Gajecki

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: adam.gajecki@onet.pl
 <https://orcid.org/0000-0001-8300-7539>

Studenci w województwie śląskim jako użytkownicy e-administracji publicznej Badania wstępne

Abstrakt: W artykule przedstawiono wyniki i wnioski z przeprowadzonego w 2019 r. sondażu diagnostycznego dotyczącego zachowań użytkowników wybranych usług e-administracji publicznej. Celem badania, w którym wzięli udział studenci Uniwersytetu Śląskiego trzech stopni kształcenia, było sprawdzenie, w jakim stopniu korzystają oni z e-usług administracji publicznej, oraz nakreślenie rozwiązań mogących zwiększyć intensywność używania tych usług.

Słowa kluczowe: E-administracja. Usługa administracyjna. Użytkownik serwisów informacyjnych. Województwo śląskie

Wprowadzenie

Elektroniczna administracja (ang. *digital government*) jest jednym z filarów, na których ma się opierać e-społeczeństwo. Przypisuje się jej znaczenia często różniące się od siebie, przede wszystkim pod względem rozległości obszarów, które zostały zaliczone do e-administracji. W literaturze występuje zarówno węższe, jak i szersze ujęcie tej tematyki (Haręza, 2011, s. 27). Różnice w dużej mierze zasadzają się na odmiennym pojmowaniu cyfrowego administrowania przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej i państwa wschodnioazjatyckie oraz przez państwa należące do Unii Europejskiej i globalne, międzynarodowe organizacje (Grodzka, 2009, s. 58).

W świetle pierwszej koncepcji – amerykańsko-japońsko-koreańskiej – elektroniczna administracja to sieć instytucji, które całodobowo świadczą tradycyjne usługi urzędowe dla obywateli za pośrednictwem technologii teleinformatycznej. Przetwarzają również zgromadzone zasoby danych przy wykorzystaniu techniki cyfrowej. Kolejnym elementem tej koncepcji jest dostęp obywateli do informacji publicznej w formie elektronicznej (Grodzka, 2009, s. 58).

Druga koncepcja – europejsko-globalna – w dużo większym stopniu odwołuje się do zagadnień reorganizacji struktur administracji publicznej oraz zaangażowania obywateli w aktywność społeczną. Komisja Europejska zdefiniowała e-administrację jako stosowanie nowoczesnych środków komunikacyjnych i sieci internetowej w publicznej administracji w powiązaniu ze zmianami organizacyjnymi i zdobywaniem przez urzędników nowych kompetencji. Takie innowacje mają na celu poprawienie jakości świadczonych usług oraz zwiększenie zaangażowania obywateli w demokratyczne sprawowanie władzy (Oniszczyk, Rafalski, 2017, s. 386). Przykładem podejścia na gruncie globalnym jest definicja opracowana przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD). Wynika z niej, że elektroniczna administracja polega na wykorzystywaniu nowoczesnych technologii przez rządy państw we wszystkich aspektach rządzenia, co ma szczególne znaczenie dla przemian w strukturze administracji publicznej (OECD, 2003, s. 63). Inne rozumienie, czym jest e-administracja, zawiera definicja stworzona przez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ). W tym ujęciu e-administracja polega na wykorzystywaniu technologii telekomunikacyjnych i sieci WWW przez rządy dla usprawnienia komunikacji z obywatelami i świadczenia im usług. Ma to na celu zwiększenie zaangażowania ludzi w przestrzeni publicznej (United, 2017, s. 2).

Na polskim gruncie elektroniczna administracja została zdefiniowana w dokumentach opublikowanych przez Ministerstwo Gospodarki w następujący sposób:

E-administracja to realizacja funkcji rządzenia państwem i świadczenia usług wewnętrznych i zewnętrznych administracji publicznej z wykorzystaniem technologii Internetu i nowych środków przekazu. Na model ten składają się relacje zewnętrzne (urząd – obywatel, urząd – podmiot gospodarczy, urząd – usługodawca) oraz relacje wewnętrzne (urząd – urząd, urząd – pracownicy) (Haręza, 2011, s. 27).

Z treści zaprezentowanych definicji można wysnuć następujące wnioski: ewolucja administracji publicznej musi polegać na wdrażaniu innowacji technologicznych oraz na zmianie sposobu funkcjonowania urzędów i zarządzania społeczeństwem przez państwo. Obywatel musi być traktowany przez taką administrację jako klient, a komunikacja z nim powinna być dostosowana do jego potrzeb.

Charakterystyka badanych systemów e-administracji

W Polsce istnieją różne systemy elektroniczne działające za pośrednictwem internetu, służące do komunikacji między instytucjami publicznymi a obywatelami. Wśród nich możemy wyróżnić dwie kategorie systemów.

Pierwsza kategoria to systemy obejmujące udostępnianie obywatelom informacji publicznej. Biuletyn Informacji Publicznej to serwis internetowy przeznaczony do przekazywania obywatelom przez podmioty wykonujące zadania publiczne informacji publicznych określonych przez przepisy prawa (*Czym*). Inne możliwości daje obywatelom Internetowy System Aktów Prawnych, wykorzystujący bazę pełnotekstową, której zawartość stanowią opisy bibliograficzne i teksty aktów prawnych, również zaliczane do informacji publicznej (*Internetowy*). Oba serwisy mają charakter państwowy, są darmowe i dzięki nim realizowane są założenia *Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej*.

Na drugą kategorię składają się systemy umożliwiające obywatelom załatwianie spraw urzędowych za pośrednictwem sieci. Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej (dalej: ePUAP) jest rządową platformą teleinformatyczną o zasięgu ogólnopolskim, jest też najbardziej znanym systemem e-administracji w kraju. Aby móc korzystać z e-usług tej platformy, konieczna jest rejestracja w jej systemie. Należy podać imię/imiona i nazwisko, numer PESEL, określić hasło oraz identyfikator użytkownika. Dodatkowo można podać adres mailowy i numer telefonu. W trakcie logowania do platformy można posłużyć się hasłem wraz z identyfikatorem bądź adresem mailowym. ePUAP umożliwia użytkownikom korzystanie z usług urzędów, takich jak:

- samorządy (np. składanie wniosku o dowód osobisty);
- urzędy stanu cywilnego (np. uzyskiwanie odpisów aktów urodzenia, małżeństwa, zgonu);
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych (np. sprawdzanie statusu bycia ubezpieczonym);

- Narodowy Fundusz Zdrowia (np. odbieranie Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego);
- urzędy skarbowe (np. składanie zeznania podatkowego);
- urzędy pracy (np. rejestrowanie się jako osoba bezrobotna) (*Zalatyw*).

Platforma e-Uслуг Publicznych (dalej: PeUP) to z kolei platforma prywatna, prowadzona przez spółkę LTC, dobrowolnie wdrażana przez urzędy administracji samorządowej, które za pośrednictwem PeUP mogą realizować usługi e-administracji (*Platforma*). Jako że przedmiotem badań opisanych w niniejszym artykule są zachowania użytkowników e-administracji w województwie śląskim (studentów), z perspektywy tychże badań systemem równie ważnym jak systemy ogólnopolskie jest system lokalny. System Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej (dalej: SEKAP) to administrowana przez Śląskie Centrum Społeczeństwa Informacyjnego regionalna platforma samorządów w województwie śląskim (*O projekcie*). Zarówno PeUP, jak i SEKAP umożliwiają użytkownikom korzystanie jedynie z usług urzędów samorządów. Korzystanie z e-usług za pomocą platform, tak jak w wypadku ePUAP, wymaga rejestracji. W jej trakcie należy podać imię i nazwisko, numer PESEL oraz nazwę użytkownika i hasło. Za pomocą tych danych odbywa się uwierzytelnianie użytkownika. Oferta usług e-administracji udostępnianych poprzez platformy PeUP i SEKAP w poszczególnych samorządach może się od siebie różnić, gdyż każdorazowo odpowiada za nią konkretny urząd, a nie administratorzy tych platform (*Platforma; O projekcie*).

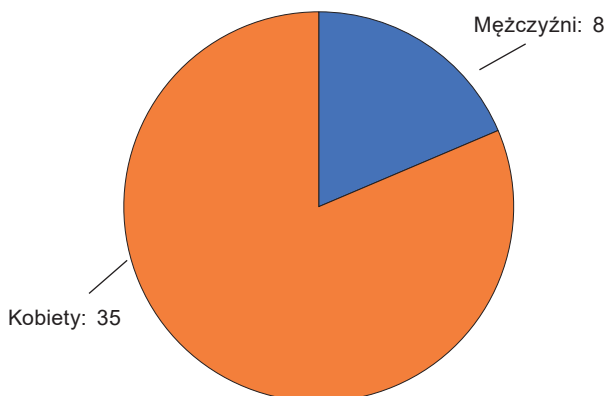
Usługi e-administracji w oczach studentów w województwie śląskim

Przedmiotem badania były zachowania użytkowników e-administracji – systemów opisanych w poprzednim podrozdziale – w województwie śląskim. Celem było uzyskanie odpowiedzi na dwa pytania badawcze:

- w jakim stopniu studenci wyższych uczelni województwa śląskiego korzystają z wybranych e-usług administracji publicznej?
- jakie rozwiązania mogą zwiększyć częstotliwość używania tych usług?

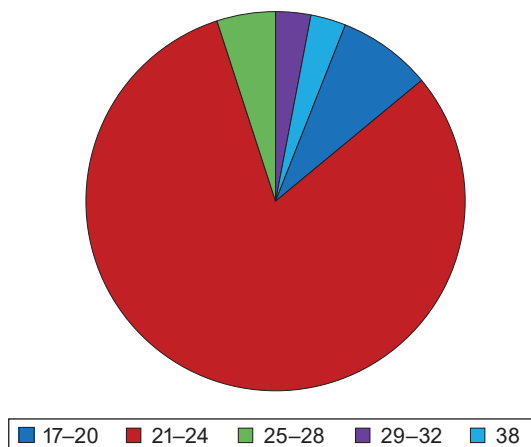
Badanie miało formę sondażu diagnostycznego. Zastosowanym narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety składający się z 6 pytań (zob. Aneks). Została ona przeprowadzona w okresie od 3 kwietnia do 14 maja 2019 r. W badaniu wzięło udział 43 studentów trzech stopni

kształcenia na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Ankietowanym, wśród których znalazło się 8 mężczyzn (19%) i 35 kobiet (81%) (wykres 1), udostępniono elektroniczny formularz ankiety za pomocą serwisu społecznościowego.

Wykres 1. Płeć badanych osób
Źródło: Opracowanie własne.

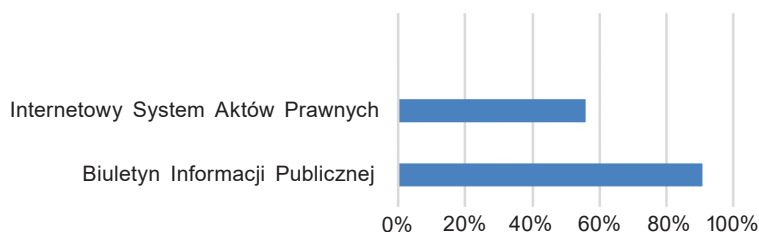
3 osoby (7% badanych) zadeklarowały wiek w przedziale 17–20 lat; 36 osób (84% badanych) – w przedziale 21–24 lata; 2 osoby (5% badanych) – w przedziale 25–28 lat; a jedna osoba (2% badanych) – w przedziale 29–32 lata. Ponadto jedna osoba zadeklarowała wiek 38 lat (2% badanych), a co za tym idzie, nie została zakwalifikowana do żadnego z określonych w badaniu przedziałów wiekowych (wykres 2).

Wykres 2. Wiek badanych osób
Źródło: Opracowanie własne.

Pytanie pierwsze ankiety dotyczyło znajomości systemów służących do upowszechniania informacji publicznej. Anketowani mieli możliwość wyboru spośród dwóch systemów: Biuletynu Informacji Publicznej oraz Internetowego Systemu Aktów Prawnych.

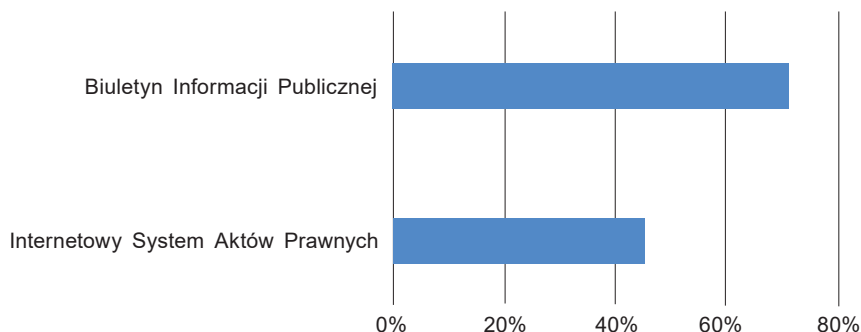
39 osób (91%) potwierdziło znajomość Biuletynu Informacji Publicznej, natomiast 24 osoby (56%) – znajomość Internetowego Systemu Aktów Prawnych (wykres 3). Łącznie znajomość różnych systemów służących do upowszechniania informacji publicznej zadeklarowało 98% badanych. Po analizie wyników nasuwa się wniosek, że liczba osób posiadających wiedzę na temat systemów służących do upowszechniania informacji publicznej jest bardzo duża.

Wykres 3. Znajomość systemów służących do upowszechniania informacji publicznej
Źródło: Opracowanie własne.

Następne pytanie dotyczyło wykorzystania wymienionych w sondażu systemów. Okazało się, że 32 osoby (74%) korzystały z Biuletynu Informacji Publicznej, a tylko 19 osób (44%) – z Internetowego Systemu Aktów Prawnych. Dwie osoby nie korzystały z żadnego systemu (5%). Uzyskane dane wskazują, że liczba osób posługujących się systemami służącymi do upowszechniania informacji publicznej (95%) jest mniejsza niż liczba osób, które znają te narzędzia (98%). Największą popularnością cieszy się Biuletyn Informacji Publicznej, natomiast Internetowy System Aktów Prawnych jest wykorzystywany zdecydowanie rzadziej (wykres 4).

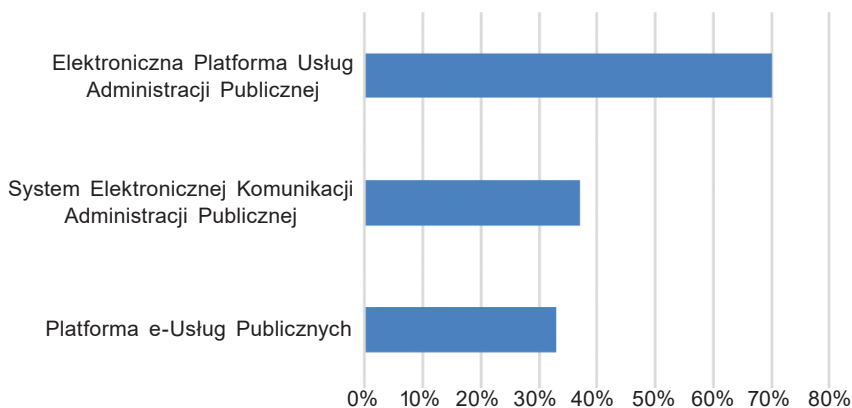
W ramach przeprowadzonego badania zapytano także o systemy, które faktycznie usprawniają realizację usług administracyjnych. Dokonując wielokrotnego wyboru między podanymi w ankiecie trzema systemami: Elektroniczną Platformą Usług Administracji Publicznej (ePUAP), Platformą e-Usług Publicznych (PeUP) oraz Systemem Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej (SEKAP), respondenci mieli wskazać, które z nich są im znane. I tak 30 osób (70%) zadeklarowało znajomość ePUAP, 16 osób (37%) słyszało o SEKAP, 14 osób (33%) wiedziało, czym jest PeUP. Trzy osoby (7%) nie знаły żadnego systemu (wykres 5). Łącznie 93% badanych potwierdziło znajomość

Wykres 4. Wyszukiwanie informacji za pomocą systemów służących do upowszechniania informacji publicznej

Źródło: Opracowanie własne.

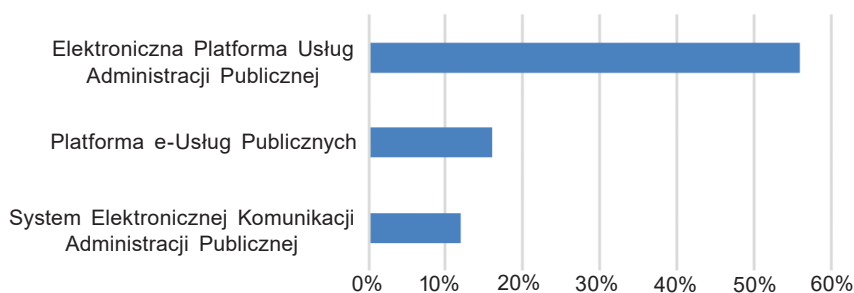
różnych systemów realizujących usługi administracji publicznej. To wskazuje, że liczba osób znających systemy realizujące usługi administracji publicznej jest duża (wykres 5).

Wykres 5. Znajomość systemów realizujących usługi administracji publicznej

Źródło: Opracowanie własne.

Równie ważne jak znajomość systemów realizujących usługi e-administracji jest ich praktyczne wykorzystywanie. Także w tym wypadku ankietowani mogli wybrać spośród trzech odpowiedzi. 24 osoby (56%) korzystały z ePUAP, 7 osób (16%) z PeUP, 5 ankietowanych (12%) użytkowało SEKAP, a 12 ankietowanych (28%) nie korzystało z żadnego systemu (wykres 6). Łącznie 72% badanych używa różnych systemów e-administracji. Zatem liczba osób korzystających z systemów realizujących usługi administracji publicznej jest mniejsza niż liczba osób, które je znają, jednak nadal stosunkowo duża (wykres 6).

Wykres 6. Wykorzystywanie systemów realizujących usługi administracji publicznej

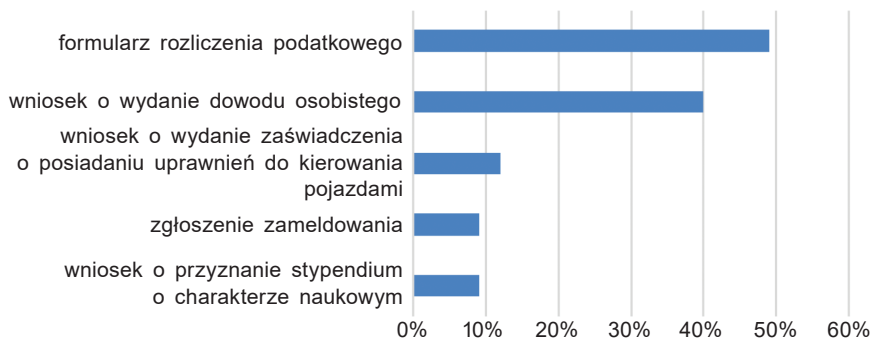
Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując treść odpowiedzi na dwa poprzednie pytania, najczęściej używanym systemem jest ePUAP, zdecydowanie rzadziej badani sięgają po PeUP, natomiast SEKAP jest wykorzystywany sporadycznie. Z perspektywy województwa śląskiego wysoce niepokojący jest niski odsetek osób korzystających z SEKAP, który stanowi strategiczny regionalny projekt w zakresie e-administracji. Największą popularnością wśród analizowanych systemów cieszy się ePUAP jako projekt o zasięgu ogólnopolskim.

Przedostatnie pytanie ankiety odnosiło się do rodzaju zgłoszeń o charakterze administracyjnym, składanych za pośrednictwem trzech wymienionych systemów. W ramach wielokrotnego wyboru ankietowani mogli wybrać:

- formularz rozliczenia podatkowego;
- wniosek o przyznanie stypendium o charakterze naukowym;
- zgłoszenie zameldowania;
- wniosek o wydanie dowodu osobistego;
- wniosek o wydanie zaświadczenia o posiadaniu uprawnień do kierowania pojazdami.

21 osób (49%) składało formularz rozliczenia podatkowego, 17 osób (40%) – wniosek o wydanie dowodu osobistego, 5 osób (12%) – wniosek o wydanie zaświadczenia o posiadaniu uprawnień do kierowania pojazdami, 4 osoby (9%) meldowały się drogą elektroniczną, również 4 osoby (9%) w ten sposób wnioskowały o stypendium o charakterze naukowym, a 12 osób nie używało e-administracji w ramach podanych w ankiecie czynności (wykres 7). Łącznie 72% badanych przekazywało wnioski i zgłoszenia elektronicznie za pomocą systemów realizujących usługi administracji publicznej. Wynik ten pokrywa się z wynikiem dotyczącym liczby badanych korzystających z różnych usług oferowanych przez systemy e-administracji.

Wykres 7. Składanie zgłoszeń za pomocą systemów realizujących usługi administracji publicznej

Źródło: Opracowanie własne.

Ankietowani zostali także poproszeni o wydanie opinii w formie opisowej na temat jakości usług oferowanych przez badane systemy. Tylko 5 osób przedstawiło własne pomysły związane z internetowymi systemami e-administracji. Proponowano, by urzędy odpowiadały na pisma ogólnie drogą elektroniczną, a nie za pośrednictwem tradycyjnej poczty. Podkreślono istotność dalszej popularyzacji tych systemów. Zwrócono uwagę na konieczność poprawy czytelności serwisów oraz wyjaśniania zagadnień dotyczących ich działania. Opisano koncepcję scalenia usług systemów e-administracji w ramach jednej platformy. Zasugerowano również wykorzystywanie skryptów powodujących automatyczne aktualizowanie się zawartości strony internetowej, bez potrzeby odświeżania jej przez użytkownika, a także wprowadzenie poprawek w zakresie graficznej omawianych serwisów. Ostatnim pomysłem była reforma sposobu logowania się do tych witryn przez użytkowników, tak by można było wykorzystywać w tym celu hasło i numer PESEL obywatela.

Wnioski

Zdecydowana większość ankietowanych korzysta z usług e-administracji publicznej. Negatywnym zjawiskiem jest fakt, że chętniej wybierają oni z narzędzi ogólnokrajowych. Stosunkowo rzadkie wykorzystywanie narzędzi regionalnych przez użytkowników w województwie śląskim prawdopodobnie wynika z faktu, iż są to narzędzia realizujące jedynie usługi miejscowej administracji samorządowej. Inne urzędy publiczne w Polsce podlegają z kolei rządowi centralnemu, co powo-

duje, iż elektroniczne usługi takich urzędów udostępniane przez sieć mogą być oferowane obywatelom jedynie za pośrednictwem narzędzi rządowych.

Według badanych największym problemem systemów e-administracji jest zbyt mała popularyzacja systemów e-administracji wśród obywateli. W celu zwiększenia stopnia wykorzystywania przez mieszkańców województwa śląskiego usług e-administracji publicznej należy lepiej dostosować serwisy e-administracji do jej użytkowników. Zdaniem badanych można to zrealizować poprzez:

- odpowiadanie na ogólne pisma drogą elektroniczną;
- popularyzowanie tych serwisów;
- poprawę ich czytelności oraz klarowne opisywanie zagadnień dotyczących ich działalności;
- wykorzystywanie oprogramowania powodującego automatyczne odświeżanie serwisów;
- ulepszenie szaty graficznej;
- wprowadzenie logowania za pomocą numeru PESEL;
- ewentualne zintegrowanie serwisów w jeden.

Rozpatrzenie tych pomysłów przez osoby decyzyjne może skutkować wzrostem popularności usług e-administracji publicznej wśród mieszkańców województwa śląskiego.

Aneks

1. Które z poniższych systemów służących do upowszechniania informacji publicznej Pani/Pan zna?
 - a) Biuletyn Informacji Publicznej
 - b) Internetowy System Aktów Prawnych
2. Za pomocą, którego/których z tych systemów wyszukuje Pani/Pan potrzebne sobie informacje?
 - a) Biuletyn Informacji Publicznej
 - b) Internetowy System Aktów Prawnych
3. Które z poniższych systemów realizujących usługi administracji publicznej Pani/Pan zna?
 - a) Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej
 - b) Platforma e-Usług Publicznych
 - c) System Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej
4. Z których systemów Pani/Pan korzysta?
 - a) Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej
 - b) Platforma e-Usług Publicznych
 - c) System Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej

5. Jakiemu rodzajowi zgłoszenia składała Pani/składał Pan za ich pośrednictwem?
 - a) formularz rozliczenia podatkowego
 - b) wniosek o przyznanie stypendium o charakterze naukowym
 - c) zgłoszenie zameldowania
 - d) wniosek o wydanie dowodu osobistego
 - e) wniosek o wydanie zaświadczenia o posiadaniu uprawnień do kierowania pojazdami
6. Czy ma Pani/Pan własne propozycje, jak ulepszyć działanie internetowych systemów realizujących usługi administracyjne, np. w zakresie poprawy interfejsu?

Literatura

- Czym jest Biuletyn Informacji Publicznej? W: *bip.gov.pl*. Pobrane z: <https://www.bip.gov.pl/articles/view/51> (28.02.2020).
- Grodzka, D. (2009). *E-administracja w Polsce*. „Społeczeństwo informacyjne”, (3). Pobrane z: <http://orka.sejm.gov>. (28.02.2020).
- Hareża, A. (2011). *Wprowadzenie do problematyki elektronicznej administracji publicznej*. „Prawo Mediów Elektronicznych”, (1). Pobrane z: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/38848/008.pdf> (28.02.2020).
- Internetowy System Aktów Prawnych*. Pobrane z: <http://isap.sejm.gov.pl/> (28.02.2020).
- Oniszczuk, D., Rafalski, M. (2017). *E-administracja w Polsce – jak daleko do osiągnięcia poziomu UE*. „Ekonomiczne Problemy Usług”, 2(1). Pobrane z: <https://wnus.edu.pl/epu/file/article/view/6670.pdf> (28.02.2020).
- OECD (2003). *OECD e-Government Studies*. Pobrane z: https://read.oecd-ilibrary.org/governance/the-e-government-imperative_9789264101197-en#page1 (28.02.2020).
- O projekcie SEKAP. W: *Platforma e-Usług Publicznych – SEKAP*. Pobrane z: <https://www.sekap.pl/content.seam?id=1&cid=9714> (28.02.2020).
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2014). *E-GOVERNMENT SURVEY*. Pobrane z: https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/E-Gov_Complete_Survey-2014.pdf (28.02.2020).
- Platforma E-usług Publicznych*. Pobrane z: <https://www.peup.pl/home.seam?cid=401223> (28.02.2020).
- Załatw sprawy urzędowe przez internet na ePUAP. W: *Portal Gov.pl*. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/gov/zalatwiaj-sprawy-urzedowe-przez-internet-na-epuap> (28.02.2020).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 18 kwietnia 2020 r.

Adam Gajecki

Institute of Culture Studies

University of Silesia in Katowice

e-mail: adam.gajecki@onet.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-8300-7539>**Students in the Silesian Voivodeship as users
of public e-administration
Preliminary research**

Abstract: The article presents the results of the diagnostic survey carried out in 2019 and presents the conclusions. The subject of the study was the behavior of users of selected public e-administration services. The study, carried out in 2019, was attended by students of the University of Silesia of three degrees of education. The aim of the study was to check the extent to which the surveyed people use public administration e-services and to outline solutions that can increase the use of these services.

Keywords: Administrative services. E-administration. Silesian Voivodeship. User of information services

Olga Forlicz

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: okforlicz@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-0515-2444>

Źródła informacji dla kynologów

Abstrakt: Choć wydawać by się mogło, że o psach wiemy wszystko – wszak pies został udomowiony kilkadziesiąt tysięcy lat temu i od tego czasu nieodłącznie towarzyszy człowiekowi zarówno w pracy, jak i w domu – to jednak kynologia na przestrzeni lat bardzo się rozwinęła. Celem artykułu jest odpowiedź na pytania, jaki zakres tematyczny interesuje kynologów, skąd czerpią oni informacje na interesujące ich tematy i jakie braki istnieją w wybranych źródłach. Obok rozważań teoretycznych przedstawiono wyniki ankiety dotyczącej źródeł informacji kynologicznej. Bez większego zaskoczenia najbardziej popularnym medium okazał się internet. Ankietowani podali również listę zastrzeżeń do publikowanych tam treści, wykazując chęć ciągłego pogłębiania wiedzy na temat psów.

Słowa kluczowe: Fédération Cynologique Internationale. Kynologia. Pies. Związek Kynologiczny w Polsce. Źródło informacji

Wprowadzenie

Historia udomowionego psa sięga, zależnie od źródeł, nawet 40 000 lat (Botigué, Song, Scheu, Gopalan, Pendleton, 2017). Z polskich źródeł informacji najistotniejsze dla rozwoju kynologii są wzmianki o psach w *Kronice polskiej* Galla Anonima z 1112 r. oraz pierwsza polska książka o psach *Mysłstwo z ogary* Jana Ostroroga z 1608 r. W tej ostatniej autor w trzech księgach zamieścił treści dotyczące utrzymania ogara, jego budowy, udziału w polowaniu. Wymienił również odpowiednie dla ogarów, koniecznie dwusylabowe imiona, „bo każde dłuższe niegrzeczne” – co świadczyło o znaczeniu psów i ich bliskości

z człowiekiem. Pierwszym periodykiem o psach był „Mój Pies”, wydawany od 1931 r. przez Towarzystwo Miłośników Psa Służbowego w Warszawie (Fiszdon, Redlicki, 2014, s. 7–8).

W XVIII w. podejmowano pierwsze próby usystematyzowania ras psów i ustalenia zasad ich hodowli. W Polsce wiedzę tę popularyzował proboszcz z Ciechanowa, ks. Krzysztof Kluk w książkach: *Zwierząt domowych i dzikich osobliwie krajowych historii naturalnej początki i gospodarstwo* (Warszawa, 1797) oraz *Zoologia czyli zwierzętopismo dla szkół narodowych* (Warszawa, 1789). Autor wymienił w nich około 30 ras psów.

Istotne w dalszych rozważaniach jest określenie, kim tak naprawdę jest kynolog. Według *Słownika języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego jest to „specjalista w zakresie kynologii”. Natomiast kynologia, jak czytamy w *Encyklopedii PWN*, to

nauka zajmująca się biologią psa domowego, jego rozwojem osobniczym, pochodzeniem i systematyką ras, hodowlą i chowem psów, tresurą i użytkowaniem, także historią udomowienia i użytkowania psa przez człowieka (*Kynologia*).

Kynolog to pasjonat psów, zgłębiający temat ich zachowania, historii i innych dziedzin związanych z tym podgatunkiem. Poszukuje rzetelnych i szczegółowych informacji w wiarygodnych źródłach, powołujących się na autorytety w tej dziedzinie. I to stwierdzenie stało się punktem wyjścia do przeprowadzonej analizy, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Najstarszą i największą polską organizacją kynologiczną jest Związek Kynologiczny w Polsce (dalej: ZKwP). Powstał w 1938 r., wówczas jako Polski Kennel Club, a 2 czerwca 1939 r. na zjeździe w Sztokholmie został przyjęty do Fédération Cynologique Internationale (dalej: FCI, Międzynarodowa Federacja Kynologiczna). Aktualnie ZKwP składa się z 47 oddziałów terenowych i liczy około 25 000 członków (*Związek Kynologiczny w Polsce*). W praktyce organizacja ta zajmuje się szeroko pojętą promocją psa rasowego, m.in. przygotowaniem wystaw, pokazów, szkoleń i konkursów. Corocznie odbywa się około 200 wystaw psów rasowych różnej rangi. Są to wystawy krajowe, klubowe, specjalistyczne i międzynarodowe, a także wystawy, których organizacja została przyznana Polsce przez FCI – o randze europejskiej (Poznań 2000, Kielce 2018) i światowej (Poznań, 2006) (*Fédération Cynologique Internationale*).

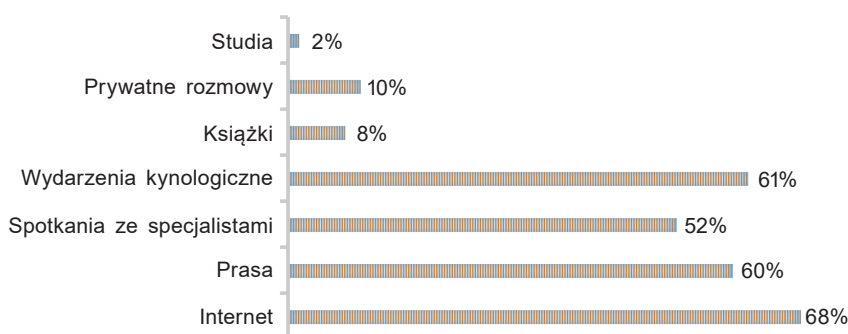
Informacja kynologiczna nie jest tematem często poruszonym przez badaczy, dlatego niniejsza praca może stanowić przyczynek do pogłębionych analiz tego zagadnienia. Celem badania było sprawdzenie, skąd osoby zainteresowane kynologią czerpią wiedzę, czy przeważają źródła cyfrowe, czy istnieje popyt na tradycyjne nośniki informacji. Wyniki badań miały nie tylko nakreślić stan aktualny, ale także wskazać ewentualny kierunek rozwoju i być może pomóc wydawnictwom i inwestorom chcącym lokować kapitał w branżę kynologiczną.

Analiza ankiety

Anonimowa ankieta dotycząca źródeł informacji kynologicznej składała się z 11 pytań, które dotyczyły zainteresowań kynologów, ich znajomości rynku w zakresie nośników informacji, w tym książek, prasy, źródeł online, spotkań tematycznych, a także czynnego pozyskiwania informacji na konkretny temat (por. Aneks). Ankiety zamieszczono w dwóch tematycznych grupach facebookowych poświęconych dyskusjom osób zainteresowanych kynologią.

W dniach od 3 do 10 listopada 2019 r. na pytania ankietowe odpowiedziało 145 osób, w tym 135 kobiet i 10 mężczyzn. 142 osoby zadeklarowały posiadanie psa, z czego wszystkie – psa z rodowodem, a 144 – przynależność do ZKwP bądź innej organizacji należącej do FCI.

W odpowiedzi na pytanie dotyczące źródeł informacji o psach (wykres 1) najczęściej ankietowanych wskazało internet (68%), co nie dziwi z uwagi na rozwój przestrzeni cyfrowej. Jako drugie źródło informacji wymieniono wydarzenia kynologiczne (61%), w tym wystawy, seminaria, warsztaty itp., a w następnej kolejności spotkania ze specjalistami (52%). W związku z tym należy zauważyć, że kontakt osobisty ze znawcami tematu przeważa nad przeglądaniem zasobów sieci. Na kolejnej pozycji znalazła się prasa (60%), wyprzedzając inne źródła informacji, w tym książki (8%). Choć w polskim czytelnictwie od lat obserwuje się tendencje spadkowe, to jednak należałoby sprawdzić, czy brak zainteresowania tradycyjnymi publikacjami o tematyce kynologicznej spowodowany jest brakiem odpowiedniej oferty na rynku, czy też odwrotnie – nieopłacalne jest wydawanie książek, gdyż popyt na nie jest niewielki. Z prywatnych, nieopartych badaniami obserwacji autorki artykułu wynika jednak, że na polskim rynku brakuje fachowej literatury, a ta, która się sporadycznie pojawia, natychmiast znajduje nabywców.

Wykres 1. Gdzie poszukuje Pan/Pani informacji o psach?

Źródło: Opracowanie własne.

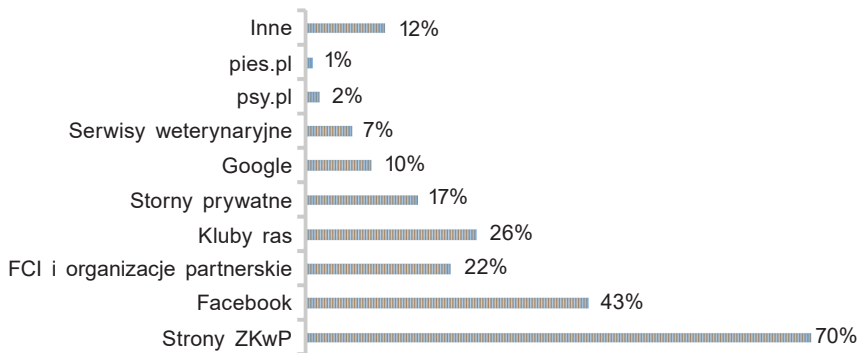
Spotkania ze specjalistami – w formie seminariów, wykładów czy szkoleń – cieszą się w ostatnich latach dużą popularnością. Naprzeciw oczekiwaniom psich pasjonatów wychodzą oddziały ZKwP, a także firmy i osoby prywatne, organizując nierzadko darmowe spotkania popularyzujące psa rasowego. Ich celem jest propagowanie wiedzy na temat zagadnień rozrodu, genetyki, weterynarii i wystaw, prezentacja możliwości czynnego spędzania czasu z psem, a także popularne ostatnio wyjaśnianie kwestii prawnych. Spotkania mają formę wykładów teoretycznych i szkoleń praktycznych. Do prowadzenia zajęć, przede wszystkim praktycznych, niejednokrotnie zapraszani są specjaliści spoza Polski, autorytety z zakresu behawioru (zachowania), handlingu (profesjonalnego prezentowania psa na wystawach) czy groomingu (pielęgnacji i stylizacji)¹.

Zainteresowanie tematyką kynologiczną sprawiło, że kilka polskich uczelni wyższych, zarówno państwowych, jak i prywatnych, utworzyło kierunki studiów poświęcone psom. Na przykład Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie ma w swojej ofercie dwa podyplomowe kierunki: pies w społeczeństwie – hodowla i zachowanie oraz zoopsychologia – problemy behawioru psów, a Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie proponuje kierunek kynologia (*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego; Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie*). Spośród

¹ W dniach 22–23 lutego 2020 r. w Raciborzu odbyły się szkolenia z groomingu i handlingu prowadzone przez Adama Ostrowskiego, Jakuba Kruczka i Agnieszkę Plutę, organizowane przez Związek Kynologiczny w Polsce Oddział Racibórz. W dniach 28–29 lutego 2020 r. i 1 marca 2020 r. w Gdyni miały miejsce szkolenia z groomingu i handlingu prowadzone przez Rebecę Cross z USA. Ich organizatorem była prywatna szkoła handlingu Handling & Training Of Course.

ankietowanych 2% wskazało naukę na uczelniach wyższych jako źródło wiedzy kynologicznej.

Choć większość ankietowanych poszukuje informacji w internecie (wykres 2), niełatwo jest znaleźć jeden kompleksowy polski portal kynologiczny, dlatego kolejne pytanie dotyczyło najczęściej wykorzystywanych źródeł online. Najbardziej kompletne i najczęściej odwiedzane (70% badanych) są strony ZKwP – zarówno Zarządu Głównego, na której dostępny jest także kwartalnik ZKwP „Pies” w wersji online, jak i oddziałów, ponadto strony klubów ras podległych ZKwP, a także strona Głównej Komisji Szkolenia Psów. Witryny te zawierają przede wszystkim informacje organizacyjne, kalendarz wydarzeń oraz bieżące ogłoszenia, w tym o spotkaniach czy imprezach. Tylko niektóre ze stron związanych z ZKwP publikują nowinki kynologiczne, informacje o projektach czy badaniach, większość skupia się na wypełnianiu obowiązków statutowych. Międzynarodowym odpowiednikiem tych stron jest oczywiście portal Fédération Cynologique Internationale – www.fci.be, który odwiedza 22% ankietowanych.

Wykres 2. Z jakich stron internetowych dotyczących kynologii najczęściej Pan/Pani korzysta?

Źródło: Opracowanie własne.

43% badanych w poszukiwaniu informacji kynologicznych korzysta z Facebooka. Działają tam grupy zamknięte, istniejące jedynie na tym portalu społecznościowym, np. powstała w 2013 r. i skupiająca ponad 22 000 użytkowników grupa ZKwP / FCI – wystawy, hodowla, informacje (*ZKwP / FCI – wystawy, hodowla, informacje*) czy utworzona rok później i zrzeszająca prawie 19 000 użytkowników grupa Na każdy temat – kynologia i wystawy w ZKwP (*Na każdy temat – kynologia i wystawy w ZKwP*). Facebook to także miejsce, gdzie treści publikują na bieżąco organizacje, takie jak wspomniane

wcześniej ZKwP czy FCI, oraz osoby prywatne, hodowle, kluby, firmy, wydawnictwa i fundacje.

Strony prowadzone przez kluby ras cieszą się zaufaniem 26% badanych użytkowników. Dzięki zawężonej tematyce kluby na bieżąco śledzą nowinki ze świata i prezentują je zainteresowanym. Spośród często aktualizowanych i bogatych w informacje polskich stron klubowych wymienić można Klub Welsh Corgi i Lancashire Heelera pod przewodnictwem cenionej w kynologii międzynarodowej sędzi kynologicznej Anny Redlickiej (*Klub Welsh Corgi i Lancashire Heelera*) czy Klub Doga Niemieckiego, którego przewodniczącą jest międzynarodowa sędzia kynologiczna Małgorzata Sowińska (*Klub Doga Niemieckiego*).

Dobrym źródłem informacji są też prywatne strony cenionych hodowli (17%), gdyż to właśnie hodowcy mają ogromną wiedzę, nie tylko teoretyczną, ale przede wszystkim praktyczną. Na stronach hodowli często zamieszczane są teksty dotyczące specyfiki rasy i ją popularyzujące. Przykładem może być strona powstałej w 1980 r. hodowli seterów irlandzkich Arisland, prowadzonej przez międzynarodową sędzię kynologiczną Jadwigę Konkiel (*Arisland*). Poza wiadomościami dotyczącymi jej psów J. Konkiel zamieszcza dane o seterach irlandzkich, ich historii i rozwoju w Polsce i Stanach Zjednoczonych, porównując różne typy w obrębie rasy. Publikuje także swoje artykuły, zamieszczone we wcześniejszych latach na łamach „Psa”.

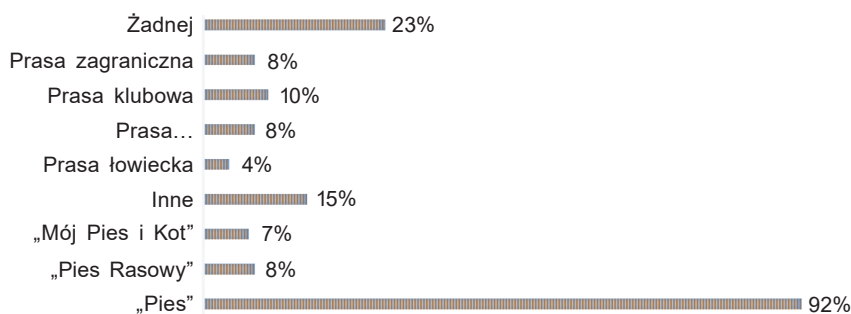
Strona hodowli Na Góralско Nute Aleksandry Szydło zawiera informacje popularyzujące jedną z pięciu oficjalnie uznanych przez FCI rodzimych ras – owczarka podhalańskiego (*Na Góralско Nute*). Prezentuje także wyniki wielu archiwalnych wystaw wraz z relacjami fotograficznymi, co jest szczególnie cenne dla tych, którzy chcą połączyć standardowe fakty z rodowodów ze zdjęciem, a także dla osób dokonujących analizy rozwoju rasy.

Stosunkowo młoda, ale różnorodna tematycznie jest witryna Me-theora Ireny Piotrowskiej poświęcona manchester terierom (*Me-theora*). Oprócz wiadomości o hodowli znaleźć tam można informacje dotyczące odchowu szczeniąt, świadomego zakupu psa, organizacji kynologicznych w kraju, ich procedur i wydawanych przez nie dokumentów. Psy z hodowli I. Piotrowskiej biorą udział w biegach dogtrekkingowych, a strona popularyzuje tę stosunkowo nową w Polsce dyscyplinę sportową.

W czasach, gdy obraz i film zdają się dominować nad treścią, a wideo-blogi cieszą się rosnącą popularnością i wypierają blogi w formie pisanej, interesujący wydaje się fakt, że żadna z ankietowanych osób nie wymieniła w internetowych źródłach informacji serwisu YouTube, gdzie z łatwością można znaleźć materiały informacyjne z zakresu behawioru,

szkolenia czy żywienia psów. Przykładem może być posiadający prawie 100 000 subskrybentów kanał Piesologia (*Piesologia*) poświęcony szkoleniom psów czy kanał GroomTV Polska Telewizja Groomerów (*GroomTV*) przybliżający tajniki pracy psich fryzjerów. W serwisie YouTube znajduje się także wiele poradników skierowanych do osób zainteresowanych konkretną rasą oraz stron zawierających wskazówki prawne, np. strona Natalii Dobrowolskiej – Status prawny psa w Polsce (*Natalia Dobrowolska Status prawny psa w Polsce*).

Mniejszą popularnością niż źródła elektroniczne cieszą się wśród miłośników psów wydawnictwa tradycyjne. Jak wynika z przeprowadzonych badań, aż 28% badanych nie sięga do prasy kynologicznej (wykres 3). To zjawisko zbliżone do obserwowanego na rynku książki – brak fachowych, wydawanych na wysokim poziomie czasopism.

Wykres 3. Z jakiej prasy czerpie Pan/Pani informacje dotyczące kynologii?

Źródło: Opracowanie własne.

Przeważająca liczba ankietowanych, bo aż 92%, sięga do wspomnianego już kwartalnika ZKwP „Pies” jako fachowego czasopisma kynologicznego. Pismo to wydawane jest od grudnia 1948 r. (*Pies*). Bywały okresy, kiedy było dostępne w ogólnodostępnej sprzedaży, obecnie jest oferowane darmowo w wersji drukowanej dla członków ZKwP, a dla pozostałych zainteresowanych – w formacie PDF na stronie WWW ZKwP. Jedynym polskim czasopismem przeznaczonym dla bardziej wymagającego czytelnika – poza „Psem” – jest „Pies Rasowy”, wydawany przez Fidelis Press (*Pies Rasowy*).

Poza wymienionymi tytułami na rynku prasowym istnieje profesjonalnie wydawany miesięcznik Polskiego Związku Łowieckiego „Łowiec Polski”, w niewielkiej części poświęcony psom i kynologii łowieckiej (*Polski Związek Łowiecki; Łowiec Polski*). Od roku 1991 ukazywał się miesięcznik „Mój Pies”, jednak w 2013 r. zawiesił działalność, by po roku wrócić na rynek pod nową nazwą: „Mój Pies i Kot”

(*Mój Pies i Kot*). Kolportażem publikowanego co 5 tygodni czasopisma zajmuje się sieć sklepów Biedronka. Zamieszczane są w nim artykuły o różnorodnej tematyce, jednak w dość powierzchownym i ogólnikowym ujęciu. W każdym numerze można znaleźć wywiady z polskimi celebrytami na temat ich psów, a do magazynu dodawane są różnego rodzaju gadżety, przyciągające przede wszystkim młodych czytelników. Z pewnością tego typu wydawnictwo jest przydatne i potrzebne, jednak jego adresatami są młodszy i/lub mniej zorientowani w temacie odbiorcy.

Profesjonalnym i dobrze wypromowanym czasopismem jest dwumiesięcznik „Dog & Sport”, poświęcony kynologicznym dyscyplinom sportowym, które w ostatnich latach cieszą się w Polsce rosnącą popularnością (*Dog & Sport*). W „Dog & Sport” pisze się przede wszystkim o psich sportach, ale także o tym, jak zadbać o zdrowie i kondycję trenującego psiego zawodnika, jak dobrać i wyszkolić psa do konkretnego sportu. Ponadto zamieszcza się informacje o nowych, związanych z tematyką pisma produktach na rynku.

Niecałe 8% badanych wskazało, że sięga do reprezentującej wysoki poziom prasy zagranicznej, której zakup w Polsce jest praktycznie niemożliwy. Tę niewielką popularność wśród polskich kynologów należy też tłumaczyć barierą językową. Warto jednak wspomnieć walory najbardziej znanego wydawnictwa kynologicznego, jakim jest brytyjski „Our Dogs”, ukazujący się zarówno jako tygodnik, jak i kilkusetstronicowy rocznik, drukowany na wysokiej jakości papierze, pełen interesujących artykułów i ilustracji. Przy okazji największych wystaw – światowej, europejskiej czy największej w Wielkiej Brytanii, Crufts – przygotowywane są wydania specjalne, obfitujące w artykuły i wywiady oraz reklamy firm, hodowli i konkretnych psów (*Our Dogs*). Trzeba przyznać, że w Wielkiej Brytanii, będącej kolebką kynologii, wydaje się wiele specjalistycznych publikacji o psach – od cotygodniowych czasopism, przez biuletyny klubowe, aż do roczników poświęconych konkretnym rasom. Prawdopodobnie najbardziej płodnym rynkiem wydawniczym, gdy mowa o prasie kynologicznej, jest jednak rynek amerykański. W Stanach Zjednoczonych ogłasza się dziesiątki tytułów, na czele z potentatami w branży: „Dog News”, „Dogs in Review” czy „Canine Chronicle” (*Dog News; Dogs in Review; Canine Chronicle*). Od 1935 r. działa tam Dog Writers Association of America – stowarzyszenie zrzeszające autorów, redaktorów i fotografów zajmujących się profesjonalnie tematyką kynologiczną (*Dog Writers Association of America*). To dowód na to, że pomimo niszowej dziedziny, jaką wydaje się kynologia, możliwe jest publikowanie i rozwój tytułów tematycznych.

Zakończenie

Podsumowaniem niniejszych rozważań może być analiza odpowiedzi na dwa ostatnie pytania ankiety: „Czy uważa Pan/Pani dostępne źródła informacji kynologicznej za wystarczające?” i „Co chciałby Pan/chciałaby Pani zmienić na obecnych stronach internetowych związanych z tematyką kynologiczną?” 79% respondentów odpowiedziało, że źródła nie są wystarczające, a lista propozycji zmian była wyjątkowo długa. Ankietowani chcieliby stworzenia *vademecum* o rasach, napisanego przez hodowców, uaktualnienia danych i stworzenia bazy centralnej ZKwP, powołania do życia ogólnodostępnej bazy z wynikami badań zdrowotnych dla poszczególnych ras, dostępu do baz artykułów naukowych, możliwości łatwiejszego kontaktu na forach i czatach ze specjalistami, z hodowcami, sędziami i weterynarzami. Uznać więc można, że zainteresowanie tematyką kynologiczną jest duże, brak jednak wyczerpujących źródeł informacji – czasopism, książek, stron internetowych. Wydaje się, że wyjściem z tej sytuacji byłoby stworzenie kompleksowego polskiego portalu kynologicznego, gdzie zamieszczano by artykuły pisane przez specjalistów. Polska kynologia znana jest na świecie z długiej historii, wielu zdolnych hodowców, wysokiego poziomu kształcenia sędziów kynologicznych, weterynarzy i specjalistów w pokrewnych dziedzinach. Promocja na własnym podwórku nie rozwija się jednak satysfakcjonująco, a przecież polskie rasy psów, współpraca człowieka z nimi w trakcie polowań, przy ochronie domostw czy wypasie owiec, to bardzo ważna część polskiej kultury i narodowego dziedzictwa. I choć czasy się zmieniają i użytkowość psów w wielu przypadkach nie jest już niezbędna, to jednak wciąż istnieją obszary, w których bez psa, jego oddania i wszechstronności, życie człowieka byłoby znacznie trudniejsze, a czasem nawet niemożliwe. Co najważniejsze – pies był i jest najlepszym przyjacielem człowieka. I tylko od nas zależy, jaka będzie ta przyjaźń w przyszłości – czy wystarczająco zainteresujemy się problemami naszego towarzysza, czy zdobędziemy i poszerzymy wiedzę pozwalającą na zrozumienie jego i jego potrzeb.

Aneks

Pytania ankietowe:

Czy posiada Pan/Pani psa?

Czy posiada Pan/Pani psa z rodowodem?

Jakiej organizacji jest Pan/Pani członkiem?

Który z działów kynologii jest Panu/Pani najbliższy?
Jakich informacji związanych z psami najczęściej Pan/Pani poszukuje?
Gdzie poszukuje Pan/Pani informacji o psach?
Gdzie szukałby/szukałaby Pan/Pani informacji chcąc kupić psa?
Z jakich stron internetowych z zakresu kynologii najczęściej Pan/Pani korzysta?
Z jakiej prasy czerpie Pan/Pani informacje dotyczące psów?
Czy uważa Pan/Pani dostępne źródła informacji kynologicznej za wystarczające?
Co chciałby/chciałaby Pan/Pani zmienić na obecnych stronach internetowych związanych z tematyką kynologiczną?

Literatura

- Arisland. Pobrane z: <http://www.arisland.pl/> (27.02.2020).
- Botigué, L., Song, S., Scheu, A., Gopalan, S., Pendleton, A. (2017). Ancient European dog genomes reveal continuity since the Early Neolithic. *Nature Communications*, (8). Pobrane z: <https://www.nature.com/articles/ncomms16082> (25.04.2020).
- Canine Chronicle. Pobrane z: <https://caninechronicle.com/> (27.02.2020).
- Dog & Sport. Pobrane z: <https://www.dogandsport.pl/> (10.02.2020).
- Dog News. Pobrane z: <http://www.dognews.com/> (27.02.2020).
- Dog Writers Association of America. Pobrane z: <https://dogwriters.org/> (27.02.2020).
- Dogs In Review. Pobrane z: <https://www.facebook.com/DogsInReview/> (27.02.2020).
- Fédération Cynologique Internationale. Pobrane z: <http://fci.be/en/> (15.02.2020).
- Fiszdon, K., Redlicki, M. (2014). *Podręcznik kynologa*. Lublin: Związek Kynologiczny w Polsce.
- Groom TV. Pobrane z: <https://www.youtube.com/channel/UCS72bG5WJsIRHsUQC29mCsQ> (25.04.2020).
- Klub Doga Niemieckiego. Pobrane z: <http://klubdoga.weebly.com/> (5.05.2020).
- Klub Welsh Corgi i Lancashire Heelera. Pobrane z: <http://www.corgiklub.pl/> (5.05.2020).
- Kynologia. W: Encyklopedia PWN. Pobrane z: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kynologia;3929765.html> (25.04.2020).
- Łowiec Polski. Pobrane z: <https://lowiecpolski.pl/> (15.02.2020).
- Na każdy temat – kynologia i wystawy w ZKwP. Pobrane z: <https://www.facebook.com/groups/314363118756318/members> (5.05.2020).

- Metheora. Pobrane z: <https://manchesterterrier.pl/> (27.02.2020).
- Mój Pies i Kot. Pobrane z: <https://www.psy.pl/> (15.02.2020).
- Na Góralisko Nute. Pobrane z: <http://www.podhalan.pl/> (27.02.2020).
- Natalia Dobrowolska STATUS PRAWNY PSA W POLSCE. Pobrane z: <https://www.youtube.com/channel/UCyVLprDaaQYWIIHBpAtaU3A> (25.04.2020).
- OurDogs. Pobrane z: <https://www.ourdogs.co.uk/> (27.02.2020).
- Pies. Pobrane z: <https://zkwp.pl/index.php/ct-menu-item-16> (15.02.2020).
- Pies Rasowy. Pobrane z: <http://piesrasowy.pl/> (10.02.2020).
- Piesologia. Pobrane z: <https://www.youtube.com/channel/UCIQRiISnjvqypkZYaZXkSg> (25.04.2020).
- Polski Związek Łowiecki. Pobrane z: <https://www.pzlow.pl/> (11.02.2020).
- Psy.pl. Pobrane z: <https://www.psy.pl/> (15.02.2020).
- Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Pobrane z: <https://www.sggw.pl/> (27.02.2020).
- Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie. Pobrane z: <https://www.zut.edu.pl/> (27.02.2020).
- ZKwP : FCI – wystawy, hodowla, informacje. Pobrane z: <https://www.facebook.com/groups/WystawyZKwP> (5.05.2020).
- Związek Kynologiczny w Polsce. Pobrane z: <https://zkwp.pl/> (15.02.2020).

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 4 maja 2020 r.

Olga Forlicz

Institute of Culture Studies
University of Silesia in Katowice
e-mail: okforlicz@gmail.com
 <https://orcid.org/0000-0003-0515-2444>

Sources of information for kynologists

Abstract: As we might think that we know everything of dogs, for dog domestication took place tens of thousands years ago and dogs have accompanied the humans since then, both at work and at home – kynology has developed greatly over the years. The article aims to answer the questions of the thematic scope that is of interest to kynologists, where they retrieve information from and what omissions have been disclosed in the selected sources. Along with theoretical considerations the article presents the results of the questionnaire on the sources of kynological information. As predicted, the most popular medium was the Internet. The respondents have also

provided a list of reservations concerning the contents of the selected literature and are willing to further extend knowledge on dogs.

Keywords: Dog. Fédération Cynologique Internationale. Kynology. Source of information. Związek Kynologiczny w Polsce

Zuzanna Czarnota

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: z.m.czarnota@gmail.com
 <https://orcid.org/0000-0001-7395-0531>

Edycje sag skandynawskich w Polsce – analiza repertuaru wydawniczego

Abstrakt: W artykule dokonano omówienia literatury staroskandynawskiej, w szczególności sag skandynawskich (polskich przekładów wydanych w formie tradycyjnej i opracowań zabytków literatury staroskandynawskiej, z pominięciem elektronicznych tłumaczeń i fragmentów utworów), oraz zanalizowano tę twórczość pod kątem publikujących ją polskich wydawnictw. Głównym celem pracy było ukazanie dziejów literatury staroskandynawskiej w Polsce. Za pomocą metody bibliograficznej, metody analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metody statystycznej zbadano i scharakteryzowano repertuar polskich oficyn wydających literaturę staroskandynawską od wieku XIX, z uwzględnieniem serii wydawniczych, w skład których wchodziły sagi, m.in. „Serii Dzieł Pisarzy Skandynawskich” Wydawnictwa Poznańskiego czy „Materiałów o Islandii” Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Islandzkiej. Jak ustalono, od pierwszych prób edytorskich z początku XIX w. do kolejnych inicjatyw wydawniczych upłynęło ponad 100 lat. Przegląd wydawnictw specjalizujących się w literaturze staroskandynawskiej wyraźnie wskazuje, że na czoło pod względem liczby publikacji wysuwają się Wydawnictwo Armoryka oraz Henryk Pietruszczak.

Słowa kluczowe: Działalność wydawnicza. Literatura staroskandynawska. Polska. Przekładoznawstwo. Saga. Saga skandynawska

Literatura staroskandynawska obejmuje zapiski literackie datowane na IX–XIV w., powstałe na terenach geograficznie i historycznie przynależnych do Skandynawii. Wiąże się z terminami „literatura staronordycka” oraz „literatura staroislandzka”, odnosząc się odpowiednio do mniejszych lub większych obszarów, na których powstawała.

Tematyka reprezentujących ją utworów dotyczy mitologii (powstanie świata, bogów i ludzi) oraz dziejów Skandynawii, panujących władców, potężnych rodów i występujących między nimi konfliktów. Literatura skandynawska to sagi skandynawskie, stanowiące przedmiot artykułu, poezja skaldów (staroskandynawskich poetów-wojowników) oraz dwie *Eddy*: *Edda starsza – poetycka*, czyli zbiór pieśni o tematyce mitologicznej, oraz *Edda młodsza – prozaiczna*, zawierająca komentarze do mitologii i zbiór reguł poetyckich. Sagi skandynawskie przez wieki pełniły funkcję kronik historycznych, a nierzadko wykorzystywano je w politycznych potyczkach między możliwymi skandynawskimi rodami. Są nieocenionym źródłem historycznym, posiadają niepodważalną wartość literacką i estetyczną.

Słowo *saga* wywodzi się od czasownika *segja*, w języku islandzkim oznaczającego *opowiadać, mówić*, oraz od „różnych jego derywatów czasownikowych (np. *sagða* – »powiedziałem/powiedziałam«) i rzeczownikowych (np. *saga* – »opowieść, historia«)” (Morawiec, Neubauer, 2015, s. 7). Mogło więc być używane na określenie zarówno fikcyjnych opowieści, jak i udokumentowanych kronik historycznych, czego przykładem jest *Saga Íslands*, co znaczy historia Islandii.

Sagi skandynawskie zaczęto tłumaczyć na język polski i wydawać na terenie Rzeczypospolitej w XIX w. i wydaje się je w naszym kraju do dziś (ich bibliografię zamieszczono w Aneksie). Nie da się jednoznacznie scharakteryzować grupy ich odbiorców. Są to zarówno osoby zawodowo zajmujące się sagami – ilustratorzy, tłumacze, historycy, filolodzy i inni – jak i przeciętni czytelnicy. Również wydawcy sag skandynawskich w Polsce reprezentują różne specjalizacje wydawnicze. I właśnie te oficyny stanowią przedmiot opracowania, jako element porządkujący omówienie kolejno pojawiających się na ziemiach polskich od XIX w. edycji sag skandynawskich (tabela 1). Za pomocą metody bibliograficznej, metody analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metody statystycznej ustalono, które polskie firmy wydawnicze publikowały literaturę staroskandynawską, czy było to działanie jednorazowe czy zgodne z repertuarem wydawniczym oraz na jaką skalę przyczyniło się do propagowania sag skandynawskich w Polsce. Stosując metodę bibliograficzną przy opracowaniu *Bibliografii polskich przekładów sag skandynawskich* wykorzystano źródła, wśród których należy wymienić przede wszystkim publikację Ewy Suchodolskiej i Zofii Żydanowicz *Bibliografia polskich przekładów z literatury pięknej krajów skandynawskich* (Poznań, 1971) zawierającą opisy polskich przekładów literatury skandynawskiej do roku 1969 włącznie. Przeanalizowano również „Przewodnik Bibliograficzny”, „Elektroniczną Bazę Biblio-

grafii Estreichera”, katalog Biblioteki Narodowej, WorldCat, NUKAT, KVK oraz bibliotekę cyfrową Polona. Część opisów i większość charakterystyk przeprowadzono z autopsji na podstawie egzemplarzy dostępnych w: Bibliotece Śląskiej w Katowicach (poz. 26, 35–41 oraz 43–56 w Aneksie), Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach (poz. 4–5, 7, 11, 14–15, 29–32 w Aneksie), Miejskiej Bibliotece Publicznej w Katowicach (poz. 6, 8 w Aneksie) oraz Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sosnowcu (poz. 10 w Aneksie).

Omówione zostały wszystkie wydawnictwa, które od XIX w. do 2018 r. ogłosiły przynajmniej jedną edycję literatury staroskandynawskiej. Podano również informacje na temat podstawowych cech publikacji, takich jak: zawartość, jakość tłumaczenia, aparat krytyczny, seria, liczba tytułów. Celem podjętych działań było wypełnienie luki powstałej w badaniach nad literaturą staroskandynawską, dzięki czemu niniejsza praca może stanowić przyczynek do dalszych badań nad edytorstwem sag w Polsce.

Tabela 1. Oficyny wydawnicze ogłaszające tłumaczenia literatury staroskandynawskiej

Nazwa wydawnictwa	Liczba publikacji z zakresu literatury staroskandynawskiej	Rok wydania
Józef Zawadzki	2	1807, 1828
Dom Książki Polskiej	1	1931
Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza	1	1960
Zakład Narodowy im. Ossolińskich	2	1968, 1986
Wydawnictwo Poznańskie	3	1968, 1973, 1974
Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej	1	1984
Księgarnia Akademicka	2	2006, 2013
Wydawnictwo Mandragora	2	2006
Wydawnictwo Armoryka	19	2007–2013, 2016
Wydawnictwo Chronicon, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach	1	2011
Henryk Pietruszczak	21	2015–2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Przewodnika Bibliograficznego”, „Elektronicznej Bazy Bibliografii Estreichera”, publikacji Ewy Suchodolskiej i Zofii Żydanowicz *Bibliografia polskich przekładów z literatury pięknej krajów skandynawskich* (Poznań, 1971), katalogu Biblioteki Narodowej, WorldCat, NUKAT, Polona oraz KVK.

W XIX w. opublikowano jedynie dwie prace w całości poświęcone literaturze staroskandynawskiej, obie w tłumaczeniu Joachima Lelewela. Były to: *Edda czyli Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (Wilno, 1807) oraz jej udoskonalona wersja po wprowadzeniu poprawek przez autora przekładu *Edda to jest Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (Wilno, 1828). *Eddy* zostały wydane w Wilnie nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego (1781–1838). J. Lelewel – wówczas student Uniwersytetu Wileńskiego – dokonał tłumaczenia na podstawie słabego francuskiego przekładu Paula Henriego Malleta i dlatego w 1828 r. opracował kolejną wersję przekładu *Eddy*.

Drukarz, księgarz i nakładca J. Zawadzki w 1805 r. założył w Wilnie własną drukarnię (Bieńkowska, Maruszak, 2005, s. 334)¹. Na początku zajmował się głównie drukiem podręczników szkolnych, wydawał też publikacje naukowe „gł. Profesorów Uniwersytetu, a po jego zamknięciu (1832) – beletrystykę” (Pelczar, 1972, s. 1011)². Druki J. Zawadzkiego cechowały się bogatymi zdobieniami drzeworytniczymi, miedziorytowymi i stalorytowymi oraz dbałością o wysoki poziom edytorski i poprawność językową (Pelczar, 1972, s. 1011).

Wydanie *Eddy czyli Księgi religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (Wilno, 1807) w drukarni J. Zawadzkiego zawierało błędy wynikające z tego, że J. Lelewel posłużył się opracowaniem, a nie oryginalnym tekstem, z czego zdawał sobie sprawę. We wstępie do dru-

¹ Dzięki pomocy Adama Kazimierza Czartoryskiego Józef Zawadzki został mianowany na okres 10 lat Typografem Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego. Zezwolono mu na drukowanie i sprzedaż książek szkolnych, do nabożeństw, wydawnictw Uniwersytetu oraz kalendarzy (Pelczar, 1972, s. 1010). Drukarnia rozwijała się w szybkim tempie, w ciągu dwóch lat dysponowała dwunastoma prasami, licznymi kasztami w różnych alfabetach, zatrudniała 35 pracowników. W 1807 r. J. Zawadzki założył obok niej gisernię. W krótkim czasie stał się jednym z ważniejszych drukarzy i księgarzy wileńskich. Jego wydawnictwa znane były nie tylko w kraju, ale również w Rosji, Niemczech i we Francji. Szacuje się, że wydał około 400 tytułów (Bieńkowska, Maruszak, 2005, s. 334). Sylwetce typografa, który odegrał znaczącą rolę w kulturze polskiej, poświęcona jest monografia Radosława Cybalskiego *Józef Zawadzki – księgarz, drukarz, wydawca* (Wrocław, 1972).

² Wydawał też własnym nakładem dzieła m.in.: Adama Kazimierza Czartoryskiego *Myśli o pismach polskich* (Wilno, 1810, 1812), Jana Śniadeckiego *Pisma rozmaite* (t. 1–4, Wilno, 1812–1822), Floriana Bobrowskiego *Słownik łacińsko-polski* (Wilno, 1822) oraz prace: Jana Wincentego Bandtkiego, Joachima Lelewela, Józefa Czecha, Jana Wolskiego, Augusta Bécu i innych (Pelczar, 1972, s. 1011). W repertuarze wydawniczym J. Zawadzkiego były także rozprawy akademickie i programy, nuty, kalendarze, podręczniki, dzieła literackie twórców, takich jak Adam Mickiewicz, Ignacy Krasicki czy Franciszek Zabłocki, utwory pisarzy starożytnych oraz czasopisma, m.in. „Dziennik Wileński” (1805–1806 i 1815–1818), „Tygodnik Wileński” (1816–1822) i „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe” (od 1834).

giego wydania sam krytykował swoją pracę, nazywając ją streszczeniem wersji P.H. Malleta, które wymagało poprawek: „Samej zaś Eddy starej maleńki ułamek, a nowej streszczenie zrobiłem [...] podejmując to nowe Eddy w języku polskim wydanie, należało mi je przerobić zupełnie” (Sturluson, 1828, s. 5). Zgodę na druk drugiego wydania *Eddy* wydał w 1827 r. cenzor Norbert Jurgiewicz. Tak jak poprzednie, nie zawierało ono ilustracji, tablic ani map, z wyjątkiem wkładki na stronie 11, gdzie zamieszczono drzewo genealogiczne. Obie *Eddy* zostały opublikowane w twardej oprawie i odznaczały się drukiem wysokiej jakości oraz starannością językową. Pierwsze wydanie, o formacie 21 cm, liczyło 55 stron, 15 stron o innej numeracji i jedną nienumerowaną, natomiast drugie – 24 cm i aż 228 stron, w tym dwie nienumerowane.

Następne edycje tłumaczonych na język polski zabytków literatury skandynawskiej ukazały się dopiero w kolejnym wieku. Po trwającym ponad 100 lat zastoju, w epoce Młodej Polski ponownie obudziło się wśród czytelników zainteresowanie tym typem literatury. Jednak to w dwudziestoleciu międzywojennym, w 1931 r., nakładem Domu Książki Polskiej wydano zbiór *Saga o Gislím wyjętym spod prawa i inne sagi islandzkie* (Warszawa, 1931) w tłumaczeniu Artura Górskiego. Dom Książki Polskiej powołano do życia w styczniu 1921 r. z inicjatywy Towarzystwa Wydawniczego w Warszawie i Polskiej Składnicy Pomocy Szkolnych. Po początkowych trudnościach firma ta stała się właścicielem jednego z największych w tamtym okresie hurtowych lokali księgarskich w Polsce (*Dom*, 1922, s. 10–12).

Na opublikowaną po 10 latach działalności oficyny *Sagę o Gislím wyjętym spod prawa i inne sagi islandzkie* złożyły się: *Saga o Hawardzie z Fjordu Lodowego*; *Saga o Hrafnkelu ofiarniku Freja*; *Saga o Gudrun*; *Saga o Gislím wyjętym z pod prawa*; *Saga o Gunlaugu Żądło Wężowe*; *Saga o Torsteinie Obitym* oraz *Nawrócenie Islandji* (stanowiące fragment *Sagi o Njalu Białym*) opatrzone na końcu krótkim opracowaniem. Pomimo posłużenia się przez A. Górskiego niemieckimi przekładami i powtórzenia „błędów nieuniknionych w przekładzie z języka innego niż oryginalny” (Rey-Radlińska, 2009, s. 49) jego tłumaczenie spotkało się z uznaniem oraz doceniono „godny styl”. Dzięki temu jest ono uważane za takie, „któremu nikt potem nie dorównał” (Stieblin-Kamiński, 1982, s. 229). Książka ukazała się w miękkiej okładce, w formacie 20 cm i liczyła łącznie 373 strony.

Po II wojnie światowej, w 1960 r. zbiór sag w tłumaczeniu A. Górskiego opublikowała Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Wydawnictwo powstało w 1949 r. w Warszawie w wyniku fuzji dwóch Spółdzielni Wydawniczych założonych w 1946 r.: Wydawnictwa Ludowego i Chłop-

skiego Świata³. *Sagi islandzkie* (Warszawa, 1960), ukazały się w nakładzie 7350 egzemplarzy i stanowią zbiór pięciu różnych sag zwieńczonych krótkim opowiadaniem o Torsteinie Obitym, w przekładzie A. Górskiego, pod redakcją Wiesława Myślińskiego, z ilustracjami Marii Hiszpańskiej-Neumann. Wydanie jest wynikiem przekładu niemieckiej edycji Eugena Diederichsa *Thule – Altnordische Dichtung und Prosa* (T. 1–24, Jena, 1920–1927), która obejmuje łącznie 24 tomy różnych sag rodowych, królewskich, rycerskich oraz opowiadanie o Torsteinie Obitym (*Sagi*, 1960, s. 289). W skład *Sag islandzkich* wchodzi kolejno: *Saga o Hawardzie z fiordu lodowego*; *Saga o Hrafnkelu, ofiarniku Freja*; *Saga o Gudrun*; *Saga o Gislim wyjętym spod prawa*; *Gunnlaug żądło węzowe* oraz *Saga o Torsteinie Obitym*. Publikacja opatrzona została oryginalnymi drzeworytowymi czarno-białymi ilustracjami M. Hiszpańskiej-Neumann, wykonanymi na papierze czerpanym, które zostały wkomponowane w tekst. Znacząco podnoszą one walory artystyczne *Sag islandzkich*. Książka ukazała się w miękkiej okładce, w formacie 21 cm i objętości 296 stron, w tym 8 nienumerowanych.

W dalszej kolejności nakładem Wydawnictwa Poznańskiego wydano trzy sagi. Firma ta została założona w 1956 r. przez Jerzego Ziołka i prowadziła działalność do 1992 r.⁴ Od początku specjalizowała się w literaturze naukowej i popularnonaukowej, publikowała również współczesną literaturę piękną polską i obcą. Sagi ukazały się w „Serii Dzieł Pisarzy Skandynawskich”⁵, która w znacznym stopniu przyczyniła się do promowania kultury i literatury skandynawskiej w Polsce. W skład serii wchodzi sagi skandynawskie w tłumaczeniu Apolonii Załuskiej-Strömberg, ilustrowane drzeworytami M. Hiszpańskiej-Neumann, wszystkie w nakładzie ponad 10 000 egzemplarzy: *Saga o Njalu* (Poznań, 1968) opatrzona wstępem Mariana Adamusa; *Saga rodu z Laxdal* (Poznań, 1973); do której posłowie napisał Gerard La-

³ Imponująca lista autorów publikujących w Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, wśród których wymienić można m.in. Jana Twardowskiego, Czesława Miłosza i Jana Szczepańskiego, obrazuje wszechstronność oficyny. W repertuarze wydawniczym LSW znalazły się opracowania historyczne, socjologiczne, literatura piękna, proza polska i przekładowa, literatura dla dzieci i młodzieży.

⁴ W 1993 r. z inicjatywy wojewody poznańskiego Włodzimierza Łęckiego oraz Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Wydawnictwo Poznańskie wznowiło działalność. Od 2012 r. kieruje nim prywatny właściciel (*Wydawnictwo Poznańskie*).

⁵ Ukazywała się w latach 1956–1990 pod redakcją Henryka Goldmanna, Adeli Skrentni i Marii Krysztofiak. W jej skład weszły wybitne dzieła głównie z zakresu literatury norweskiej, szwedzkiej i duńskiej, a także fińskiej, islandzkiej i farerskiej. W 2018 r. zdecydowano się na wznowienie serii.

buda; oraz *Saga o Egilu* (Poznań, 1974) również z posłowiem autorstwa G. Labudy. Książki opublikowano w twardej okładce, w formacie 25 cm i objętości kolejno: 359 stron i 12 kart tablic i rysunków; 214 stron, 2 nienumerowane oraz 7 kart tablic; 247 stron i 7 kart tablic.

Pomimo krytyki, z jaką spotkało się Wydawnictwo Poznańskie z powodu wprowadzenia zmian na etapie redakcyjnym bez wiedzy tłumaczki (Morawiec, Neubauer, 2015, s. 37), wymienione pozycje charakteryzują się ciekawymi rozwiązaniami edytorskimi, takimi jak ilustracje drzeworytowe M. Hiszpańskiej-Neumann, stylizacja na pismo runiczne czcionek występujących w tekście tytułów oraz inicjałów, zamieszczone mapy oraz drzewa genealogiczne. Zwiększa to atrakcyjność publikacji, zwłaszcza dla czytelników niezaznajomionych z sagami skandynawskimi.

Wkład w rozpowszechnianie sag skandynawskich w Polsce miało również powstałe w 1827 r. we Lwowie Wydawnictwo Ossolineum, tworzące wraz z Biblioteką Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Zostało założone przez Józefa Maksymiliana Ossolińskiego jako dar dla narodu polskiego, w celu wydawania opracowań historycznych i literaturoznawczych stanowiących wynik prac naukowych nad zbiorami Ossolineum (Bieńkowska, Maruszak, 2005, s. 333–334)⁶. W seriach wydawniczych publikowano eseistykę, literaturę klasyczną, naukową, popularnonaukową propagowano historię Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. W skład najstarszej w Polsce serii wydawniczej „Biblioteka Narodowa”⁷ wchodziły dwie sagi skandynawskie w tłumaczeniu A. Załuskiej-Strömberg: *Saga o Gunnlaugu Wężowym Języku* (Wrocław, 1968), opatrzona zdjęciami rękopisu, z rzetelnie opracowanym wstępem przybliżającym czytelnikowi historię Islandii, tablicami, mapami i licznymi przypisaniami, oraz równie starannie opracowana *Edda poetycka* (Wrocław, 1986) zawierająca oryginał staroislandzki *Eddy* w wydaniu krytycznym, bibliografię i indeks. Pierwsza z wymienionych publikacji ukazała się

⁶ Wydawnictwo Ossolineum to jeden z najważniejszych ośrodków polskiego życia edytorskiego i jednocześnie najstarsza działająca nieprzerwanie oficyna wydawnicza w Polsce. W szybkim czasie, po otwarciu oddziałów w różnych miastach, stało się potentatem na rynku publikacyjnym w Polsce. Po II wojnie światowej Zakład Narodowy im. Ossolińskich przeniesiono ze Lwowa do Wrocławia, a od 1953 r. funkcjonował w strukturach Polskiej Akademii Nauk. Wydawnictwo po skomercjalizowaniu w latach dziewięćdziesiątych XX w. ostatecznie w 2013 r. powróciło w struktury Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (*Wydawnictwo Ossolineum*).

⁷ Seria „Biblioteka Narodowa” powstała w 1919 r. z inicjatywy Krakowskiej Spółki Wydawniczej, od 1933 r. jej właścicielem jest Zakład Narodowy im. Ossolińskich. W serii publikowane są wybitne dzieła literatury polskiej i obcej. W 2013 r. patronat nad nią objął Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

w twardej okładce, w formacie 17 cm, liczy 63 strony w numeracji rzymskiej, 72 strony w numeracji arabskiej, 3 strony nienumerowane i 4 karty tablic. Natomiast *Edda poetycka* została wydana w oprawie broszurowej, w formacie 17 cm, liczy 416 stron oraz 60 stron w numeracji rzymskiej.

W 1984 r., z okazji czterdziestolecia utworzenia Republiki Islandii Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej⁸ wydało *Islendingabók* (Warszawa, 1984), powszechnie znane pod nazwą *Księga osadnictwa*, w cyklu zatytułowanym „Materiały o Islandii” jako jego 55. pozycję. Ten zabytek literatury islandzkiej, dzieło Ari Thorgilssona, (w formie zapisu nazwiska Ara Fródha), został przetłumaczony z islandzkiego przez Leona Ter-Oganjana i Stefana Ziętowskiego. Dzieło, opublikowane w miękkiej okładce, liczy 15 stron tekstu oraz 20 nienumerowanych stron tablic w formacie 20 cm.

Dopiero 20 lat po ogłoszeniu przez Ossolineum *Eddy poetyckiej* (Wrocław, 1986), w 2006 r. na polskim rynku wydawniczym ukazała się kolejna edycja tego zabytku literatury staroskandynawskiej – *Saga o Grenlandczykach ; Saga o Eryku Rudym* (Kraków, 2006) w tłumaczeniu i opracowaniu Anny Waško, która jest także autorką wstępu. Podobnie jak w przypadku J. Zawadzkiego w XIX w. w Wilnie, publikacja miała związek z pracownikiem uniwersytetu powiązany z wydawnictwem, czyli A. Waško. Pozycję tę wydała Księgarnia Akademicka w Krakowie, funkcjonująca od 1992 r. jako wydawnictwo naukowe oraz księgarnia specjalistyczna z dziedziny szeroko pojętej humanistyki i nauk społecznych, współpracująca z pracownikami naukowymi zarówno pobliskich krakowskich uczelni, jak i innych instytucji naukowo-kulturalnych (*Księgarnia Akademicka*)⁹.

⁸ Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej zostało założone w 1959 r. w Warszawie przez miłośników Islandii, a jego członkami są sympatycy tego kraju, m.in. naukowcy, podróżnicy, dziennikarze, studenci i młodzież szkolna. Poprzez organizację spotkań, prelekcji, pokazów filmów oraz udzielanie porad turystycznych Towarzystwo realizuje swoje cele – podtrzymywanie współpracy i przyjaźni między społeczeństwami polskim i islandzkim oraz wzajemne poznawanie historii, kultury i nauki. Instytucja ta jest w posiadaniu największego w Polsce zbioru islandyków, organizuje uroczyste obchody Święta Narodowego Islandii, opiekuje się mieszkającymi w Polsce Islandczykami, utrwalając przyjaźń między narodami (*Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej*).

⁹ Corocznie jej nakładem ukazują się monografie naukowe, materiały z konferencji, księgi pamiątkowe, słowniki i czasopisma naukowe. Księgarnia Akademicka oferuje książki i czasopisma zarówno w formie tradycyjnej, jak i elektronicznej, z zakresu humanistyki, prawa, administracji, zarządzania, nauk społecznych, ścisłych oraz medycznych.

Saga o Grenlandczykach..., opublikowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, ukazała się w miękkiej oprawie, w formacie 21 cm, o objętości 95 stron i 2 stron tablic. Kilka lat później nakładem Księgarni Akademickiej została wydana *Saga o Olafie Tryggvasonie* (Kraków, 2013) Oddra Snorrasona, również w tłumaczeniu i opracowaniu A. Waśko, opatrzona przez nią rzetelnym wstępem. Pozycja ta, licząca 171 stron, ukazała się w miękkiej oprawie i standardowym formacie 21 cm.

Dla porządku trzeba jeszcze wymienić dwie oficyny, które w XXI w. dołączyły do listy wydawców sag skandynawskich. W 2011 r. wspólnym nakładem Wydawnictwa Chronicon oraz Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w serii „Fontes – Translationes” ukazała się *Saga o Hallfredzie skaldzie kłopotliwym* w tłumaczeniu i opracowaniu Jakuba Morawca. Wydawnictwo Chronicon powstało w 2011 r. i specjalizuje się w publikowaniu książek z zakresu szeroko pojmowanej historii. Jego właścicielką jest Joanna Rosik (*Chronicon*). Natomiast Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego to uczelniana oficyna wydawnicza utworzona w 1968 r. w celu popularyzacji dokonań naukowych pracowników Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach¹⁰. Za wysoką jakość tłumaczenia sagi, wraz z wyczerpującym, 80-stronicowym opracowaniem, stanowiącym kompendium wiedzy o sagach skandynawskich, odpowiedzialny jest J. Morawiec, uznany w Polsce mediewista, zawodowo związany z Uniwersytetem Śląskim.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że w publikowaniu tłumaczeń sag skandynawskich specjalizują się dwie oficyny wydawnicze. Pierwsza z nich, Wydawnictwo Mandragora, została założona w 1991 r. w Sandomierzu, a w 2006 r. zmieniła nazwę na Wydawnictwo i Księgarnia Internetowa Armoryka, zachowując swój dawny profil¹¹. Na repertuar wydawniczy Armoryki składają się: literatura piękna, prace o tematyce historycznej i religioznawczej, publikacje popularne, wyjaśniające zagadki natury, mity, sagi, eposy i teksty źródłowe¹². Książki Wydawnictwa Armoryka odznaczają się dbałością o jakość tłumaczeń.

Od 2006 do 2016 r. włącznie nakładem tej oficyny ukazało się 19 sag skandynawskich, niemal wszystkie w standardowym formacie 21 cm i oprawione w miękką okładkę. Były to opatrzone wstępem histo-

¹⁰ Wydawnictwo ogłasza w formie tradycyjnej i elektronicznej monografie naukowe, prace zbiorowe oraz czasopisma z zakresu wszystkich reprezentowanych przez pracowników uczelni dziedzin nauki (*Wydawnictwo Uniwersytetu*).

¹¹ Od 2009 r. funkcjonuje jako Wydawnictwo Armoryka. Specjalizuje się w publikowaniu książek w formie papierowej i cyfrowej.

¹² Wydawnictwo Armoryka prowadzi również działalność księgarską.

rycznym Andrzeja Sarwy wydania *Eddy prozaicznej* na podstawie tłumaczenia J. Lelewela *Edda: to jest Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (Wilno, 1828), zatytułowane *Nowa Edda czyli Edda młodszą albo prozaiczna w przekładzie Joachima Lelewela oraz fragmenty oryginału islandzkiego Snorra-Edda, Prósaedda* (Sandomierz, 2006), 84-stronicowe, oraz *Nowa Edda czyli Edda młodszą albo prozaiczna* (wyd. 2, Sandomierz, 2006), 92-stronicowe. W 2007 r. opublikowano: *Sagę o Hønsa-Thórim* (Sandomierz, 2007) w tłumaczeniu Filipa Kuklewskiego, format 15 cm, 52 strony; *Nową Eddę czyli Eddę młodszą albo prozaiczną* (Sandomierz, 2007) w przekładzie J. Lelewela, ze wstępem historycznym A. Sarwy, 95-stronicową, w tym jedną nienumerowaną; 50-stronicową *Opowieść o Audunie z Zachodnich Fiordów* (Sandomierz, 2008) przełożoną z języka islandzkiego przez Martę Rey-Radlińską, format 15 cm; 60-stronicową *Sagę o Halfdanie synu Eysteinna* (Sandomierz, 2008) w przekładzie F. Kuklewskiego; *Eddę czyli Księgę religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (Sandomierz, 2008) w tłumaczeniu J. Lelewela, ze wstępem A. Sarwy, o objętości 55 stron, 15 w numeracji rzymskiej i 2 nienumerowanych; 64-stronicową *Opowieść o Norna-Geście* (Sandomierz, 2009) w przekładzie i opracowaniu Renaty Leśniakiewicz, format 15 cm.

Ponadto Wydawnictwo Armoryka opublikowało serię „Sagi Islandzkie” pod redakcją R. Leśniakiewicz. Seria ta obejmuje 7 sag wydanych w latach 2009–2012, a w jej skład wchodzi kolejno: 110-stronicowa ilustrowana *Saga o Völsungach* (Sandomierz, 2009) przetłumaczona i opracowana przez R. Leśniakiewicz; 41-stronicowa *Saga o Halfdanie synu Eysteinna* (Sandomierz, 2009) w przekładzie F. Kuklewskiego, ze wstępem R. Leśniakiewicz; *Opowieść o Norna-Geście* (Sandomierz, 2010) w tłumaczeniu i opracowaniu R. Leśniakiewicz, o objętości 9 stron numeracji rzymskiej i 33 stronach, w tym 1 nienumerowanej; ilustrowana, licząca 42 strony *Saga o Hønsa-Thórim* (wyd. 2, Sandomierz, 2009) w przekładzie F. Kuklewskiego; 109-stronicowa ilustrowana *Saga o Viga-Glumie* (Sandomierz, 2010) przetłumaczona i opracowana przez Łukasza Malinowskiego; *Saga o wikingach z Jom: według Carla Christiana Rafna* (Sandomierz, 2011), w tłumaczeniu i z komentarzami Jana Wołuckiego, o objętości 168 stron i 2 nienumerowanych; oraz *Edda starsza – poetycka i młodszą – prozaiczna* (Sandomierz, 2012) ze wstępem A. Sarwy, licząca 157 stron, w tym 4 nienumerowane.

W dwóch kolejnych seriach Armoryki, „Religijne i Historyczne Teksty Źródłowe” oraz „Biblioteka Tradycji Europejskiej”, ukazały się głównie wznowienia *Eddy* w przekładzie J. Lelewela: *Nowa Edda czyli Edda młodszą albo prozaiczna oraz fragmenty oryginału islandzkiego*

Snorra-Edda, Prósaedda (wyd. 3, Sandomierz, 2007) opatrzona wstępem historycznym A. Sarwy, licząca 91 stron; *Edda starsza poetycka* (Sandomierz, 2009) pod redakcją Władysława Kota, licząca 115 stron i 2 nie-numerowane; *Edda młodsza prozaiczna* (Sandomierz, 2009) ze wstępem A. Sarwy, licząca 95 stron (warto nadmienić, że jest to wydanie bogato ilustrowane oryginalnymi dziewiętnastowiecznymi grafikami Frederika Sandersa, przedstawiającymi germańskich bogów i bohaterów); przetłumaczona przez J. Lelewela, zawierająca erraty i licząca 55 stron, 15 stron w numeracji rzymskiej i 2 nienumerowane *Edda czyli Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (Sandomierz, 2009); *Księga Islandczyków* (Sandomierz, 2013) przetłumaczona, opatrzona wstępem i opracowana przez Artura Froyta, o objętości 32 stron numeracji rzymskiej, 73 stron i 2 stron nienumerowanych, zawierająca ilustracje.

Dziewiętnaście sag czyni z Wydawnictwa Armoryka jedno z czołowych wydawnictw specjalizujących się w ogłaszaniu tego typu źródeł na polskim rynku. Pierwsze miejsce zajmuje założona w 2015 r. w Zgorzelcu oficyna Henryka Pietruszczaka. Z całą pewnością w ciągu ostatnich trzech lat produkuje ona w wydawaniu sag w Polsce¹³. Od początku swej działalności do roku 2018 włącznie wydawnictwo H. Pietruszczaka ogłosiło drukiem ponad 20 różnych sag. Jako pierwsze pojawiły się na rynku dwutomowa *Norweska księga królów* (Zgorzelec, 2015) oraz trzypięciotomowa *Księga królów* Snorriego Sturlasona (Zgorzelec, 2015). Wszystkie książki ukazały się w miękkiej oprawie, mają wymiary 21 lub 22 cm, nie zawierają dodatkowych materiałów i liczą od 126 do 385 stron¹⁴. Wyjątkowość projektu polega na tym, że sagi są publikowane w przekładzie H. Pietruszczaka¹⁵.

Oprócz wymienionych źródeł w Polsce ukazywały się dzieła zawierające fragmenty zabytków literatury staroskandynawskiej, jak ogłoszona w „Przeglądzie Warszawskim” (R. 4, T. 2, 1924) *Gunnlaug żądło węzowe: saga islandzka* w tłumaczeniu A. Górskiego. Swobodne adaptacje fragmentów sag zostały zamieszczone m.in. w publikacjach *Mity i legendy Europy* (Łódź, 1991) oraz *Smoki. Mity i legendy* (Wroc-

¹³ Oprócz sag nakładem wydawnictwa Henryk Pietruszczak ukazały się żywoty świętych, m.in. *Żywoty ojców* (Zgorzelec, 2018) oraz dzieła średniowiecznych uczonych: Euzebiusza z Cezarei, Liutpranda z Cremony, Prokopiusza z Cezarei oraz Teodoreta z Cyru.

¹⁴ Dokładne informacje dotyczące liczby stron, wymiarów oraz materiałów dodatkowych podano w aneksie.

¹⁵ To ceniony w środowisku pisarskim tłumacz literatury średniowiecznej oraz autor prac o tematyce mediewistycznej i językoznawczej. Ukończył liceum klasyczne, studiował mediewistykę i językoznawstwo na Pontificia Università Lateranense i Università degli Studi di Roma „La Sapienza” (Henryk Pietruszczak).

ław, 1992) Gilles'a Ragache'a i Francisa Phillippsa. Obecnie wiele sag skandynawskich jest również publikowanych w internecie, a dzięki bezpłatnemu dostępowi możliwy jest ich szeroki odbiór czytelnicy. Warto w tym miejscu wspomnieć o mającym na celu popularyzację literatury staroskandynawskiej w Polsce projekcie e-sagi – na portalu internetowym w szerokim dostępie i nieodpłatnie oferowane są sagi w tłumaczeniu Jacka Godka.

Podsumowując, analiza liczby pojawiających się na rynku wydawniczym w kolejnych latach publikacji pozwala wysnuć wniosek, że popularność literatury staroskandynawskiej w Polsce w przełożeniu na liczbę ogłaszanych książek od 2006 r. stale rośnie. Prym wiodą Wydawnictwo Armoryka oraz oficyna Henryka Pietruszczaka, przyczyniając się do szerzenia wiedzy na temat literatury, kultury i historii staroskandynawskiej. Omawiane wydania literatury staroskandynawskiej mają różny charakter – od naukowych opracowań sag, przez pozycje posiadające głównie walor literacki, z towarzyszącą im oprawą – mapami, drzewami genealogicznymi, stylizacją czcionki na znaki runiczne oraz ilustracjami i rysunkami – co ma na celu podniesienie waloru estetycznego, po publikacje, które zawierają teksty sag bez materiału ilustracyjnego i dodatkowych elementów (w szczególności publikacje H. Pietruszczaka).

Pomimo faktu, iż na polskim rynku wydawniczym literatury staroskandynawskiej przodują jedynie dwa wydawnictwa, to w połączeniu z tłumaczeniami dostępnymi w internecie liczba dostępnych tekstów literackich przynajmniej częściowo zaspokaja potrzeby czytelnice odbiorców. Jak wskazano na początku artykułu, trudno jednoznacznie wskazać odbiorców tego typu literatury, ale z pewnością należą do nich osoby naukowo bądź zawodowo związane z sagami, ponadto miłośnicy historii, Islandii i Skandynawii, a także zwykli czytelnicy. Na wczesnośredniowieczną kulturę Islandii składają się bowiem piękne krajobrazy oraz intrygująca historia, z walkami o wpływy, wojnami domowymi, konfliktami zwaśnionych rodów czy bieżącymi problemami społeczno-gospodarczymi. Jej częścią był także oryginalny system prawny oraz szczególne przywiązanie do zasad honorowych. Wszystkie te czynniki stanowiły inspirację dla autorów sag, dostarczając im fascynujących tematów zaczerpniętych z życia codziennego. Dzięki temu sagi przemawiają nawet do współczesnych odbiorców artystyczną niepowtarzalnością oraz wartościami estetycznymi.

Aneks

Bibliografia polskich przekładów sag skandynawskich

W stworzonej bibliografii, obejmującej wydania tekstów sag w Polsce od 1807 do 2018 r., zastosowano układ chronologiczny (dlatego w opisach pominięto daty wydania), z szeregowaniem alfabetycznym. Opisy zostały opracowane na podstawie normy PN-82/N-01152.01 *Opis bibliograficzny. Książki*. Głównym celem bibliografii jest zaprezentowanie możliwie najpełniejszej informacji o dziejach literatury staroskandynawskiej w Polsce. Część opisów została przejęta z publikacji Ewy Suchodolskiej i Zofii Żydanowicz *Bibliografia polskich przekładów z literatury pięknej krajów skandynawskich* (Poznań, 1971) zawierającej opisy polskich przekładów literatury skandynawskiej do roku 1969 włącznie.

Bibliografia obejmuje polskie przekłady wydane w formie tradycyjnej oraz opracowania zabytków literatury staroskandynawskiej, z pominięciem elektronicznych tłumaczeń oraz artykułów i fragmentów utworów. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że w literaturze, prasie oraz w źródłach elektronicznych funkcjonuje stosunkowo duża liczba sag skandynawskich przetłumaczonych i upowszechnionych zarówno w całości, jak i we fragmentach.

1807

1. Snorri Sturluson: *Edda czyli Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* / tł. Joachim Lelewel. – Wilno : J. Zawadzki. – 55, XV, [1] s. ; 21 cm.

1828

2. Snorri Sturluson: *Edda : to jest Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* / tł. Joachim Lelewel. – Wyd. 2. – Wilno : J. Zawadzki. – 226 s., [2] s. tabl. ; 24 cm.

1931

3. *Saga o Gislím wyjętym spod prawa i inne sagi islandzkie* / oprac. Artur Górski. – Warszawa : Dom Książki Polskiej. – 373 s. ; 20 cm.

1960

4. *Sagi islandzkie* / oprac. Artur Górski ; il. Maria Hiszpańska-Neumann. – Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. – 288 s., [8] k. tabl. ; 21 cm. – Zawiera: Saga o Hawardzie z fiordu lodowego, Saga o Hrafnelu, ofiarniku Freja, Saga o Gudrun, Saga o Gislím wyjętym spod prawa, Gunnlaug żądło węzowe, Saga o Torsteinie Obitym.

1968

5. *Saga o Gunnlaugu Wężowym Języku* / tł. Apolonia Załuska-Strömberg. – Wrocław : Zakład im. Ossolińskich. – LIII, [1], 72, [2] s., [4] s. tabl. : fot., il., mapa ; 18 cm. – (Biblioteka Narodowa. Seria 2, ISSN 0406-0636 ; nr 157).
6. *Saga o Njalu* / tł. Apolonia-Załuska-Strömberg ; oprac. Graf. Maria Hiszpańska-Neumann. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskie. – 359 s., [12] k. tabl. : rys. ; 25 cm. – (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich).

1973

7. *Saga rodu z Laxdal* / tł. Apolonia Załuska-Strömberg ; posł. Gerard Labuda ; il. drzewor. Maria Hiszpańska-Neumann. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskie. – 214, [2] s., [6] k. tabl., [1] k. tabl. złoż. : il. ; 25 cm. – (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich).

1974

8. *Saga o Egilu* / tł. Apolonia Załuska-Strömberg ; posł. Gerard Labuda ; il. drzewor. Maria Hiszpańska-Neumann. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskie. – 247 s., [6] k. rys., [1] k. tabl. złoż. : il. ; 25 cm. – (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich).

1984

9. Ara Fródha: *Islendingabók* / tł., przedm. Leon Ter-Oganjan, Stefan Ziętowski. – Warszawa : Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej. – 15 s., [20] s. tabl. ; 20 cm. – (Materiały o Islandii). – Prawidłowa forma nazwiska autora: Ari Thorgilsson. – Wydano z okazji 40-lecia niepodległości Republiki Islandii.

1986

10. *Edda poetycka* / tł. i oprac. Apolonia Załuska-Strömberg. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich. – LX, 416 s. ; 17 cm. – (Biblioteka Narodowa. Seria 2, ISSN 0406-0636 ; nr 214). – ISBN 83-04-01852-7. – ISBN 83-04-02222-2.

2006

11. *Saga o Grenlandczykach ; Saga o Eryku Rudym* / tł., oprac. i wstęp Anna Waško. – Kraków : Księgarnia Akademicka. – 94, [1] s., [2] s. tabl. : il. ; 21 cm. – ISBN 83-7188-806-6.
12. Snorri Sturluson: *Nowa Edda czyli Edda młodsza albo prozaiczna* / przeł. Joachim Lelewel ; wstęp hist. Andrzej Sarwa. – Wyd. 2. – Sandomierz : Wydawnictwo Mandragora. – 92 s. ; 21 cm. – ISBN 83-60276-14-5. – ISBN 978-83-60276-14-3.
13. Snorri Sturluson: *Nowa Edda czyli Edda młodsza albo prozaiczna w przekładzie Joachima Lelewela oraz fragmenty oryginału islandzkiego Snorra-Edda, Prósaedda* / wstęp Andrzej Sarwa. – Sandomierz : Wydawnictwo

Mandragora. – 84 s. ; 21 cm. – Tekst Eddy prozaicznej wydano na podst. ed.: Joachim Lelewel, Edda: to jest Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców, Wilno 1828. Fragm. tekstu isl. pochodzą z: Snorra-Edda: formli, gyfaginning, textar fjugurra meinhandrita. – ISBN 83-60276-07-2.

2007

14. *Saga o Hónsa-Thórim* / przeł. Filip Kuklewski. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 52 s. ; 15 cm. – ISBN 978-83-60276-48-8.
15. Snorri Sturluson: *Nowa Edda czyli Edda młodsza albo prozaiczna* / przeł. Joachim Lelewel ; wstęp hist. Andrzej Sarwa. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 94, [1] s. : il. ; 21 cm. – ISBN 978-83-60276-25-9.
16. Snorri Sturluson: *Nowa Edda czyli Edda młodsza albo prozaiczna oraz fragmenty oryginału islandzkiego Snorra-Edda, Prósaedda* / przeł. Joachim Lelewel ; wstęp hist. Andrzej Sarwa. – Wyd. 3. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 91 s. ; 21 cm. – (Religijne i Historyczne Teksty Źródłowe). – ISBN 978-83-60276-25-9.

2008

17. *Opowieść o Audunie z Zachodnich Fiordów* / przeł. Marta Rey-Radlińska. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 50 s. ; 15 cm. – ISBN 978-83-60276-97-6.
18. *Saga o Halfdanie synu Eysteinna* / przeł. Filip Kuklewski. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 60 s. ; 15 cm. – ISBN 978-83-60276-78-5.
19. Snorri Sturluson: *Edda czyli Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* / tł. Joachim Lelewel – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 55, XV, [2] s. ; 20 cm. – ISBN 978-83-60276-46-4.

2009

20. *Edda starsza poetycka* / przeł. Joachim Lelewel ; red. t. Władysław Kot. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 115, [2] s. ; 21 cm. – (Biblioteka Tradycji Europejskiej ; nr 4). – ISBN 978-83-62173-05-1.
21. *Opowieść o Norna-Geście* / tł. i oprac. Renata Leśniakiewicz. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 64 s. ; 15 cm. – ISBN 978-83-7639-019-2.
22. *Saga o Halfdanie synu Eysteinna* / przeł. Filip Kuklewski ; wstęp Renata Leśniakiewicz. – Wyd. 2 popr. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 41 s. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 2). – ISBN 978-83-7639-058-1.
23. *Saga o Hónsa-Thórim* / przeł. Filip Kuklewski. – Wyd. 2. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 42 s. : il. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 4). – ISBN 978-83-62173-74-7.
24. *Saga o Völsungach* / tł. i oprac. Renata Leśniakiewicz. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 110 s. : il. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 1). – ISBN 978-83-7639-042-0.
25. Snorri Sturluson: *Edda czyli Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* / tł. Joachim Lelewel. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. –

- 55, XV, [2] s. : err. ; 21 cm. – (Biblioteka Tradycji Europejskiej ; nr 6). – ISBN 978-83-62173-07-5.
26. Snorri Sturluson: *Edda młodsza prozaiczna* / przeł. Joachim Lelewel ; wstęp Andrzej Sarwa. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 94, [1] s. : il. ; 21 cm. – (Biblioteka Tradycji Europejskiej ; nr 5). – ISBN 978-83-62173-06-8.

2010

27. *Opowieść o Norna-Geście* / tł. i oprac. Renata Leśniakiewicz. – Wyd. 2, popr. i uzup. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – IX, [1], 32 s. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 3). – ISBN 978-83-62173-25-9.
28. *Saga o Viga-Grumie* / tł. i oprac. Łukasz Malinowski. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 109 s. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 5). – ISBN 978-83-62173-22-8.

2011

29. *Saga o Hallfredzie skaldzie kłopotliwym* / wstęp, tł. i koment. Jakub Morawiec. – Wrocław : CHRONICON ; Katowice : Uniwersytet Śląski. – 168, [2] s. ; 21 cm. – (Fontes – Translationes ; 1). – ISBN 978-83-932771-5-5.
30. *Saga o wikingach z Jom : według Carla Christiana Rafna* / tł. i koment. Jan Wołucki. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 168, [2] s. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 6). – ISBN 978-83-62661-47-3.

2012

31. *Edda starsza – poetycka* ; Snorri Sturluson: *Edda młodsza - prozaiczna* / przeł. Joachim Lelewel ; wstęp Andrzej Sarwa. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – 153, [4] s. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 7). – ISBN 978-83-62661-74-9.
32. Oddr Snorrason: *Saga o Olafie Tryggvasonie* / tł., oprac. i wstęp Anna Waško. – Kraków : Księgarnia Akademicka. – 164 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-7638-269-2.

2013

33. Ari Thorgilsson: *Księga Islandczyków = Íslendingabók* / tł., wstęp i oprac. Artur Foryt. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – XXXII, 73, [2] s. : il. ; 21 cm. – (Biblioteka Tradycji Europejskiej ; nr 43). – ISBN 978-83-62661-80-0.
34. Oddr Snorrason: *Saga o Olafie Tryggvasonie* / tł., oprac. i wstęp Anna Waško. – Kraków : Księgarnia Akademicka. – 171 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-7638-269-2.

2015

35. *Norweska księga królów*. T. 1 / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 300 s. ; 22 cm. – ISBN 978-83-272-3734-7. – ISBN 978-83-65061-04-1.
36. *Norweska księga królów*. T. 2 / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 352 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-272-3734-7. – ISBN 978-83-65061-05-8.
37. Snorri Sturlason: *Księga królów*. T. 1 / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 304 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-272-3734-7. – ISBN 978-83-65061-07-2.
38. Snorri Sturlason: *Księga królów*. T. 2 / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 378 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-272-3734-7. – ISBN 978-83-65061-08-9.
39. Snorri Sturlason: *Księga królów*. T. 3 / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 378 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-272-3734-7. – ISBN 978-83-65061-09-6.

2016

40. Ari Thorgilson: *Księga osadnictwa* / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 247 s. ; 22 cm. – Zawiera także fragmenty tekstów innego autorstwa. – ISBN 978-83-65061-11-9.
41. *Księga królów Danii : saga o wikingach z Jomsburga* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 192 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-10-2.
42. *Opowieść o Sörlim albo Saga o Hedinie i Högnim* / tł. i oprac. Renata Leśniakiewicz-Drzymała. – Sandomierz : Wydawnictwo Armoryka. – XI, [1], 26 s. ; 21 cm. – (Sagi Islandzkie ; 8). – ISBN 978-83-8064-193-8.

2017

43. *Islandzkie sagi starożytne* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 308 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-21-8.
44. *Saga o Godzie Snorrim* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 126 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-15-7.
45. *Saga o Gretirze Wyklętym* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 246 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-16-4.
46. *Saga o jarlach z Orkadów* / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 212 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-26-3.
47. *Saga o ludziach z Doliny Łososi* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 220 s. ; 22 cm. – ISBN 978-83-65061-23-2.
48. *Saga o mądrym Njalu* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 357 s. ; 22 cm. – ISBN 978-83-65061-22-5.

49. *Saga o rodzie Sturlungów* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 280, [1] s. : il. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-13-3978-83-65061-13-3.
50. *Saga o Skaldzie Egilu* / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 238 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-28-7.
51. *Saga o Thidreku z Bern* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 385 s. ; 22 cm. – ISBN 978-83-65061-20-1.
52. *Sagi baśniowe* / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 350 s. ; 21 cm. – Zawartość: Saga o Sigurdzie Thöglim, Saga o Remundzie synu cesarza, Saga o królu Floresie i jego synach, Saga o Vilmundzie Vidutanie, Saga o Damustim, Saga o Ali Flekku. – ISBN 978-83-65061-25-6.
53. *Sagi z Grenlandii i Wysp Owczych* / tł. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 310 s. ; 21 cm. – Zawiera: Saga o Braciach Sprzyśnięzonych, Saga o ludziach z Wysp Owczych, Saga o ludziach z Floi. – ISBN 978-83-65061-77-5.
54. Snorri Sturluson: *Edda* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 224 s. ; 22 cm. – 978-83-65061-14-0.

2018

55. *Sagi prehistoryczne* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 307 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-6506137-9.
56. *Sagi z Zachodniego Nordlandu* / tł., kom., red. Henryk Pietruszczak. – Zgorzelec : Henryk Pietruszczak. – 298 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-65061-31-7.

Literatura

- Biblioteka Narodowa. Pobrane z: <https://wydawnictwo.ossolineum.pl/products/category/biblioteka-narodowa2> (22.04.2019).
- Bieńkowska, B., Maruszak, E. (2005). *Książka na przestrzeni dziejów*. Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej.
- Cele i misja: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Pobrane z: <https://wydawnictwo.us.edu.pl/node/19073> (27.04.2019).
- Dom Książki Polskiej: hurtownia dla księgarzy i wydawców : spółka akcyjna* (1922). Warszawa: Tłocznia Wł. Łazarskiego.
- Elektroniczna Baza Bibliografii Estreichera (EBBE). Pobrane z: <https://www.estreicher.uj.edu.pl/home/> (14.01.2019).
- Henryk Pietruszczak. Pobrane z: <https://sites.google.com/site/henrykpietruszcak/> (22.04.2019).
- Księgarnia Akademicka. Pobrane z: http://akademicka.pl/index.php?tekst=pl_o_nas&a=1 (24.04.2019).

- Morawiec, J., Neubauer, Ł. (red.) (2015). *Sagi islandzkie: zarys dziejów literatury staronordyckiej*. Warszawa: PWN.
- O nas: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Pobrane z: <https://lsw.pl/content/4-o-nas> (23.04.2019).
- Pelczar, M. (1972). ZAWADZKI I. Józef. W: I. Treichel (red.), *Słownik pracowników książki polskiej* (s. 1010–1012). Warszawa; Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Powrót Serii Dzieł Pisarzy Skandynawskich. Pobrane z: <http://www.wydawnictwopoznanskie.com/PL-H40/wydarzenia/207/powrot-serii-dziel-pisarzy-skandynawskich.html> (26.04.2019).
- Przewodnik Bibliograficzny. Pobrane z: <https://www.bn.org.pl/bibliografie/bibliografia-narodowa/przewodnik-bibliograficzny/numery-do-pobrania/> (dostęp: 14.01.2019).
- Rey-Radlińska, M. (2009). Sagi islandzkie i ich przekłady na język polski. W: A. Achtełik, D. Halmera (red.), *Na polsko-skandynawskich ścieżkach kultury: praca zbiorowa* (s. 35–52). Rybnik: Stowarzyszenie Humanistyczne Europa, Śląsk, Świat Najmniejszy; Zabrze: Muzeum Górnictwa Węglowego.
- Sagi islandzkie*. (1960). Artur Górski (przekład). Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Sturluson, S. (1807). *Edda czyli Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców*. J. Lelewel (przekład). Wilno: Józef Zawadzki. Pobrano z: <https://polona.pl/item/edda-czyli-ksiega-religii-dawnych-skandynawii-mieszkanco-w,MTQ0NTk3/2/#info:metadata> (20.03.2019).
- Sturluson, S. (1828). *Edda to jest Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców* (wyd. 2). J. Lelewel (przekład). Wilno: Józef Zawadzki. Pobrane z: *Polona*. <https://polona.pl/item/edda-to-jest-ksiega-religii-dawnych-skan-dynawii-mieszkanco-w,NjEwMzAz/4/#info:metadata> (20.03.2019).
- Sobkowiak, W. (1972). LELEWEL Joachim. W: I. Treichel (red.), *Słownik pracowników książki polskiej* (s. 504–505). Warszawa ; Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Stieblin-Kamiński, M. (1982). *Ze świata sag*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Suchodolska, E., Żydanowicz, Z. (1971). *Bibliografia polskich przekładów z literatury pięknej krajów skandynawskich*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej. Pobrane z: <https://kontynent-warszawa.pl/miejsca/15822-towarzystwo-przyjazni-polsko-islandzkiej> (24.04.2019).
- Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej. W: Krajowy Rejestr Sądowy. Pobrane z: <https://rejestr.io/krs/135575/towarzystwo-przyjazni-polsko-islandzkiej> (24.04.2019).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 21 listopada 1949 r. w sprawie połączenia Spółdzielni Wydawniczych „Wydawnictwo Ludowe” i „Chłopski Świat”. *Monitor Polski* 1949, nr A –90, poz. 1089.

Wydawnictwo Armoryka. Pobrane z: <http://armoryka.pl/> (20.04.2019).

Wydawnictwo CHRONICON. Pobrane z: <http://chronicon.pl/regulamin.php> (27.04.2019).

Wydawnictwo i Księgarnia Internetowa Armoryka. (Nazwa ciała zbiorowego).
Pobrane z: <https://katalog.chat.edu.pl/cgi-bin/koha/opac-authoritiesdetail.pl?authid=1699487> (20.04.2019).

Wydawnictwo Ossolineum. Pobrane z: <https://wydawnictwo.ossolineum.pl/home/> (dostęp: 23.04.2019).

Wydawnictwo Poznańskie. Pobrane z: <http://www.wydawnictwopoznanskie.com/PL-H6/o-wydawnictwie.html> (25.04.2019).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 8 maja 2020 r.

Zuzanna Czarnota

Institute of Culture Studies

University of Silesia in Katowice

e-mail: z.m.czarnota@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-7395-0531>

Editions of the Scandinavian sagas in Poland – The analysis of the press offer

Abstract: The article discusses the Old Scandinavian literature, especially Scandinavian sagas (the Polish translations published in traditional form and studies of old Scandinavian literature, with the exception of electronic translations and fragments of works) and analyses the works with regard to their publishers. The main objective of the article is to present the history of Scandinavian literature in Poland. Applying bibliographic method and literature analysis criticism as well as statistical analysis, the authors have examined and analysed the offer of Polish publishing houses offering Old Scandinavian literature since the 19th century, including publishing series on sagas such as “Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich” [Series of Works by Scandinavian Writers] of Poznań Publishing House or “Materiały o Islandii” [Materials on Iceland] of Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Islandzkiej [Society of Polish-Icelandic Friendship]. As it has been established, more than one hundred years have passed since the first publishing records from the beginning of the 19th century to subsequent publishing initiatives.

Keywords: Old Scandinavian literature. Poland. Publishing. Saga. Scandinavian saga. Translation studies

Dorota Wiśniewska

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: d.wisniewska954@gmail.com
 <https://orcid.org/0000-0002-6515-7987>

Z dziejów prasy fachowej na przykładzie wydawnictw dla bibliotekarzy okresu międzywojennego

Abstrakt: W artykule podano definicję i przedstawiono rys historyczny czasopism fachowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydawnictw bibliotekarskich i bliskich temu środowisku. Omówiono genezę pism „Bibliotekarz” i „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”, ukazujących się w latach 1919 i 1929–1939. Dokonano analizy zawartościowej (działy stałe) i treściowej periodyków, dowodząc ich bibliotekarskiego charakteru.

Słowa kluczowe: „Bibliotekarz: biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych”. „Bibliotekarz: organ Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich. Miesięcznik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa”. „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”. Czasopismo fachowe. Związek Bibliotekarzy Polskich

Wprowadzenie

Jednym z typów ukazujących się regularnie wydawnictw są periodyki fachowe, bliskie prasie branżowej obejmującej czasopisma lub gazety ukierunkowane tematycznie na konkretną gałąź gospodarki oraz ogłaszane przez związki zawodowe. Te dwa gatunki czasopiśmiennicze często trudno rozróżnić. Najczęściej prasę branżową utożsamia się jednak z mniej wyspecjalizowanym sposobem wypowiedzi. Celem jej twórców jest podwyższanie kwalifikacji zawodowych pracowników. Prasa branżowa jest zatem traktowana w szerszym ujęciu niż czasopisma facho-

we (Krasicki, 1976, s. 169). Te ostatnie należą do grupy wydawnictw specjalistycznych, na łamach których promuje się badania naukowe oraz prezentuje różne dziedziny ludzkiej działalności. Czasopisma te są adresowane do przedstawicieli konkretnych zawodów, w związku z tym zazwyczaj nie omawia się w nich zagadnień teoretycznych. Zamieszczane w nich teksty są nakierowane na poszerzanie umiejętności pracowników. Pełnią swego rodzaju funkcję kompensacyjną biuletynów wewnątrzinstytucjonalnych (Dziki, 1976, s. 40).

Rozwój czasopism fachowych przypada na początek XX w. (*Czasopiśmiennictwo*, 1971, s. 455–459). Rewolucja z 1905 r. w Królestwie Polskim spowodowała rozkwit m.in. wydawnictw pszczelarskich oraz technicznych (np. ukazujący się od 1909 r. „Mechanik”). Pojawiły się też czasopisma poświęcone problemom spółdzielczości i rzemiosła (Łojek, Myśliński, Władyka, 1988, s. 73). Gorzej sytuacja wyglądała we Lwowie – na Uniwersytecie Franciszkańskim nie stworzono sprzyjających warunków dla rozwoju prasy fachowej (Homola, 1976, s. 213–214). Pismem *stricte* fachowym ukazującym się na rynku lwowskim był „Urządnik Prywatny” (1848) pod redakcją Eustachego Żurawlewicza (1809–1874) (Homola, 1976, s. 229).

Po 1918 r. czasopisma fachowe i naukowe stanowiły liczną grupę wydawnictw ogłaszanych przez instytucje społeczne, państwowe, naukowe i samorządowe. Najczęściej wydawano czasopisma medyczne, prawne i administracyjne (w 1926 r. – 216 tytułów, w 1935 r. – ponad 400). Stosunkowo niewiele było periodyków dotyczących nauk matematycznych i przyrodniczych (Paczkowski, 1980, s. 302–303).

Do 1930 r. publikowaniem czasopism fachowych i naukowych zajmowały się uczelnie wyższe oraz towarzystwa naukowe, np. Warszawskie Towarzystwo Naukowe i Towarzystwo Filozoficzne. Nieco później działalność wydawniczą podjęły instytuty badawcze, w tym Instytut Lotniczy w Warszawie. W 1926 r. liczba tytułów czasopism naukowych i fachowych (m.in. technicznych, przemysłowych, rolniczych, gospodarczych) wynosiła 184, a w 1935 r. wzrosła do 366. Największą część stanowiły pisma gospodarcze, na łamach których podejmowana była tematyka finansów i ekonomii (Paczkowski, 1980, s. 303–304).

Polską prasę naukową i fachową w porównaniu z jej zagranicznymi odpowiednikami cechowały niskie nakłady i krótkotrwałość funkcjonowania na rynku. Przyczyną tego stanu mógł być niski poziom informacji, niewykwalifikowana kadra dziennikarska i deficytowość rynku ogłoszeń. Ukazywało się niewiele czasopism rzemieślniczych, prężnie natomiast rozwijała się prasa wojskowa, np. kwartalnik „Bellona” (1918–1939), podobnie prasa spółdzielcza (w 1932 r. 47 tytułów),

np. „Życie W.S.M.: biuletyn informacyjny Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, Stowarzyszenia »Szkłane Domy«, Oddziału Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci na Żoliborzu” (1931–1933), oraz prasa spożywcza (w latach 1919–1939 około 60 tytułów), np. miesięcznik „Życie Cukrownicze” (1926–1939). Publikowano ponadto czasopisma urzędów, np. „Dziennik Praw Państwa Polskiego” (1918–1919); w 1926 r. było ich 115, w 1939 r. nastąpił spadek o 5 tytułów. Prasa samorządowa pozostawała w zdecydowanej mniejszości (Paczkowski, 1980, s. 305–307). Do przykładów czasopism samorządowych należy zaliczyć „Samorząd: tygodnik poświęcony sprawom samorządu terytorialnego” (1918–1939). Był to periodyk pierwotnie wydawany w Lublinie, a od listopada 1919 r. w Warszawie. Na jego łamach zamieszczano informacje dotyczące działalności Rady Państwa, Sejmu, artykuły na temat samorządów konkretnych powiatów lub gmin, rad szkół, a także ogłoszenia urzędowe (Makles, 2014, s. 91). Pierwszym redaktorem pisma był Włodzimierz Wakar (1885–1933) (Makles, 2014, s. 102).

Największym problemem fachowych wydawnictw periodycznych w okresie międzywojennym było ich finansowanie. Prasa tego typu najczęściej ukazywała się staraniem organizacji politycznych, partyjnych, społecznych, czasem też mecenasów (Łojek, Myśliński, Władyka, 1988, s. 126–127). Czasopisma naukowe i fachowe były zakładane przez uczonych, redaktorów i towarzystwa naukowe. Miały informować o działalności jednostek naukowych oraz prezentować analizę i krytykę piśmiennictwa. Ich adresatami byli w głównej mierze specjaliści danej dziedziny, przedstawiciele inteligencji. Środki pozyskiwano od wydawców, księgarzy, instytucji i organizacji naukowych. Starano się nadawać czasopismom jasno sformułowane tytuły, ujawniające ich zakres tematyczny.

W II Rzeczypospolitej pisma naukowe i fachowe były wydawane przede wszystkim w języku polskim przez oficyny mające siedziby w dużych miastach (takich jak Warszawa czy Kraków), towarzystwa naukowe, uczelnie wyższe oraz osoby fizyczne związane z daną dziedziną. Na rozwój prasy, co oczywiste, miała wpływ sytuacja ekonomiczna Polski – panująca hiperinflacja nie sprzyjała rozwojowi rynku czasopism naukowych i fachowych. Przy gorszej koniunkturze gospodarczej doszło do spadku liczby wydawanych periodyków. Do ważkich problemów związanych z organizacją przedsięwzięć czasopiśmienniczych okresu międzywojennego należy też zaliczyć słabe możliwości komunikacyjne, wpływające na kwestie kolportażu gazet i czasopism. Nie można również nie wspomnieć o utrudnionych warunkach powoływania czasopism ogólnokrajowych, na co wpływ aż do lat trzydziestych, miały ujawniające się podziały porozbiorowe.

W takich warunkach zrodziły się inicjatywy utworzenia czasopism fachowych dla wąskiej grupy odbiorców – bibliotekarzy. W artykule opisano, w jaki sposób funkcjonowały tego typu periodyki w II Rzeczypospolitej. Do analizy wybrano dwa tytuły: „Bibliotekarz” i „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”, należące do najstarszych w kraju czasopism fachowych z dziedziny bibliotekoznawstwa. Przyjęte przez autorkę artykułu założenia wpłynęły na dobór zastosowanych metod badawczych. Dzięki analizie zawartości czasopism możliwe było zbadanie w sposób obiektywny i systematyczny cech treściowych periodyków. W celu przedstawienia zarysu rozwoju czasopiśmiennictwa fachowego i branżowego, w tym bibliotekarskiego, na ziemiach polskich wykorzystano metodę analizy i krytyki źródeł. Do ukazania losów redaktorów posłużyła metoda biograficzna. Użycie metody bibliograficznej pozwoliło zebrać stosowne źródła i opracowania, a dzięki metodzie porównawczej możliwe było zestawienie obu czasopism.

Czasopisma fachowe dla bibliotekarzy w okresie międzywojennym

Zanim do rąk bibliotekarzy II Rzeczypospolitej trafiły wspomniane periodyki, na rynku były dostępne czasopisma bibliograficzne, np. wydawny od 1878 r. „Przewodnik Bibliograficzny” i „Książka: miesięcznik poświęcony krytyce i bibliografii polskiej” (1901–1914) redagowana m.in. przez Edwarda Wendego (1830–1914), Ludwika Bernackiego (1882–1939), Jana Muszkowskiego (1882–1953) i Mieczysława Rulikowskiego (1881–1951). Pismo to, podobnie jak w wiele innych, przestało się ukazywać po wybuchu II wojny światowej (Kądziela, 2000, s. 333).

Informacje z zakresu bibliotekarstwa, sprzedaży książek, drukarstwa itp. można było też znaleźć w publikowanych w początkach XX w. pismach branży księgarskiej, takich jak „Przegląd Księgarski” (1910–1950) czy „Księgarz. Organ Związku Polskich Pracowników Księgarskich” (1919–1939). Za najstarsze czasopismo księgarsko-wydawnicze uchodzi „Przegląd Księgarski”. Powstał w Warszawie jako organ Związku Księgarzy Polskich, z inicjatywy m.in. Andrzeja Turkuła (1856–1929), ale ukazały się zaledwie dwa numery (trzeci był już niemal gotowy), w wydaniu kolejnych przeszkodziły działania wojenne 1914 r. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1920 r. tytuł ten został reaktywowany jako organ Związku Księgarzy Polskich. Po rocznej przerwie, w latach 1922–1936 ukazywał się pod auspicjami tej organizacji, a następnie Związku Zawodowego Pracowników Księgarskich. W skład

redakcji wchodził M. Rulikowski, J. Muszkowski i Adam Szymański (1852–1916) (Tobera, 2012, s. 135–145). „Księgarz. Organ Związku Polskich Pracowników Księgarskich” był redagowany przez Władysława Biernackiego (1886–1925), którego zastąpił później ówczesny prezes Związku, Edward Staniecki (1889–1939). W „Księgarzu” opisywano działalność Związku, prezentowano publikacje dotyczące zawodu księgarza, biografie popularnych księgarzy, zamieszczano recenzje, listy od czytelników itp. Ze względu na trudności powojennej Polski, zbyt małą liczbę pracowników Związku, a także problemy finansowe, kilkakrotnie zawieszano publikowanie periodyku (Salinger, 1970, s. 42–45).

Zainteresowaniem bibliotekarzy cieszyły się również teksty poświęcone nauce o książce, a w szczególności historii bibliotek i księżnic, jakie publikowano np. w wydawnictwie bibliofilskim „Exlibris” (1917–1929). Periodyk ten był drukowany we Lwowie, a po 1924 r. w Krakowie jako organ Towarzystwa Miłośników Książki. W skład redakcji wchodził L. Bernacki, Kazimierz Piekarski (1893–1944) i Aleksander Birkenmajer (1890–1967) (Burek, 2000, s. 194). Bibliotekarze sięgali również po „Nową Książkę” (1934–1939) pod redakcją Stanisława Lama (1891–1965). W czasopiśmie, wydawanym przez firmę Trzaska, Evert, Michalski, poruszano problemy krytyki literatury i nauk oraz drukowano bibliografię zawartości czasopism (Korpała, 1969, s. 239–240).

Tuż przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości zaczęto wydawać najstarsze naukowe czasopismo bibliotekarskie – „Przegląd Biblioteczny”, które zyskało popularność już w II Rzeczypospolitej. Z zamiarem stworzenia takiego organu wystąpiło Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie. W 1908 r. zainicjowano je pod nazwą „Przegląd Biblioteczny: czasopismo ilustrowane poświęcone bibliotekoznawstwu, bibliotekarstwu i bibliografii”. Jego redaktorem został Stefan Demby (1862–1939) (Sordylowa, 2007, s. 508). W pierwszych zeszytach zamieszczano przede wszystkim sprawozdania z działalności Towarzystwa (Gruszka, 2012, s. 19). Z powodu problemów finansowych periodyk ukazywał się jedynie do 1911 r. Drugą jego edycję zainicjowano w 1927 r. pod nazwą „Przegląd Biblioteczny: wydawnictwo Związku Bibliotekarzy Polskich: centralny organ naukowy bibliotekarstwa polskiego”. Pismo powołano dzięki dotacji Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, o którą walczył S. Demby (Sordylowa, 2007, s. 509). Redaktorem pisma został wówczas Edward Kuntze (1880–1950), ówczesny dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. W pierwszym roku funkcjonowania na rynku „Przegląd Biblioteczny” był rocznikiem, w późniejszych latach kwartalnikiem (Sosińska-Kalata, 2005, s. 5). Głównym tematem artykułów publikowanych na jego łamach były zagadnienia bibliotekarskie i bibliotekoznawcze,

ponadto historia księżnic oraz zarządzanie i organizacja bibliotek. Do 1939 r. ukazało się 56 zeszytów ogłoszonych z pomocą Biblioteki Jagiellońskiej (Sosińska-Kalata, 2007, s. 5).

Informacje dotyczące pracy zawodowej bibliotekarze mogli zatem odnaleźć w periodykach fachowych i naukowych z zakresu szeroko pojętej nauki o książce.

Charakterystyka wstępna „Bibliotekarza” i „Biuletynu Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”

Pierwszym ukazującym się w okresie międzywojennym czasopismem fachowym dla bibliotekarzy był wydawany w Warszawie „Bibliotekarz: organ Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich: miesięcznik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa”¹. Został on powołany przez Związek Bibliotekarzy Polskich w kwietniu 1919 r. Funkcję redaktora pełniła Wanda Dąbrowska². Czas, w jakim pismo pojawiło się na rynku – po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – był nieprzypadkowy. Publikowane treści miały przyczynić się do tego, by biblioteki zaczęły być postrzegane jako instytucje odpowiedzialne, kreatywne i zaangażowane w proces kształcenia i rozwój kultury. Zadaniem periodyku – jak stwierdziła W. Dąbrowska – miała być służba działalności bibliotekarskiej, rozwijanie tej dziedziny oraz czytelnictwa. Jako autorka artykułu programowego zapowiedziała ona, że w czasopiśmie będą poruszane kwestie roli bibliotek i zawodu bibliotekarza, znajdzie się też miejsce na krytyczną analizę wydawnictw, czasopism, raportów towarzystw i instytucji (Dąbrowska, 1919, s. 1–2).

Zgodnie z zapowiedziami „Bibliotekarz”, skierowany do konkretnej grupy zawodowej, był od początku czasopismem fachowym. Jego rola sprowadzała się do pomocy bibliotekarzom w ich codziennej pracy,

¹ W dalszej części artykułu nazwa czasopisma będzie używana w wersji skróconej i zgodnej ze współczesną ortografią.

² Wanda Dąbrowska (1884–1974), redaktorka, bibliotekarka, aktywistka, nauczycielka języka niemieckiego w szkołach warszawskich i pułtuskich. Kierowała Biblioteką Staromiejską w Warszawie przy ul. Piwnej 11 (1915–1922) oraz Poradnią Biblioteczną Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich (1929–1939). W latach 1932–1938 wygłaszała prelekcje dla studentów Rocznej Szkoły Bibliotekarskiej, działającej przy Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy, na temat selekcjonowania książek w bibliotekach oświatowych. 1 czerwca 1955 r. podjęła pracę w Instytucie Książki i Czytelnictwa w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Była członkinią Związku Bibliotekarzy Polskich oraz Komisji do Spraw Zawodowych, Komisji Bibliotek Ogólnokształcących, a także Komisji Wydawniczej (Brodman, 1976, s. 1; Szczawińska, Czarnecka, 1975, s. 204–206; Tadeusiewicz, 1986, s. 43).

w szczególności w procesie doskonalenia wiedzy i umiejętności praktycznych. Pierwsze dwa zeszyty zostały ogłoszone dzięki wsparciu finansowemu Wydziału Oświaty Pozaszkolnej Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Kempa, 1999, s. 11). Kolejne zeszyty Związek Bibliotekarzy Polskich publikował z własnych środków, pokrywając również koszt papieru i druku. Osoby tworzące pismo pracowały z zaangażowaniem, nie kierując się pobudkami materialnymi. Jak wspominała W. Dąbrowska: „Wszyscy, redakcja wraz z administracją oraz współautorzy, pracowaliśmy bezinteresownie” (Dąbrowska, 1963, s. 322).

Gdy pozycja periodyku na rynku zaczęła się powoli stabilizować, wybuchł strajk drukarzy, w wyniku czego koszt druku wzrósł o 100%. Pismo zakończyło swój żywot na numerze 5–6, który wyszedł na przełomie sierpnia i września 1919 r. Na stronie tytułowej zamieszczono notę, że w styczniu następnego roku redakcja planuje wydanie kolejnego zeszytu, za październik, listopad i grudzień. Jednak z powodu niekorzystnej sytuacji politycznej i problemów finansowych do tego nie doszło (Dąbrowska, 1963, s. 322).

Kontynuację „Bibliotekarza” stanowiło pismo „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy” ukazujące się od kwietnia 1929 r. Jego administracja i redakcja miały swą siedzibę w Bibliotece (Przelaskowski, 1964, s. 154). Na pierwszej stronie periodyku została zamieszczona nota od redakcji, w której omyłkowo – zamiast o „Bibliotekarzu” – poinformowano o zawieszeniu „Przeglądu Bibliotecznego”, a „Biuletyn” miał być formą jego reaktywacji (Przelaskowski, 1964, s. 154).

Numerzy „Biuletynu” opublikowane w trakcie pierwszych 5 lat jego istnienia były poświęcone Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy. Redaktorem był wówczas Leon Bykowski³, do którego w 1929 r. dołączył Faustyn Czerwijowski⁴. W czasopiśmie informowano o funkcjonowa-

³ Leon Bykowski (1895–1992), redaktor, publicysta, bibliotekarz, księgoznawca, działacz oświatowy, od 1918 r. sekretarz Kijowskiego Towarzystwa Wydawniczego „Drukarz”. W latach 1919–1921 pracownik Ukraińskiej Biblioteki Narodowej. Autor artykułów dotyczących działań Ukraińskiej Biblioteki Narodowej w czasopiśmie „Ukrains’ka Starina”, swoje teksty ogłaszał również ogłaszał w periodyku „Naš Šláh”. Redagował miesięcznik „Hroniki”. W październiku 1928 r. rozpoczął pracę w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy. W latach 1931–1932 organizował tam kursy, na których prowadził zajęcia z księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, bibliopedagogiki, polityki bibliotecznej oraz organizacji i techniki pracy umysłowej. Od lat trzydziestych zarządzał Biurem Organizacyjnym Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Po wybuchu II wojny światowej, od 1 listopada 1941 r. był zastępcą dyrektora, a od 1 grudnia 1942 r. pełnił obowiązki dyrektora Biblioteki. W 1954 r. wyjechał do Denver, gdzie został zatrudniony w bibliotece publicznej (Lewandowska, 2010, s. 32–35; Lewandowska, 2000, s. 75).

⁴ Faustyn Czerwijowski (1873–1944), bibliotekarz, również m.in. hutnik, kowal i stolarz. Na Śląsku poznał członków ruchu socjalistycznego. W 1901 r. trafił do Lon-

niu instytucji publikującej periodyk, zamieszczając sprawozdania z jej działalności, opisywano strukturę organizacyjną, ogłaszano aktualizacje statutu (Kornecka, 1963, s. 328–329). W miarę upływu czasu na łamach periodyku pojawiały się też informacje na temat innych organów, np. Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. To właśnie takie artykuły wpłynęły na przeobrażenie czasopisma w periodyk dla wszystkich bibliotekarzy, czyli w czasopismo fachowe (Wołosz, 1999, s. 260).

Ze względu na poszerzenie zakresu tematycznego i niewykluczone, że dla wzmocnienia pozycji czasopisma (Przelaskowski, 1964, s. 155), w kwietniu 1934 r. nastąpiła zmiana tytułu na: „Bibliotekarz: biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych”. W jego finansowanie zaangażowało się też Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, co dało pozytywny skutek w postaci wzmocnienia bazy materialnej (Wołosz, 1999, s. 262). Zmiana nastąpiła również w gronie redakcyjnym, które zostało powiększone. W 1934 r. członkiem Kolegium Redakcyjnego została pierwsza redaktor naczelna „Bibliotekarza” W. Dąbrowska, a 4 lata później dołączyli Regina Danysz-Fleszarowa⁵ i Józef Janiczek⁶.

dynu, gdzie był zecerem w drukarni Polskiej Partii Socjalistycznej. W 1904 r. wyjechał do Warszawy, gdzie pracował w drukarni „Pod Murzynkiem” jako korektor „Kuriera Codziennego”. 1 maja 1907 r. podjął pracę w Bibliotece Publicznej w Warszawie, następnie został jej dyrektorem. Członek zarządu Związku Bibliotekarzy Polskich. W latach 1918–1938 uczestniczył w pracach Komisji Bibliotecznej Związku Zawodowego Kolejarzy (Maślankiewicz, 1961, s. 689–703).

⁵ Regina Danysz-Fleszarowa (1888–1959), działaczka oświatowa, nauczycielka, bibliotekarka. W 1918 r. podjęła pracę w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, polegającą na organizowaniu kursów dla kadry nauczycielskiej. W latach 1919–1944 zatrudniona w Bibliotece Instytutu Geologicznego w Warszawie. Członkini Polskiego Towarzystwa Geograficznego i Polskiego Towarzystwa Krajoznawstwa oraz Komisji Rewizyjnej Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. Redagowała miesięcznik „Ziemia”. Członkini Ligi Kobiet Polskich i Międzynarodowej Organizacji Pomocy Więźniom Politycznym. Zainicjowała aktywność Warszawskiego Klubu Demokratycznego. W latach 1935–1938 piastowała urząd senatora Rzeczypospolitej Polskiej. Od 1951 r. była zatrudniona w Muzeum Ziemi w Warszawie (Kornecka, 1974, s. 87–99).

⁶ Józef Janiczek (1900–1976), w latach 1919–1927 pracował jako nauczyciel w szkołach publicznych w Łodzi oraz w szkole rolniczej w Dobryszycach. Od 1928 do 1934 r. zatrudniony w Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego na stanowisku instruktora oświaty pozaszkolnej. W 1934 r. wyjechał do Lublina, gdzie zajmował się wizytowaniem bibliotek. Inicjował konferencje związane z tematyką bibliotekarstwa oświatowego. W latach 1929–1939 działał w Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. W latach 1937–1938 był wykładowcą w Prywatnej Jednorocznej Koedukacyjnej Szkole Bibliotekarskiej Zarządu Miejskiego w Warszawie. Współorga-

Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy obiecywała wówczas, że dołoży wszelkich starań, aby pismo ukazywało się cyklicznie i według przygotowanego programu. Na łamach periodyku pojawiły się nowe rubryki. Zaczęto pisać o innych polskich bibliotekach, o rozwoju bibliotekarstwa w kraju i za granicą, o konferencjach i spotkaniach branżowych. Redakcja „Bibliotekarza” nawiązała współpracę z przedstawicielami krajowego i światowego bibliotekarstwa, m.in. dwoma wybitnymi bibliotekarzami czechosłowackimi: Zdenkiem Tobolką (1874–1951) i Ladislavem Janem Živným (1872–1949) oraz polskimi: S. Dembym, Adamem Łysakowskim (1895–1952), J. Muszkowskim, Stefanem Vrtelem-Wierczyńskim (1886–1963), Heleną Radlińską (1879–1954). Bogate i różnorodne treści publikowane na wysokim poziomie sprawiły, że czasopismo zyskało popularność wśród czytelników również spoza Warszawy (Przelaskowski, 1964, s. 156).

Reaktywacja „Bibliotekarza” po 10 latach, co prawda, pod innym tytułem, świadczy o zapotrzebowaniu na tego typu wydawnictwa. Początkowo pismo, poświęcone tylko Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy, miało charakter informacyjny, lecz w ciągu kilku lat jego profil zmienił się na bardziej ogólny, dzięki czemu zaczęto zamieszczać artykuły na temat krajowego i europejskiego rynku bibliotek. Rozwój dobrze rokującego pisma zatrzymał wybuch II wojny światowej.

Analiza treści „Bibliotekarza” (1919)

„Bibliotekarz: organ Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich: miesięcznik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa” był czasopismem fachowym skierowanym do środowiska bibliotekarzy, zatem większość tematów poruszanych na jego łamach dotyczyła zagadnień bibliotekarskich i księgoznawczych, a autorami tekstów byli najczęściej praktycy lub teoretycy tych dziedzin.

Na charakter czasopisma wskazują działy, choć ze względu na krótki okres funkcjonowania na rynku nie posiadało ono rozbudowanej struktury – łącznie przewidziano 5 stałych rubryk. Wśród nich wymienić można *Przeglądy*⁷, gdzie pisano o kwestiach dotyczących regionalnych

nizator około 1600 bibliotek. W czasie II wojny światowej pracował jako nauczyciel w szkole publicznej we wsi Zabruzdy. Był członkiem Związku Bibliotekarzy Polskich i Polskiego Stronnictwa Ludowego (Pawlikowska, Racięcka, 1972, s. 78).

⁷ Dzielił się on na poddziały: *Z chwili bieżącej* i *Przegląd ruchu wydawniczego* oraz na takie, których nazwy zmieniano w każdym numerze, np. *Z życia organizacji zawodowych* (nr 1).

kół Związku Bibliotekarzy Polskich, zamieszczano relacje z kursów bibliotekarskich i oświatowych oraz ze zjazdów różnych organizacji. Trzykrotnie na łamach periodyku pojawił się dział *Nadestane*, w którym polecano pozycje warte przeczytania i zaproponowania użytkownikom bibliotek. Następnym działem stałym były *Drobiazgi*, gdzie podawano krótkie informacje na temat konkretnych wydarzeń, publikowano odpowiedzi redakcji na pytania czytelników. Interesujący był *Dział pośrednictwa pracy*, w którym zamieszczano ogłoszenia z propozycjami pracy dla bibliotekarzy i instruktorów oświatowych. W ostatnim ogłoszonym numerze „Bibliotekarza” pojawiła się rubryka *Przegląd czasopism*, zawierająca recenzje artykułów z periodyków o charakterze oświatowym, m.in. z „Przeglądu Oświatowego”.

W „Bibliotekarzu” z 1919 r. dominowała problematyka bibliotekarska. Omawiano funkcjonowanie bibliotek powszechnych, kwestie wykształcenia bibliotekarzy i organizacji bibliotekarskich oraz promocji czytelnictwa w bibliotekach. Na łamach czasopisma pojawiło się w sumie 27 tego typu wypowiedzi. Najwięcej, bo aż 9, dotyczyło form funkcjonowania bibliotek powszechnych. Przedstawiono działalność warszawskich bibliotek publicznych (nr 1). W tekście przybliżającym zagadnienie finansów księżnic ukazano korzyści płynące z tzw. opłat abonamentowych wnoszonych przez użytkowników bibliotek (nr 1). Podjęto temat form finansowania bibliotek powszechnych (nr 3–4) i wzrostu wydatków w bibliotekach (nr 5–6). Opublikowano memoriał w sprawie założenia filii bibliotecznej w Sosnowcu (nr 3–4), naświetlono ideę uporządkowania książek na półkach w bibliotekach powszechnych (nr 5–6), opisano działalność Biblioteki i Czytelni im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Poznaniu (nr 5–6) oraz budowę biblioteki na warszawskiej Pradze (nr 5–6).

Na łamach „Bibliotekarza” pięciokrotnie zamieszczano teksty poświęcone organizacjom bibliotekarskim. Ze względu na to, że wydawcą pierwszych zeszytów był Związek Bibliotekarzy Polskich, autorzy prezentowali przede wszystkim dzieje działalności kół regionalnych i samego Związku (nr 3–4). W dwóch artykułach przedstawiono osiągnięcia Koła Łódzkiego Związku Bibliotekarzy Polskich (nr 1, 3–4), a w innym Koła Krakowskiego (nr 3–4). Wśród analizowanych artykułów znalazł się również materiał F. Czerwijowskiego odnoszący się do historii związków bibliotekarskich za granicą. Autor wymienił cele i zadania takich organizacji (nr 3–4).

Tematem czterech artykułów były biblioteki specjalne. Dwukrotnie pisano o Centralnej Bibliotece Wojskowej (nr 3–4) i jej katalogu

(nr 5–6), ponadto o gminnych bibliotekach nauczycielskich (nr 3–4) i bibliotekach ruchomych, zwanych wędownymi (nr 2).

Również w czterech tekstach zasygnalizowano problemy dotyczące pracowników bibliotek. Opisano pracę i zaakcentowano rolę instruktorów bibliotecznych, których zadaniem było odwiedzanie placówek i ulepszanie ich (nr 1). Nie pominięto kwestii wykształcenia bibliotekarzy (nr 2, 3–4). Poruszono też temat umiejętności i kwalifikacji niezbędnych do pracy w bibliotece (nr 5–6).

Dwukrotnie pojawiły się teksty dotyczące czytelnictwa: na Górnym Śląsku (nr 3–4) oraz w Łodzi (nr 5–6). Także w dwóch artykułach skupiono się na zagadnieniach statystyki bibliotecznej (nr 3–4, 5–6). Wacław Olszewicz podjął temat roli i zastosowania bibliografii w bibliotekarstwie, co mogło pomóc w codziennej pracy bibliotekarzy (nr 3–4).

W „Bibliotekarzu” ograniczono zatem zakres treści artykułów do bieżących problemów bibliotekarskich, istotnych niemal wyłącznie dla bibliotekarzy zatrudnionych w księżnicach powszechnych.

Analiza treści
„Biuletynu Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”
i „Bibliotekarza: biuletynu
Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy
poświęconego sprawom bibliotek publicznych”

Zarówno w „Biuletynie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”, jak i w „Bibliotekarzu: biuletynie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęconemu sprawom bibliotek publicznych” treści artykułów dotyczyły przede wszystkim działań bibliotek, zwłaszcza placówki przy ulicy Koszykowej 26.

W kolejnych numerach „Biuletynu” przewidziano działy stałe. W periodyku często pojawiała się *Chronica* (od rocznika 1930/1931 *Kronika*), gdzie opisywano wydarzenia związane ze środowiskiem bibliotekarskim. Z chwilą zmiany tytułu miesięcznika dział ten został podzielony – opisywano w nim wydarzenia, jakie miały miejsce w różnych polskich miastach, np. w Wilnie, Katowicach, Krakowie. Od wydania numeru pierwszego „Bibliotekarza” z rocznika 1937/1938 dział przeszedł kolejną zmianę: podzielono go na informacje z kraju i zagranicy.

W innym stałym dziale, *Desiderata*, zamieszczano tytuły publikacji poszukiwanych przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy. Rubryką zasługującą na uwagę była *Duplicata*. Podawano w niej tytuły prac, które Biblioteka chciała wymienić na inne publikacje. W dziale *Nowe*

Książki w formie krótkich notek informowano o ważnych nabytkach książkowych Biblioteki, a w dziale *Kurs Bibliotekarski* zamieszczano ogłoszenia dotyczące kursów bibliotekarskich (daty rozpoczęcia szkoleń, metody prowadzenia, obowiązki słuchacza oraz program kursu). W każdym kolejnym numerze drukowano wykaz literatury niezbędnej do przygotowania się na zajęcia podczas kursów. Swoje miejsce miał ponadto dział *Kurs Bibliotekarski przy Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy*, gdzie publikowano sprawozdania z kursów bibliotekarskich dla bibliotekarzy warszawskich. Rubryka *Wydawnictwa Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, zawierająca treści *stricte* związane z wydawcą czasopisma, stanowiła element promocji publikacji ogłoszonych z inicjatywy Biblioteki. Z kolei dział *Roczna Szkoła Bibliotekarska przy Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy* miał charakter popularyzatorski i informacyjny. Podawano w nim informacje o placówce. Od rocznika 1933/1934 zmienił nazwę na *Szkoła Bibliotekarska*.

W stałych działach „Biuletynu” pisano też o sposobach rozwoju czytelnictwa. Służyła temu sekcja *Poradnia Biblioteczna*, stworzona na prośbę Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. W dziale tym przedstawiono strukturę, misję i zadania instytucji. Z kolei w dziale *Selekcja Badań Czytelnictwa Koła Warszawskiego Związku Bibliotekarzy Polskich* ogłaszano daty zebrań oraz prezentowano plany związane z promocją czytelnictwa.

Od czwartego rocznika wprowadzono nowy dział – *Materiały do słownika biobibliograficznego bibliotekarzy polskich i obcych*. Przybliżano w nim sylwetki postaci ważnych dla bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa: S. Dembego, L.J. Živnego (1932/1933, nr 1–2), Edwarda Kuntzego, Z.V. Tobolki (1932/1933, nr 7–9), Rudolfa Gabriela Kotuli, Stepana Siropołki (1933/1934, nr 1–5), S. Vrtela-Wierczyńskiego, Jamesa Duffa Browna (1933/1934, nr 6–8), Józefa Grycza, Arthura Elmore’a Bostwicka (1933/1934, nr 9–10).

Istotną rubryką, już po zmianie nazwy periodyku na „Bibliotekarz”, było *Bibliotekarstwo w czasopiśmie*, gdzie przedstawiano wiadomości na temat bibliotekarstwa powszechnego, publikowane na łamach polskich i zagranicznych czasopism. Kolejny dział, *Książki z dziedziny bibliotekoznawstwa*, zawierał recenzje tytułów wydanych w kraju i za granicą. Rubryka *Książka w bibliotece*, która miała charakter informacyjny, a nie zalecający, składała się z poddziałów: *Powieści dla dorosłych*, *Dział naukowy*, a od trzeciego numeru z 1934/1935 także *Powieści dla dzieci i młodzieży*. Ciekawą inicjatywą było podawanie w opisie każdej z wymienionych publikacji jej stopnia trudności.

Interesującą zawartość posiadała zamieszczana na ostatniej stronie, skromna objętościowo rubryka *Myśl o książce* (w ostatnim roczniku jej nazwę zmieniono na *Aforyzmy o książce*). Podawano w niej cytaty związane z książką. Za ich dobór odpowiadał Ksawery Świerkowski.

W jednym z działów stałych, *Z życia bibliotek*, opisywano działalność placówek, głównie warszawskich. Relacjonowano wydarzenia zorganizowane w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy, Bibliotece Miejskiej w Krakowie, Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Bibliotece Miejskiej we Lwowie, Miejskiej Bibliotece Publicznej w Tomaszowie Mazowieckim oraz Książnicy Miejskiej im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. W drugim numerze rocznika 1937/1938 w dziale tym wyodrębniono poddziały *W kraju* oraz *Zagranicą*. W 1938 r. dział ten pojawił się po raz ostatni, pod zmienionym tytułem *Biblioteki miejskie*.

Rzadziej w „Bibliotekarzu” ukazywała się znana z „Biuletynu” rubryka *Materiały do słownika bio-bibliograficznego bibliotekarzy polskich i obcych*. Zamieszczono w niej życiorysy m.in.: Jana Augustyniaka, Melvila Deweya (1934/1935 nr 1–2), Mikołaja Rubakina (1934/1935, nr 6–8), H. Radlińskiej, Dymitra Bałyki (1934/1935, nr 1–2), Lubow Chawkińy (1935/1936, nr 3), Fritza Milkaua (1935/1936, nr 4–6).

W dziale *Z życia Związku Bibliotekarzy Polskich* nadal informowano o działaniach tej organizacji (krótkie notki na temat zebrań delegatów z Kół Związku, aktywności Koła Warszawskiego, Lwowskiego, Poznańsko-Pomorskiego, Śląskiego, Wileńskiego, Łódzkiego, Krakowskiego i Lubelskiego).

Nową sekcją w czasopiśmie były *Okólniki*, gdzie drukowano teksty urzędowe dotyczące spraw bibliotek oraz prawa okołobibliotecznego, ogłoszone np. przez Ministra Spraw Wewnętrznych czy Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Sporadycznie w „Bibliotekarzu” pojawiały się działy: *Odpowiedzi redakcji*; *List do redakcji*; *Desiderata*; *Szkolenie bibliotekarzy*; *Drobiazgi*. *Klasyfikacja dziesiętna*; *Kurs korespondencyjny bibliotekarstwa*; *Wystawy Biblioteczne*.

Jeśli chodzi o zawartość treściową artykułów, to w 64 tekstach opublikowanych na łamach „Biuletynu” i „Bibliotekarza” dominowała problematyka rozwoju bibliotekarstwa w Polsce i za granicą. Ogłoszono 21 artykułów dotyczących funkcjonowania bibliotek specjalnych i publicznych. Omawiano w nich rozwój bibliotek szpitalnych (1939, nr 1–2) i bibliotek dla niewidomych (1936/1937, nr 6–7) w Polsce i za granicą. Scharakteryzowano działalność bibliotek publicznych na wsiach (1939, nr 1–2), Biblioteki Publicznej w Łodzi (1934/1935, nr 9–11; 1938,

nr 8), powiatowych central bibliotecznych (1937/1938, nr 11–12), sieci bibliotecznej w Łomży (1935/1936, nr 12) oraz bibliotek ruchomych na Pomorzu (1934/1935, nr 3–5). Opisano zasady organizacji bibliotek na Wołyniu (1937/1938, nr 10). Ukazano dzieje Biblioteki im. Tomasza Zana w Wilnie, zamieszczono również opinię czytelniczki korzystającej ze zbiorów tej Biblioteki (1936/1937, nr 8–10). Zrelacjonowano obchody święta oświatowego zainicjowanego przez Towarzystwo Oświaty Dorosłych (1935/1936, nr 3). Przedstawiono kwestie związane z oświatą, poruszane na Zjazdach Związku Bibliotekarzy Polskich (1936/1937, nr 2) i konferencji w Komańczy (1939, nr 5–6). Podjęto temat bibliotekarstwa oświatowego w województwie łódzkim (1938, nr 7) i Warszawie (1939, nr 3–4). Podsumowano całokształt bibliotekarstwa oświatowego (1939 nr 1–2). Nakreślono jego pozycję na arenie międzynarodowej (1936/1937, nr 2), w tym na Łotwie (1936/1937, nr 1). Opublikowano porady dotyczące projektowania bibliotek gminnych (1936/1937, nr 11–12), powiatowych (1937/1938, nr 10) i regionalnych (1938, nr 1–2).

Zamieszczono także 11 artykułów na temat funkcjonowania bibliotek poza krajem. Bibliotekarze polscy byli żywo zainteresowani doświadczeniami kolegów z zagranicy, co wynikało z panującego w okresie zaborów izolacjonizmu placówek bibliotecznych. W dwudziestoleciu międzywojennym m.in. dzięki światowym zjazdom nastąpiło zbliżenie polskiego i głównie europejskiego środowiska bibliotecznego (Gaca-Dąbrowska, 2007, s. 19–22). W „Biuletynie” omówiono działalność bibliotek we Włoszech (1934/1935, nr 6–8), w Hiszpanii (1939, nr 1–2), na Litwie (1939, nr 5–6), w Związku Radzieckim (1934/1935, nr 12), hrabstwie Kent (1938, nr 7). Podjęto temat współpracy między bibliotekami publicznymi i specjalnymi w Anglii (1935/1936, nr 1). Skoncentrowano się na zagadnieniach polityki bibliotecznej w Niemczech (1935/1936, nr 4–6) i Stanach Zjednoczonych (1935/1936, nr 7) oraz scharakteryzowano politykę wolnego dostępu do półek na przykładzie bibliotek amerykańskich i angielskich (1939, nr 5–6). Opisano sposoby konserwacji dokumentów we włoskim Instytucie Patologii Książki (1938, nr 7).

Wśród analizowanych materiałów należy wymienić również 11 tekstów prezentujących problematykę bibliotek dziecięcych i związanych z nimi towarzystw. Zarysowano dzieje, kierunki rozwoju i zasady organizacji takich placówek w Łodzi (1934/1935, nr 3–5), a także Biblioteki dla dzieci św. Teresy od Dzieciątka Jezus (1934/1935, nr 3–5), Biblioteki dla Dzieci w Dąbrowie Górniczej (1934/1935, nr 3–5), Klubu Dziecięcego w Toruniu (1934/1935, nr 3–5), Biblioteki Dziecięcej w Krakowie (1935/1936, nr 1), Biblioteki Wzorcowej dla Dzieci Oddział Bibliote-

ki Publicznej m.st. Warszawy (1929/1930, nr 11; 1934/1935, nr 3–5; 1938, nr 9). Scharakteryzowano formy pracy w tego typu placówkach (1935/1936, nr 8–9), podjęto temat gromadzenia księgozbiorów w bibliotekach dziecięcych (1936/1937, nr 8–10) oraz przygotowania młodzieży do korzystania z bibliotek publicznych (1938, nr 6).

Z uwagi na znaczną objętość do artykułów o charakterze przeglądowym zaliczono 6 obszernych relacji ze zjazdów i konferencji bibliotekarskich, m.in. z II Congreso Internacional de Bibliotecas y Bibliografía zorganizowanego w dniach 20–30 maja 1935 r. w Madrycie i Barcelonie (1935/1936, nr 3). Zrelacjonowano również przebieg IV Zjazdu Bibliotekarzy Polskich w Warszawie z 1936 r. (1936/1937, nr 3–5), konferencji w Czatkowicach z 2–3 lipca 1937 r. (1937/1938, nr 7–9), Hrubieszowie z 17–20 maja 1938 r. (1938, nr 3–5) oraz spotkania przygotowanego przez Związek Zawodowy Pracowników Kolejowych w Warszawie w dniach 19–20 czerwca 1938 r. (1938, nr 6). Dokonano krótkiego podsumowania konferencji na temat współpracy ośrodków informacyjnych w Warszawie (1933/1934, nr 9–10).

W pięciu artykułach analizowano kwestie znaczenia książek oraz czytelnictwa. Zastanawiano się, jaki wpływ ma treść na odbiorcę (1930/1931, nr 12) dzięki dobrze dobranemu księgozbiorowi bibliotecznemu (1934/1935, nr 3–5; 1939, nr 3–4). Omówiono sposoby propagowania czytelnictwa w szkołach (1938, nr 3–5), opublikowano memoriał autorstwa F. Czerwijowskiego w sprawie rozwoju czytelnictwa m.st. Warszawy (1930/1931, nr 7).

Problem przygotowania ustawy bibliotecznej poruszano czterokrotnie (1934/1935, nr 5–6; 1934/1935, nr 12), dokonując porównań z ustawodawstwem czechosłowackim (1936/1937, nr 11–12; 1937/1938, nr 7–9). Wydrukowano 4 artykuły wspomnieniowe i jubileuszowe, poświęcone: Józefowi Piłsudskiemu (1935/1936, nr 2), Stefanowi Żeromskiemu (1935/1936, nr 10–11), F. Czerwijowskiemu (1937/1938, nr 7–9) i Wiktorii Muklanowicz (1938, nr 9). Choć na łamach analizowanego periodyku najczęściej prezentowano zagadnienia bibliotekarskie, to zagadnienia kształcenia, samokształcenia i kwalifikacji pracowników bibliotek stanowiły temat rozważań jedynie w dwóch numerach (1937/1938, nr 1; 1937/1938, nr 2).

Zarówno w „Biuletynie”, jak i w „Bibliotekarzu” znaczna część artykułów dotyczyła instytucji wydawcy, czyli Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. W sumie w 24 tekstach zaprezentowano różne aspekty działalności tej placówki oraz jej działów. I tak 14 tekstów ukazywało dzieje Biblioteki i jej agend (np. 1929/1930, nr 8). Scharakteryzowano dział starodruków (1929/1930, nr 10), księgozbiór zasadniczy

(1930/1931, nr 1), dział informacyjny (1930/1931, nr 3–4), wypożyczalnię tradycyjną (1930/1931, nr 5–6), wypożyczalnię z księgozbiorem ruchomym (1931/1932, nr 7–9), dział wydawnictw periodycznych i ciągłych (1930/1931, nr 8–9), czytelnie (1930/1931, nr 10–11), czytelnię dla młodzieży (1929, nr 3–4), introligatornię (1931/1932, nr 2), dział sztuki i kartografii (1931/1932, nr 8–9), dział rękopisów (1931/1932, nr 10–11), a także znajdującą się na Ochocie filię – Bibliotekę Wzorcową dla Dzieci (1929/1930, nr 11; 1934/1935, nr 3–5).

W trzech numerach pojawiły się artykuły poświęcone kwestiom organizacji Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1929/1930, nr 9, 10; 1933/1934, nr 6–8). Pisano o ważnych wydarzeniach związanych z funkcjonowaniem Biblioteki, np. o jej jubileuszu (1938, nr 3–5). W dwóch artykułach poruszono temat współpracy Biblioteki ze szkołami poprzez pomoc jednostkom oświatowym w procesie doboru księgozbioru oraz zachęcanie młodych osób do korzystania z Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1938, nr 8; 1939, nr 3–4).

W jednym artykule przybliżono problematykę metod pracy z czytelnikiem, na przykładzie filii Biblioteki im. Bronisława Grossera w Warszawie (1937/1938, nr 3–4), również w jednym omówiono temat egzemplarza obowiązkowego otrzymywanego przez księżnice (1929/1930, nr 12).

Zakończenie

Bibliotekarskie czasopisma fachowe miały ogromny wpływ na rozwój bibliotekarstwa, ponieważ opisywano w nich, w jaki sposób organizować biblioteki i nimi zarządzać. Wskazywano książki godne przeczytania, co na pewno rzutowało na dobór zasobów bibliotecznych. Biblioteki odpowiadały na potrzeby swoich użytkowników. Czasopisma były swego rodzaju łącznikiem między bibliotekarzami, gdyż to tam zamieszczano informacje dotyczące szkół i kursów bibliotekarskich, umożliwiając rozwój pracowników tych instytucji. Można powiedzieć, że czasopisma miały wpływ na kształcenie zawodowe bibliotekarzy. Nierzadko na łamach tego typu periodyków przybliżano nowatorskie sposoby pracy, które następnie były wdrażane. Bibliotekarze, czytając czasopisma fachowe, mogli dowiedzieć się, jakie warunki pracy panują w Polsce, ale też np. w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, we Włoszech, w Hiszpanii. Prezentowano zagadnienia zatrudnienia w bibliotekach, takie jak poziom wykształcenia i wymagania wobec przyszłych bibliotekarzy.

Pojawienie się na rynku czasopism ściśle skierowanych do środowisk bibliotekarskich było także pierwszym krokiem do zintegrowania tej grupy zawodowej. Powstanie organizacji zainteresowanej konsolidacją pracowników bibliotek zmieniło sytuację na rynku czasopiśmienniczym. Taką formę aktywności podjął Związek Bibliotekarzy Polskich, który podejmował się wielu zadań mających na celu usprawnienie i podniesienie poziomu jakości pracy w bibliotekach. Wśród zadań Związku znalazło się także i to związane z wydawaniem czasopism fachowych. Organizacja ta miała istotny wpływ na treści publikowane w pierwszej edycji „Bibliotekarza”, w „Biuletynie” i jego kontynuacji. Dominowała więc tematyka *stricte* bibliotekarska, a także najbardziej aktualna w badanym okresie, jak organizacja bibliotek czy projekt ustawy bibliotecznej. Z uwagi na chęć dorównania zagranicznym wzorcom bibliotekarskim wielokrotnie zestawiano osiągnięcia polskich placówek z bibliotekarstwem światowym.

Pojawienie się w 1919 r. na rynku wydawniczym „Bibliotekarza: organu Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich: miesięcznika poświęconego sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa” przyczyniło się do rozwoju wiedzy bibliotekoznawczej. Na łamach periodyku starano się przedstawiać proste rozwiązania problemów zawodowych.

Po dziesięciu latach, w 1929 r. już z inicjatywy Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy przygotowana została nowa edycja czasopisma, pod zmienionym tytułem – „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”. Jako że jego wydawcą była konkretna instytucja, prezentowane treści odnosiły się głównie do działalności księżnicy. W 1934 r. redakcja postanowiła jednak poszerzyć poruszaną na łamach miesięcznika problematykę o kwestie dotyczące innych bibliotek powszechnych nie tylko w Polsce, ale i na świecie. W tym celu od 1934 r. kolejny raz zdecydowano o zmianie tytułu na „Bibliotekarz: biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych”. Zmiana ta mogła spowodować wzrost liczby czytelników zainteresowanych wskazanymi w tytule zagadnieniami.

Przez cały okres funkcjonowania omawianych czasopism ich współpracownikami byli wybitni przedstawiciele bibliotekarstwa krajowego i zagranicznego oraz działacze oświatowi. Można wśród nich wymienić: H. Radlińską, F. Czerwijowskiego, J. Augustyniaka, J. Muszkowskiego oraz L.J. Živnego.

Trzeba podkreślić, że największy rozwój periodyku przypadł na czasy, kiedy funkcję redaktora pełnił L. Bykowski. Pojawiły się wówczas nowe działy. W artykułach nadal dominowały zagadnienia biblio-

tekarskie, ale prezentowane w sposób bardziej zróżnicowany. Pisano o architekturze księżnic, poruszano tematy dotyczące bibliotekarstwa zagranicznego, charakteryzowano działania Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy i innych placówek.

L. Bykowski zadbał również na to, by czasopismo było rozpowszechniane w sposób zorganizowany. Świadczy o tym współpraca z Biurem Wymiany Międzynarodowej przy Bibliotece Narodowej w Warszawie. Dzięki temu „Bibliotekarz” był dostępny nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Analizując zawartość treściową, można dojść do wniosku, że kolejne numery z pewnością byłyby coraz bardziej zróżnicowane. Ostatni numer pojawił się na rynku w czerwcu 1939 r. W październiku 1945 r. udało się go reaktywować pod tytułem „Bibliotekarz: czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich oraz Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy z zasiłkiem Ministerstwa Oświaty”. Pismo to funkcjonuje do dziś, służąc fachową poradą bibliotekarzom bibliotek publicznych i szkolnych.

Bibliografia

- Bibliotekarz: Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych.* (1934–1939). Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy.
- Bibliotekarz: organ Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich: miesięcznik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa.* (1919). Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich.
- Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.* (1929–1934). Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy.
- Burek, R. (2000). Exlibris. W: R. Burek (red.), *Encyklopedia Krakowa* (s. 194). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brodman, A. (1976). Wanda Dąbrowska – bibliotekarz i społecznik. *Poradnik Bibliotekarza*, (1/2), 1–6.
- Czasopiśmiennictwo. (1971). W: A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynaśkowski, A. Kawecka-Gryczowa, H. Więckowska, S. Pazyra (red.), *Encyklopedia wiedzy o książce* (s. 452–460). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Dąbrowska, W. (1919). [Inc. Przystępując, pomimo tak trudnych]. *Bibliotekarz: organ Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich: miesięcznik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa*, (1), 1–2.

- Dąbrowska, W. (1963). Pierwsze wcielenie „Bibliotekarza”: przyczynek do dziejów prasy bibliotekarskiej. *Bibliotekarz*, (11), 321–328.
- Dziki, S. (1976). Czasopisma fachowe. W: J. Maślanka (red.), *Encyklopedia wiedzy o prasie* (s. 40). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Gaca-Dąbrowska, Z. (2007). *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej: zarys problemów organizacyjnych i badawczych*. Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich.
- Gruszka, Z. (2012). „Przegląd Biblioteczny”: monografia. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich.
- Homola, I. (1976). Prasa galicyjska w latach 1931–1864. W: J. Łojek (red.), *Prasa polska w latach 1661–1864* (s. 199–215). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kempa, A. (1999). Nasz poprzednik (w 80. rocznicę „Bibliotekarza”). *Poradnik Bibliotekarza*, (4), 10–11.
- Kądziała, J. (2000). Książka: miesięcznik poświęcony krytyce i bibliografii polskiej. W: A. Hutnikiewicz, A. Lam (red.), *Literatura polska XX wieku: przewodnik encyklopedyczny*. (t. 1: A–O, s. 333). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kornecka, J. (1963). Bibliotekarz: lata 1929–1939. *Bibliotekarz*, 30(11), 328–334.
- Kornecka, J. (1974). Polityka czy biblioteka – Regina Danysz-Fleszarowa. W: A. Kawecka-Gryczowa, B. Kocowski, J. Trzynadłowski (red.), *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego* (s. 87–99). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Korpała, J. (1969). Czasopisma bibliograficzne i bieżące bibliografie specjalne. W: J. Korpała (red.), *Dzieje bibliografii w Polsce* (s. 239–242). Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich.
- Krasicki, I. (1976). Prasa branżowa. W: J. Maślanka (red.), *Encyklopedia wiedzy o prasie* (s. 169). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Lewandowska, G.M. (2010). Bykowski Leon. W: H. Tadeusiewicz (red.), *Słownik pracowników książki polskiej: suplement III* (s. 33–36). Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich.
- Lewandowska, G.M. (2006). Leon Bykowski (1895–1992): polski bibliotekarz. W: J. Jagielska, T. Jedynek (red.), *Żyją w naszej pamięci: wspomnienia o pracownikach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* (s. 73–88). Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy.

- Łojek, J., Myśliński J., Władyka W. (1988). Periodyki naukowe i fachowe. W: J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka (red.), *Dzieje prasy polskiej* (s. 72–73). Warszawa: Interpress.
- Łojek, J., Myśliński J., Władyka W. (1988). Przedsiębiorstwa wydawnicze i kolportaż prasy. W: J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka (red.), *Dzieje prasy polskiej* (s. 125–127). Warszawa: Interpress.
- Makles, K. (2014). „Samorząd: tygodnik poświęcony sprawom samorządu terytorialnego” (1919–1939) – przykład prasy o charakterze informacyjnym. W: T. Wilkoń (red.), *Prasa centralnych związków samorządowych w Drugiej Rzeczypospolitej* (s. 91–201). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Maślankiewicz, P. (1961). Faustyn Czerwijowski. W: S. Tazbir (red.), *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie* (s. 688–703). Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Paczkowski, A. (1980). Czasopisma fachowe i naukowe. W: J. Łojek (red.), *Prasa polska w latach 1918–1939* (s. 302–307). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Pawlikowska, E., Racięcka J. (1972). Janiczek Józef. W: I. Treichel (red.), *Słownik pracowników książki polskiej* (s. 78–79). Warszawa: Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Przelaskowski, R. (1964). Rys dziejów czasopisma „Bibliotekarz” (1919–1963). *Przegląd Biblioteczny*, 32(3), 153–162.
- Salinger, R. (1970). „Księgarz” w międzywojennym dwudziestoleciu. *Księgarz*, (3), 42–49.
- Sordyłowa, B. (2007). „Przegląd Biblioteczny” 80 lat w służbie bibliotekarstwa. *Przegląd Biblioteczny*, 75(4), 508–520.
- Sosińska-Kalata, B. (2007). Osiemdziesiąt lat „Przeglądu Bibliotecznego”. *Przegląd Biblioteczny*, 75(1), 5–6.
- Szczawińska, E., Czarnecka, J. (1975). Wanda Dąbrowska. *Przegląd Biblioteczny*, 43(2), 203–206.
- Tadeusiewicz, H. (1986). *Dąbrowska Wanda*. W: I. Treichel (red.), *Słownik pracowników książki polskiej: suplement* (s. 43–44). Warszawa; Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Tobera, M. (2012). Od „Przeglądu Księgarskiego” do „Biblioteki Analiz”: uwagi na temat dziejów polskiej prasy branżowej o rynku książki (1910–2010). W: M. Jabłonowski, U. Jakubowska, D. Kuźmina, M. Tobera (red.), *350 lat prasy polskiej* (s. 135–156). Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Wołosz, J. (1999). Szczególne więzy Biblioteki Publicznej z „Bibliotekarzem”. W: M. Parnowska, J. Cygańska, H. Fietkiewicz, J. Marciniak, J. Popłoń-

ska (red.), *Biblioteka na Koszykowej 1907–1997. Zbiór prac poświęconych Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy – Bibliotece Głównej* (s. 257–266). Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Biblioteka Główna.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 1 czerwca 2020 r.

Dorota Wiśniewska

Institute of Culture Studies

University of Silesia in Katowice

e-mail: d.wisniewska954@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-6515-7987>

From the history of the professional press on the example of publications for librarians in the interwar period

Abstract: The article defines and discusses history of professional press with special attention paid to publications for librarians and for people close to this environment. The article presents the origin of periodicals *Bibliotekarz* and *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* published in 1919, 1929–1939. On the basis of the said periodicals, the authors provided content analysis (regular columns) and content evaluation, which proved their librarian character.

Keywords: *Bibliotekarz: biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych. Bibliotekarz: organ Sekcji Bibliotek Powszechnych Związku Bibliotekarzy Polskich: miesięcznik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych i czytelnictwa. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.* Professional periodical. Związek Bibliotekarzy Polskich

ARTYKUŁY RECENZYJNE, RECENZJE OMÓWIENIA

Maja Wojciechowska

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet Gdański

e-mail: maja.wojciechowska@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5340-3722>

**Biblioteczny marketing wewnętrzny
w teorii i praktyce:
na przykładzie bibliotek
województwa łódzkiego / Mariola Antczak,
Magdalena Kalińska-Kula. – Łódź :
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego,
2019. – 264 s. : il. ; 25 cm. – ISBN 978-83-8142-334-2.
– ISBN 978-83-8142-335-9**

W 2019 r. na półki księgarskie trafiła książka *Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce: na przykładzie bibliotek województwa łódzkiego*, wydana staraniem Uniwersytetu Łódzkiego. Autorki tomu to specjalistki z zakresu zarządzania i marketingu instytucji kultury. Mariola Antczak pełni funkcję kierownika Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego, natomiast Magdalena Kalińska-Kula prowadzi badania w Katedrze Marketingu na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego. To bardzo korzystne połączenie kompetencji obu autorek spowodowało, że do rąk czytelnika trafił interesujący tom poświęcony zagadnieniom marketingu w instytucjach bibliotecznych.

Marketing biblioteczny to temat, który w ostatnich latach doczekał się licznych opracowań, jednak poza kilkoma pozycjami zwartymi – wśród których można wymienić: *Marketing w bibliotece* autorstwa Jacka Wojciechowskiego (1993) oraz monografie wieloautorskie: *Marketing i jakość usług bibliotek akademickich* pod redakcją Stefana Ku-

kowa (2002), *Zarządzanie strategiczne i marketingowe w bibliotekach* (Nowak, Pioterek, Przybysz, 2004), *Marketing biblioteczny: rozważania, dyskusje, konteksty* pod redakcją Mai Wojciechowskiej (2007), *Zarządzanie marketingowe biblioteką* pod redakcją Marleny Pigli (2008), a także *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie* (Wojciechowska, Kamińska, Żołędowska-Król, Jaskowska, 2019) – są to głównie artykuły omawiające zagadnienie w sposób fragmentaryczny. Opracowań dotyczących marketingu wewnętrznego ukazało się jeszcze mniej. Należy tu wymienić książkę *Marketing wewnętrzny w bibliotece* autorstwa Joanny Kamińskiej (2006) oraz *Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece* pod redakcją Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Kudrawiec (2010). Większość z wymienionych pozycji to jednak publikacje pokonferencyjne, wydane już jakiś czas temu, dobrze zatem, że pojawiło się nowe opracowanie prezentujące aktualne trendy w marketingu instytucji bibliotecznych.

Koncepcja marketingu wewnętrznego jest zbieżna z filozofią zarządzania jakością i opiera się na założeniu, że klientem istotnym z punktu widzenia procesów zachodzących w bibliotece jest nie tylko klient końcowy, ale również tzw. klient wewnętrzny. Zatem dzięki doskonaleniu relacji wewnątrzbibliotecznych oraz lepszej organizacji procesów wewnętrznych możliwy jest wzrost satysfakcji i zaangażowania pracowników, a także oferowanie usług wyższej jakości, które w większym stopniu zadowolą czytelnika. Zabieganie o komfort pracy, rozumienie przez zatrudniony personel reguł i zasad działania organizacji, kreowanie wspierającej kultury organizacyjnej i dbałość o korzystne relacje interpersonalne i satysfakcję z wykonywanych obowiązków, mogą stanowić podstawę do stworzenia atrakcyjnej oferty usługowej oraz pozytywnego klimatu biblioteki.

Recenzowana książka prezentuje ciekawe ujęcie badawcze – rzadkie w polskich badaniach marketingowych – a mianowicie ujęcie ilościowe. Pozycja składa się z czterech rozdziałów oraz obszernych załączników. Autorki wyodrębniły część teoretyczną oraz część, w której zostały zaprezentowane wyniki badań przeprowadzonych w bibliotekach województwa łódzkiego. Rozdział pierwszy został poświęcony roli bibliotek w społeczeństwie XXI w. Poza tematami wprowadzającymi – takimi jak aspekty prawne funkcjonowania bibliotek czy typy współczesnych bibliotek, ich funkcje, zadania i misja – pojawiło się ciekawe i ważne zarazem zagadnienie nowoczesnego designu w bibliotekach. Instytucje, które chcą zyskać klientów, muszą odpowiadać na ich oczekiwania również w sferze zaprojektowania przestrzeni fizycznej, przy czym, zdaniem autorek, architektura bibliotek i sposób zagospodarowania ich

przestrzeni wewnętrznych jest miarą znaczenia bibliotek w polityce państwowej, ich doceniania lub niedoceniania, co znajduje swój wyraz w dofinansowaniu lub ignorowaniu projektów bibliotecznych. Z pewnością subsydiowanie obiektów bibliotecznych stanowi przejaw uznania dla roli społeczno-kulturalnej bibliotek, jednakże skrajnie różny stan polskich księżnic (od zaniedbanych i nieestetycznych po nowoczesne i niezwykle atrakcyjne budynki) każe przypuszczać, że nie można wskazać tu jedynie na tę prostą zależność. Przyczyny określonego stanu infrastruktury bibliotecznej są skomplikowane i często wieloaspektowe, by przywołać najprostszy przykład poziomu operatywności dyrektora w zakresie pozyskiwania różnych źródeł finansowania. Nie wchodząc jednak zanedbać w szczególności, trzeba podkreślić, że warto byłoby kontynuować ten temat, a zwłaszcza przeprowadzić badania empiryczne, których wyniki pokazałyby faktyczne znaczenie designu w promocji działalności bibliotek.

Rozdział drugi książki stanowi omówienie koncepcji marketingu na gruncie bibliotecznym. Pojawiają się w nim takie podrozdziały, jak: *Marketing wewnętrzny w ujęciu teoretycznym*; *Marketing wewnętrzny na gruncie bibliotecznym* czy *Marketing wewnętrzny jako odpowiedź na współczesne wyzwania stawiane bibliotekom w społeczeństwie informacyjnym*. Rozdział ten – istotny dla pełnego zrozumienia koncepcji marketingu wewnętrznego – z całą pewnością mógłby zostać rozwinięty, tak by szerzej zaprezentować czytelnikowi znaczenie tejże koncepcji w działalności bibliotecznej (poza przedstawionymi elementami i składowymi).

W rozdziale trzecim, dzięki wykorzystaniu metody bibliograficznej i statystycznej, dokonano swego rodzaju analizy bibliometrycznej, dzięki której można zaobserwować aktywność autorów i obecność tematów z zakresu marketingu bibliotecznego w literaturze przedmiotu. Jest to ciekawe podejście, ilustrujące, w jaki sposób zmieniała się dynamika publikacyjna oraz jakie nowe treści i zagadnienia związane z marketingiem bibliotecznym podejmowano w polskim piśmiennictwie fachowym.

Ostatni, czwarty rozdział stanowi prezentację wyników badań własnych, jakie autorki przeprowadziły w bibliotekach województwa łódzkiego w 2016 r., na grupie 720 pracowników tych instytucji. Jest to bardzo cenna część książki, gdyż pomimo dużego zainteresowania marketingiem bibliotecznym wśród badaczy, zwykle przygotowywane są analizy teoretyczne lub prezentujące przypadki poszczególnych bibliotek, natomiast badań zrealizowanych na większą skalę jest niewiele. Celem badaczek było zidentyfikowanie działań z zakresu marketingu

wewnętrznego w bibliotekach, a zwłaszcza dokonanie diagnozy stosowanych w praktyce form komunikacji wewnątrzorganizacyjnej, form relacji, elementów systemów motywacyjnych stosowanych w bibliotekach oraz systemów oceny pracowniczej i kultury organizacyjnej, a także poziomu świadomości misji organizacyjnej. Wyniki tych badań mogą posłużyć badaczom tego zjawiska, ale też stanowić wskazówkę dla kadry kierowniczej zarządzającej bibliotekami, w jaki sposób udoskonalać pewne procesy wewnętrzne, procedury i relacje, by wpływały one na wzrost jakości usług świadczonych na rzecz klienta zewnętrznego.

Integralną część książki stanowią załączniki, w tym pokaźna bibliografia polskich publikacji dotyczących marketingu bibliotecznego. Należy podkreślić pracę auterek nad przygotowaniem tego zestawienia, a zwłaszcza wysiłek związany z uporządkowaniem dorobku polskiego bibliotekoznawstwa z tego zakresu. Wspomniane zestawienie może stanowić swego rodzaju przewodnik po literaturze „marketingowej” oraz pełnić rolę cennego narzędzia dla osób badających temat marketingu, sporządzających wykazy lektur dla studentów lub też analizujących dynamikę zainteresowania marketingiem bibliotecznym.

Można przypuszczać, że temat marketingu, w tym marketingu wewnętrznego, będzie w najbliższych latach kontynuowany w polskiej literaturze bibliotekoznawczej. Bibliotekarze, chcąc działać innowacyjnie, projektując nowoczesne i atrakcyjne usługi, będą coraz częściej sięgać po literaturę z tego zakresu, a także podejmować aktywność jako autorzy tekstów. Będzie się to wiązało z koniecznością systematyzowania przyrastającej wiedzy, dokonywania pewnych podsumowań i wyciągania wniosków. Książka *Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce* to pierwsza polska publikacja, w której dokonano ilościowej i jakościowej analizy piśmiennictwa z zakresu marketingu bibliotecznego.

Literatura

Antczak, M., Kalińska-Kula, M. (2019). *Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce: na przykładzie województwa łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Bibliologia i informatologia: Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce. Pobrane z: <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/produkt/biblioteczny-marketing-wewnetrzny-w-teorii-i-praktyce/> (20.04.2020).

Brzezińska-Stec, H., Kudrawiec, J. (red.). (2010). *Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece: II Ogólnopolska Konferencja*

- Naukowa, Białystok, 24–26 czerwca 2009*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Kamińska, J. (2006). *Marketing wewnętrzny w bibliotece*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kubów, S. (red.). (2002). *Marketing i jakość usług bibliotek akademickich*. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP.
- Nowak, M., Pioterek, P., Przybysz, J. (red.). (2004). *Zarządzanie strategiczne i marketingowe w bibliotekach*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej.
- Pigla, M. (red.). (2008). *Zarządzanie marketingowe biblioteką*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej.
- Wojciechowska, M., Kamińska, J., Żołędowska-Król, B., Jaskowska, B. (2019). *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Wojciechowska, M. (red.). (2007). *Marketing biblioteczny. Rozważania, dyskusje, konteksty*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej.
- Wojciechowski, J. (1993). *Marketing w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Tekst wpłynął do redakcji 18 kwietnia 2020 r.

Marcin Chłosta

e-mail: marcin.chlosta@poczta.fm

 <https://orcid.org/0000-0003-4848-4297>

**Łapacz snów : studia o twórczości Neila Gaimana /
pod red. Weroniki Kosteckiej,
Anny Mik i Macieja Skowery ;
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. –
Warszawa : Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
2018. – 307, [1] s. ; 22 cm. –
(Literatura dla Dzieci i Młodzieży : Studia ; 13). –
ISBN 978-83-65741-20-2**

W roku 2018 ukazała się publikacja *Łapacz snów: studia o twórczości Neila Gaimana* wydana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w serii „Literatura dla Dzieci i Młodzieży”. Książka powstała z inicjatywy Koła Naukowego Baśni, Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej i Fantastyki Uniwersytetu Warszawskiego. Jej redaktorami są Weronika Kostecka, Anna Mik i Maciej Skowera – pracownicy Wydziału „Artes Liberales” i Instytutu Literatury Uniwersytetu Warszawskiego.

Przedmiotem tego obszernego opracowania jest recepcja twórczości Neila Gaimana – brytyjskiego powieściopisarza (m.in. *Koralina*, *Wilki w ścianach*, *Gwiezdny Pył*, *Nigdziebądź*, *Amerykańscy bogowie*) i twórcy opowiadań (np. zbiór *Dym i lustra*), poety i autora tekstów piosenek, scenarzysty komiksowego (cykl komiksowy „Sandman”, komiksy *Księgi magii*, *Czarna orchidea*, *1602*), filmowego i telewizyjnego, dziennikarza, eseisty i blogera, ucznia dwóch innych wybitnych pisarzy prozy fantastycznej i komiksowej: Terry’ego Pratchetta i Alana Moore’a.

Na publikację składa się 19 artykułów. Otwiera ją słowo wstępne, w którym redaktorzy krótko scharakteryzowali zawartość zamieszczonych tekstów oraz podkreślili, że autorzy, analizując twórczość N. Gaimana, wzięli pod uwagę dwa aspekty. Pierwszy dotyczy recepcji dzieł w zakresie literatury, którą pisarz tworzył dla dziecięcego i młodzieżowego czytelnika, drugi nawiązuje do postmodernistycznego odbioru jego dzieł przez badaczy kultury popularnej.

W pierwszym tekście Grzegorz Leszczyński (Uniwersytet Warszawski) omawia koncepcję Heideggerowskiego metafizycznego niepokoju, którą N. Gaiman przenosi do świata swoich dziecięcych bohaterów (m.in. Nik Owens z *Księgi cmentarnej*). Kluczowym aspektem tego artykułu jest ukazanie, w jaki sposób śmierć i doznania z nią związane kształtują postawy i wybory postaci omawianych dzieł.

A. Mik (Uniwersytet Warszawski) tematem swych rozważań czyni polską krytykę literacką wydanych w naszym kraju utworów N. Gaimana dla dzieci, takich jak: *Koralina* (wyd. pol. Warszawa 2003), *Księga cmentarna* (wyd. pol. Warszawa 2008), *Odd i Lodowi Olbrzymi* (wyd. pol. Warszawa 2010), *Ocean na końcu drogi* (wyd. pol. Warszawa 2013), *Na szczęście mleko...* (wyd. pol. Kraków 2013). Autorka zastanawia się, według jakich kryteriów dana pozycja została zakwalifikowana przez rodzimych krytyków do literatury dziecięcej, oraz dokonuje przeglądu pojawiających się w prasie recenzji. Zwraca uwagę na porównywanie twórczości N. Gaimana z innymi dziełami literackimi – serią o Harrym Potterze, a także *Alicją w Krainie Czarów* i *Księgą dżungli*.

Z kolei M. Skowera (Uniwersytet Warszawski) dokonuje analizy powieści N. Gaimana pt. *Ocean na końcu drogi*, przywołując Gaimanowską wizję dzieciństwa. Zastanawia się również, jaką wartość dla bohaterów tej książki stanowią właściwości ludzkiej pamięci.

Powieść grozy i jej przedstawicielka w twórczości N. Gaimana – *Koralina* to temat tekstu Katarzyny Slany (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Autorka eksponuje motyw sobowtórów, jej zdaniem główny element fabuły tej książki. Przybliżyła także związki utworu z klasyką dziewiętnastowiecznej literatury niesamowitej, zwłaszcza z wydanym anonimowo w Berlinie opowiadaniem Ernsta T.A. Hoffmanna pt. *Piaskun* (1817), w którym dzieciom – jak u N. Gaimana – wrywane są oczy. Według K. Slany źródłem inspiracji dla pisarza są również inni klasycy literatury grozy – Edgar Allan Poe, Robert Louis Stevenson, Oscar Wilde.

Przedmiotem artykułu Michała Zająca (Uniwersytet Warszawski) jest lęk bohaterki powieści graficznej *Wilki w ścianach*. Autor omawia współpracę N. Gaimana z grafikiem Dave'em McKeanem, który

uczestniczył w tworzeniu okładek do serii graficznej „Sandman”. Jest także odpowiedzialny za szatę graficzną *Koraliny* i *Księgi cementarnej*. M. Zając zwrócił szczególną rolę na aspekty terapeutyczne czytania i jego wpływ na naukę bezpiecznego przeżywania lęku właśnie w *Wilkach w ścianach*.

Ewelina Rąbkowska (Uniwersytet Warszawski, Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie) opisuje współpracę N. Gaimana z ilustratorem i twórcą książek dla dzieci Adamem Rexem, czego efektem jest picture-book *Dzień z życia Czu*. W warstwie tekstowej i ilustracyjnej utwór nawiązuje do tradycji fantazji zwierzęcej (np. *Powiatki*, *Piotruś Królik*, *Dwie niegrzeczne myszki* autorstwa Beatrix Potter). Są w nim też wyraźne odwołania do lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku w Stanach Zjednoczonych. Według autorki zarysowano w nim idee rewolucji posthumanistycznej, której głównym przywódcą jest mała panda Czu.

Tekst Magdaleny Szczepockiej (Uniwersytet Śląski w Katowicach) poświęcony jest jednej z najważniejszych serii komiksowych wszech czasów – cyklowi „Sandman”. Według autorki jest to postmodernistyczna gra z konwencją komiksu, literatury i innych dziedzin kultury popularnej. Opowieść o jednym z Nieskończonych wychodzi poza ramy gatunku, które do tamtej pory (lata osiemdziesiąte XX w.) przypisywano komiksowi. Publikacja odniosła natychmiastowy sukces, co obrazuje liczba zdobytych nagród: m.in. 25 Nagród Eisnera, czy nagroda World Fantasy Award z 1991 r. za adaptację *Snu nocy letniej*, po raz pierwszy i jedyny przyznana autorowi komiksu.

O grze z baśnią i rozwiązaniami formalnymi wyniesionymi z tradycyjnych narracji (np. z baśni braci Grimm), które N. Gaiman twórczo wykorzystuje i trawestuje, pisze Kamila Kowalczyk (Uniwersytet Wrocławski). Omawia ona teksty *Szkło, śnieg i jabłko* oraz *Śpiąca i wrzeczono*, uznawane za klasyczne przykłady opowiadania baśni na nowo. Autor dał w nich bowiem szansę poznania motywacji bohaterów negatywnych. Zaakcentowane zostały zwłaszcza perwersyjne i nietypowe zachowania seksualne postaci postrzeganych dotąd w pozytywnym świetle, zwłaszcza Śnieżki.

Podobną problematykę podejmuje W. Kostecka (Uniwersytet Warszawski), pisząc o połączeniu baśniowych i postmodernistycznych wizerunków kobiet, jakie N. Gaiman kreuje w swojej twórczości. Autorka zwraca uwagę, że jego dzieła, w których mamy do czynienia z tego typu bohaterkami, możemy nazwać baśniami feministycznymi. Określa je trzema cechami: dziwne, niesamowite i potworne.

Dariusz Piechota (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) omawia utwór *Gwiezdny pył*, zwracając uwagę na sposób kreowania

przez N. Gaimana kobiecych bohaterek. Wskazuje na analogie do kultury i literatury XIX w., nazywając tę powieść neowiktoriańską literaturą *fantasy*. Zwraca uwagę, że ukazany w niej został konflikt dualistycznego postrzegania rzeczywistości: empirycznego (wiktoriańskiej Anglii) i kontrempirycznego (magiczna przestrzeń – Królestwo Elfów), czego wynikiem będzie upadek świata patriarchalnego na rzecz zwycięstwa wizji feministycznych.

Tomasz Królak (Uniwersytet Warszawski), analizując powieść *Amerykańscy bogowie*, podkreśla, że wizja N. Gaimana dotycząca postrzegania literatury jest tożsama z wizją J.R.R. Tolkiena. Chodzi przede wszystkim o poglądy ojca współczesnej literatury *fantasy* zawarte w słynnym esej *O baśniach* zamieszczonym w tomie *Potwory i krytycy* (Londyn 1983). Podobnie jak J.R.R. Tolkien w przypadku Anglii, N. Gaiman zamierzał stworzyć i uwspółcześnić mitologię swojej nowej ojczyzny – Stanów Zjednoczonych. T. Królak zwraca też uwagę na to, jak autor ukazuje codzienne rzeczy i zjawiska poprzez wprowadzenie do opowieści elementu magicznego.

Szymon Gruda (Uniwersytet Warszawski) podejmuje temat zainteresowania N. Gaimana mitologią nordycką, niejednokrotnie stanowiącą dla niego inspirację. Najbardziej widoczne jest to w powieściach *Amerykańscy bogowie* i *Odd i Lodowi Olbrzymi* oraz w opracowaniu *Mitologia nordycka*. W *Amerykańskich bogach* nietrudno dostrzec podobieństwo głównego protagonisty Baldura-Cienia do Sigmunda i Sigurda z tetralogii *Pierścień Nibelungów* Richarda Wagnera. W drugim utworze znajdziemy cały panteon mitologii ludów Północy, jako nawiązanie do *Eddy prozaicznej*.

Joanna Mikołajczuk (Uniwersytet Warszawski) zgłębia tajemnice kobiecych bohaterek powieści i komiksów N. Gaimana na przykładzie *Oceanu na końcu drogi*, w którym zastosowany został sztafaż mitologiczny w postaci przystającego do realiów XXI w. archetypu Wielkiej Bogini i jej trzech aspektów – Dziewicy, Matki i Staruchy.

Katarzyna Kaczor (Uniwersytet Gdański) przybliży sposób przedstawienia postaci aniołów w dwóch utworach N. Gaimana: *Morderstwa i tajemnice* oraz *Nigdziebądź*. Autorka dostrzega podobieństwo do konwencjonalnej wizji aniołów, zobrazowanej we współczesnym kinie, np. w *Niebie nad Berlinem* Wima Wendersa (postać Raguela z *Morderstw i tajemnic*) i *Dekalogu* Krzysztofa Kieślowskiego (Inslington z *Nigdziebądź*). K. Kaczor podejmuje też próbę odpowiedzi na pytanie, czy istnieje pojęcie złego anioła.

Agnieszka Polachowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) porusza temat narcyzmu rozumianego jako zjawisko społeczne

zdiagnozowane m.in. przez Zygmunta Freuda. Opisuje np. Doktora Destiny z *Preludiów i nokturnów*, pierwszego tomu serii „Sandman”, oraz seryjnych morderców z tomu drugiego, *Dom lalki*, jako przykłady postaw narcystycznych we współczesnym świecie. Wskazuje, że N. Gaiman wyraża krytyczny stosunek wobec takich postaw (np. w powieści *Nigdziebądź*).

Krzysztof Rybak (Uniwersytet Warszawski) omawia postmodernistyczną wizję starożytnych syren, wzorowanych na stworzeniach z mitologii grecko-rzymskiej. Odwołuje się do trzech aspektów tych stworzeń: uwodzicielskiej cielesności, zabójczego śpiewu i śmiertelności natury. Analizowane opowiadanie N. Gaimana *Jak rozmawiać z dziewczynami na prywatkach* mówi o bohaterach kuszonych przez piękne dziewczyny, jednak w ostateczności przeciwstawiających się ich wdziękowi. K. Rybak porównuje przedstawione w opowiadaniu zachowania i obrazy do wyobrażeń syren w literaturze antycznej.

Izabela Poniatowska (Uniwersytet Warszawski) przedstawia kwestię zaangażowania N. Gaimana w świat mediów społecznościowych. Ukazuje wspólne projekty pisarza z jego żoną Amandą Palmer – kompozytorką, wokalistką i performerką, a także przedstawia działalność ich wspólnego wydawnictwa *An Evening with Neil Gaiman and Amanda Palmer*.

Ostatni tekst tomu, autorstwa Natalii Kuc (badaczka niezależna), mówi o przyjaźni pisarza z piosenkarką Tori Amos, co obrazują wzajemne odniesienia w ich twórczości. N. Gaiman jest wspomniany w piosenkach T. Amos, a piosenkarka i jej wizerunek pojawiają się w jego powieściach, np. w *Gwiezdnym pyłe* (jako nimfa przemieniona w buk o rdzawych liściach), na niej wzorowana jest też postać Maligny, jednej z Nieskończonych w cyklu „Sandman”.

Prezentowane w książce teksty są różnorodne, tak jak i różnorodna jest twórczość N. Gaimana. Autorzy analizują jego utwory i zachęcają do zapoznania się z nimi. Przywołują ciekawe oceny i interpretacje poszczególnych dzieł, podkreślając, ich niejednoznaczność i wielość odwołań do innych wytworów kultury.

Tekst wpłynął do redakcji 3 kwietnia 2020 r.

SPRAWOZDANIA

Jolanta Szulc

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: jolanta.szulc@us.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-8926-3098>

XV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej (Kraków, 23–24 września 2019 r.)

W dniach 23–24 września 2019 r. odbyło się XV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej przy współpracy merytorycznej Zakładu Zarządzania Informacją Instytutu Studiów Informacyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Międzynarodowego Towarzystwa Organizacji Wiedzy (International Society for Knowledge Organization – ISKO), ISKO PL. Tegoroczne spotkanie, pod patronatem Komitetu Naukoznawstwa PAN, miało miejsce na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, pod hasłem „Informacja – Wiedza – Innowacje w europejskiej przestrzeni informacyjnej”.

Przestrzeń informacyjna definiowana jest „jako wielowymiarowy, dynamiczny, otwarty zbiór treści (danych i informacji), ich nośników oraz użytkowników” (Kisiłowska, 2011, s. 49). Natomiast europejska przestrzeń informacyjna to „koncepcja realizowana w ramach strategicznej inicjatywy Unii Europejskiej »i2010«” (*Strategia*, 2008, s. 83; Pietruch-Reizes, 2011). Koncepcja ta była i jest przedmiotem wielu dokumentów Unii Europejskiej, takich jak: (*Komisja Wspólnot Europejskich*, 2005), (*Decyzja*, 2006), (*Komisja Europejska*, 2018). W ich świetle tworzenie europejskiej przestrzeni informacyjnej to wieloletni i skomplikowany proces, obejmujący szereg szczegółowych zagadnień z zakresu innowacji, badań naukowych i technologii. Niektóre z tych zagadnień były przedmiotem XV Krajowego Forum Informacji Naukowej i Technicznej w Krakowie.

Uroczystego otwarcia Forum dokonali: Prezes Polskiego Towarzystwa Informatyki Naukowej Diana Pietruch-Reizes (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), Prezydent ISKO w Polsce Wiesław Babik (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) oraz Dyrektor Instytutu Studiów Informatycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie Remigiusz Sapa.

Pierwszą sesję, którą prowadziła Katarzyna Materska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), poświęcono problemom badawczym dotyczącym pojęcia informacji w kontekście badań transdyscyplinarnych, bezpieczeństwa etycznego oraz transferu wiedzy. Jako pierwszy wystąpił Rafał Maciąg (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) z referatem pt. *Informacja jako przedmiot badań interdyscyplinarnych*, w którym omówił perspektywy badawcze informacji i wiedzy oraz zaproponował nowe podejście badawcze z wykorzystaniem teorii przestrzeni dyskursywnej. W drugim wystąpieniu, zatytułowanym *Bezpieczeństwo etyczne w sieci informacji*, ks. Michał Drożdż (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) zwrócił uwagę na potrzebę bezpieczeństwa etycznego człowieka w sieci i etykę algorytmów, będącą gwarancją takiego bezpieczeństwa. Kolejny referat, pt. *Transfer wiedzy naukowej w kontekście Europejskiej przestrzeni badawczej*, wygłosiła D. Pietruch-Reizes, która na podstawie kluczowych dokumentów Unii Europejskiej: aktów prawnych, opinii i sprawozdań, przybliżyła działania w europejskiej przestrzeni badawczej. W tej sesji zaplanowano także wystąpienie Jarosława Packa (Uniwersytet Śląski w Katowicach) pt. *Pole semantyczne terminu informacja w wybranych dyscyplinach*.

W sesji drugiej, moderowanej przez Marzenę Świgoń (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) oraz Mirosława Górnego (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), omówiono wybrane elementy procesu informacyjnego. I tak M. Górny w referacie pt. *Znaczenie świadomości informacyjnej w procesie wyjaśniania zachowań twórców i użytkowników informacji* zwrócił uwagę, że zachowania informacyjne kształtowane są również (a być może przede wszystkim) przez interesy twórców i odbiorców informacji. Następnie M. Świgoń w prelekcji pt. *Komunikacja naukowa w dobie mediów społecznościowych* omówiła zagadnienie komunikacji naukowej: formalnej (dostępność publikacji i danych o cytowaniach tych publikacji w sieci) i nieformalnej (dyskusje i komentarze związane z nauką, prowadzone na blogach, platformach, serwisach internetowych). Katarzyna Papież-Pieniążek (Uniwersytet Śląski SPIN-US Sp. z o.o.) w wystąpieniu pt. *Proces komercjalizacji wiedzy i technologii przy udziale spółek celowych* zdefiniowała kluczowe kryteria oceny działalności spółek celowych na przykładzie jednej

z aktywnie działających spółek celowych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Stanisław Skórka (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) w prezentacji pt. *Sortowanie kart jako metoda projektowania organizacji informacji dla środowisk cyfrowych* przybliżył zasady procesu kategoryzacji informacji pokazywanych na stronach internetowych lub w aplikacjach. W tej sesji zaplanowano także wykład Hanny Batorowskiej (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) pt. *Informatologiczny kontekst kultury bezpieczeństwa* oraz wystąpienie Renaty Frączek (Uniwersytet Śląski w Katowicach) pt. *Instytuty naukowo-badawcze w nowej rzeczywistości: wybrane aspekty*.

Tematem przewodnim sesji trzeciej był jubileusz 25 lat ISKO w Polsce. International Society for Knowledge Organization (ISKO), wywodzące się z Deutsche Gesellschaft für Klassifikation, powstało 22 lipca 1989 r. i jest najważniejszym międzynarodowym towarzystwem naukowym zajmującym się teorią i praktyką organizacji wiedzy. Skupia specjalistów z różnych dziedzin, takich jak: informatologia, filozofia, językoznawstwo, informatyka. Towarzystwo publikuje czasopismo „Knowledge Organization”, a jego ogólnościatowy zasięg wspierany jest przez regionalne oddziały (Babik, 2006; ISKO, 2020; ISKO PL, 2020).

Przemiany i kierunki rozwoju tej międzynarodowej organizacji w Polsce przedstawił prowadzący tę sesję Prezydent ISKO w Polsce od 2006 r. W. Babik w referacie pt. *International Society for Knowledge Organization w Polsce: historia, teraźniejszość i przyszłość*. Z kolei nowe, innowacyjne sposoby odkrywania danych w ramach inicjatywy Discovery GO FAIR Implementation Network omówiła K. Materska podczas wystąpienia pt. *Poszukiwanie czy wykrywanie naukowych rezultatów*. Natomiast sposoby wizualizowania opowiadanych lub zapisanych historii przybliżyła Małgorzata Janiak (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) w prezentacji pt. *Elementy wizualizacyjne jako ważny czynnik podkreślania treści w narratologii / storytellingu*. Przedmiotem wykładu Anny Osiewalskiej (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) pt. *Dziesięć lat drogi w świat: Central European Journal of Economic Modelling and Econometrics (CEJEME) w latach 2009–2018* była charakterystyka czasopisma „Central European Journal of Economic Modelling and Econometrics” z wykorzystaniem narzędzi bibliometrycznych. W tej sesji zaplanowano także wystąpienie jubileuszowe Krysstyny Siwek, pełniącej funkcję krajowego koordynatora ISKO w Polsce w latach 1995–2006.

W sesji czwartej, moderowanej przez M. Janiak, podejmowano problemy związane z ochroną zasobów cyfrowych oraz działalnością usługową współczesnych bibliotek akademickich. Grzegorz Gmiterek (Uniwersytet Warszawski) w wystąpieniu pt. *Aplikacje mobilne a bezpieczeństwo informacyjne ich użytkowników* wskazał kluczowe zagrożenia dotyczące informacji osobistej zarządzanej za pomocą mobilnego oprogramowania w urządzeniach przenośnych. Anna Matysek (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w prezentacji pt. *Cyfrowe ślady a prywatność w Internecie* omówiła narzędzia pozwalające sprawdzić i/lub usunąć cyfrowe ślady użytkowników mediów społecznościowych, przeglądarek internetowych, forów internetowych i aplikacji mobilnych. Jolanta Szulc (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w wykładzie pt. *Standaryzacja i koordynacja prac w zakresie ochrony danych cyfrowych (digital curation): praktyka instytucji europejskich i amerykańskich* przedstawiła aktualny stan badań i omówiła najlepsze praktyki w zakresie ochrony danych cyfrowych (*digital curation*). Beata Chrapczyńska (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) wygłosiła referat pt. *Mocne strony biblioteki akademickiej – aktualna oferta dla środowiska macierzystej uczelni*, w którym omówiła najnowsze rozwiązania i działania biblioteki, wspierające procesy parametryzacji i ewaluacji uczelni. Natomiast Dagmara Bubel i Alicja Paruzel (Politechnika Częstochowska) podczas prelekcji pt. *Aktywność informacyjno-biblioteczna Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej na rzecz regionu* zreferowały działania biblioteki skierowane bezpośrednio do mieszkańców terenu.

W sesji piątej, zatytułowanej *Działalność informacyjna i technologie informacyjne: z prac instytutów badawczych*, wskazano problemy organizacji informacji w środowisku cyfrowym. Anna Gałęcka (Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Technologii Drewna) i Agnieszka Klembalska (Sieć Badawcza Łukasiewicz – Przemysłowy Instytut Maszyn Rolniczych) w referacie pt. *Repozytoria cyfrowe instytutów badawczych w transferze wiedzy z instytucji badawczych do przedsiębiorstw* zwróciły uwagę na rolę otwartych repozytoriów cyfrowych w dostosowaniu działalności upowszechniającej wyniki prac naukowych i badawczych do wymogów współczesnej nauki i gospodarki. Bogusława Lewandowska-Gruszka i Józef Lewandowski (Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN) w prelekcji pt. *Organizacja informacji w środowisku cyfrowym. Przykład bibliotek cyfrowych* podjęli temat bibliotek cyfrowych jako systemów informacyjnych oferujących modele wyszukiwania informacji relewantnej i umożliwiających zaspokojenie potrzeb informacyjnych użytkowników. Z kolei Agnieszka Młodzka-Stybel (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy) w wystąpie-

niu pt. *Zbiór zdigitalizowanych wydawnictw archiwalnych Biblioteki CIOP-PIB* przedstawiła przebieg prac nad digitalizacją gromadzonych w Bibliotece wydawnictw archiwalnych poświęconych bezpieczeństwu pracy. Aneta Stańczak-Gąsiewska (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy) i ponownie A. Młodzka-Stybel (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy) w prezentacji pt. *Tematyczne zestawienia źródeł informacji dziedzinowej Biblioteki CIOP-PIB* przybliżyły zasady tworzenia tematycznych zestawień piśmiennictwa z dziedziny bezpieczeństwa pracy. Na zakończenie tej sesji Witold Sygocki (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy) wygłosił wykład pt. *Wskaźniki biblio- i altmetryczne w publikacjach z zakresu BHP – ich znaczenie dziś i rola w przyszłości*, w którym omówił wskaźniki wykorzystywane do ewaluacji instytucji i oceny dorobku osób prowadzących badania w Polsce.

Konferencję zakończyła dyskusja oraz podsumowanie przedstawionych poglądów i wniosków z badań prowadzonych zarówno przez teoretyków, jak i praktyków. W. Babik podkreślił różnorodność omawianych zagadnień. D. Pietruch-Reizes podziękowała wszystkim uczestnikom za udział w obradach i zaprosiła na kolejne spotkanie w ramach Forum.

Szczegółowe informacje na temat wydarzenia dostępne są na stronie domowej Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, w zakładce *Konferencje (Polskie, 2020)*.

Literatura

- Babik, W. (2006). ISKO Activities in Poland. ISKO News. Ed. H. Albrechtsen. *Knowledge Organization* (2), 122–123.
- Decyzja nr 1639/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 r. ustanawiająca Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013). (2006). Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32006D1639> (5.02.2020).
- ISKO International Society for Knowledge Organization. Pobrane z: <https://www.isko.org/> (5.02.2020).
- ISKO PL. Międzynarodowe Towarzystwo Organizacji Wiedzy. Pobrane z: <http://skryba.inib.uj.edu.pl/isko/> (5.02.2020).
- Kisilowska, M. (2011). Przestrzeń informacyjna jako termin informatologiczny. *Zagadnienia Informacji Naukowej* (2), 35–52.
- Komisja Europejska (2018) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Komunikat „W kierunku wspólnej europejskiej prze-

- strzeni danych”. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0232> (5.02.2020).
- Komisja Wspólnot Europejskich (2005) Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów „i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia”. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0229:FIN:PL:PDF> (5.02.2020).
- Pietruch-Reizes, D. (2011). Przestrzeń informacyjna Unii Europejskiej. *PTINT Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, 19(1–2), 52–58.
- Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej. Pobrane z: <http://www.ptin.us.edu.pl/> (5.02.2020).
- Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013. Załącznik 1. (2008). Pobrane z: http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/spoleczenstwo_informacyjne/dokumenty/Zalacznik_nr_1.pdf (5.02.2020).

Tekst wpłynął do redakcji 22 lutego 2020 r.

Agnieszka Marek

Zespół Szkół Elektronicznych, Elektrycznych i Mechanicznych
im. Jędrzeja Śniadeckiego w Bielsku-Białej

e-mail: agnieszkaem77@tlen.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-4432-0802>

Ogólnopolska konferencja „Przewodnik kulturalny, czyli jak rozwijać kompetencje kulturowe dzieci i młodzieży. Możliwości działań oraz współpracy bibliotek szkolnych z instytucjami kultury” (Bielsko-Biała, 29 listopada 2019 r.)

29 listopada 2019 r. bielski oddział Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich (dalej: TNBSP) oraz Dom Kultury im. Wiktorii Kubisz zorganizowały pierwszą wspólną ogólnopolską konferencję pod hasłem „Przewodnik kulturalny, czyli jak rozwijać kompetencje kulturowe dzieci i młodzieży. Możliwości działań oraz współpracy bibliotek szkolnych z instytucjami kultury”. Odbyła się ona pod honorowym patronatem prezydenta Bielska-Białej Jarosława Klimaszewskiego.

Przedsięwzięcie było przygotowywane przez kilka miesięcy, a chęć udziału w nim zgłosiło 116 osób, z których ostatecznie w dniu konferencji pojawiło się 103 uczestników m.in. z Częstochowy, Radomia, Gliwic, Rybnika, Jaworzna, Tych, Sosnowca, Mikołowa, Zabrze, Pszczyny, Czechowic-Dziedzic, Oświęcimia, Kielc, Cieszyna i Skawiny.

Gospodarzem tej imprezy kulturalnej była bielska „Kubiszówka”, zaszczyt rozpoczęcia konferencji przypadł zatem kierownikowi placówki, Iwonie Kusak, która po przywitaniu zebranych gości wygłosiła krótki wykład na temat kompetencji kulturowych, rozpoczynając go słowami Johanna Gottfrieda Herdera: „Nie ma nic bardziej nieokreślonego niż słowo kultura”. I. Kusak przedstawiła procentowy udział zaangażo-

wania w kulturę, czyli formy spędzania czasu wolnego przez Polaków, oraz omówiła przyczyny kryzysu uczestniczenia w ofercie kulturalnej. Ponadto zaprezentowała projekt „Granice języka – granicami świata” realizowany w Domu Kultury im. Wiktorii Kubisz. Druga prelegentka Katarzyna Urbaniec, prezes bielskiego oddziału TNBSP, skupiła się na niezwykle istotnej roli bibliotek szkolnych w kształtowaniu kompetencji kulturowych, na tekście literackim jako fundamencie kultury oraz na roli pracy nauczycieli-bibliotekarzy w tym złożonym procesie. Na zakończenie części wprowadzającej został odczytany list prezes oddziału głównego TNBSP w Warszawie Danuty Brzezińskiej, która pogratulowała organizatorom tego rodzaju przedsięwzięcia w Bielsku-Białej.

Niezwykle wartościową częścią konferencji były wykłady przygotowane przez pracowników naukowych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Cieszynie. Instytut Nauk o Kulturze reprezentowała Małgorzata Gwadera, która wygłosiła wykład pt. *Kształtowanie elementarnych kompetencji czytelnich jako zadanie bibliotek, a także kompetencji kultury w społeczeństwie informacyjnym*. Autorka omówiła podział i rangę kompetencji kulturowych, także nowatorskie metody nauki czytania dzieci młodszych, ze szczególnym uwzględnieniem metody globalnej Glenna Domana.

Marek Głowacki z Instytutu Sztuk Plastycznych w Cieszynie wygłosił wykład *Uniwersum narracji – komiks*. Ukazał komiks jako artystyczną formę wypowiedzi oraz medium zawierające przesłanie historyczno-dydaktyczne. Integralną częścią projekcji było zaprezentowanie grafik z przykładowych komiksów. Prelegent zarekomendował je jako warte polecenia młodzieży w różnym wieku.

Część wykładową zakończyła prezentacja Klaudii Kwaśny z firmy WizjaNet na temat programu do obsługi bibliotek szkolnych „Mobi-Biblioteka”.

Po przerwie przyszedł czas na część warsztatową konferencji. Organizatorzy zaproponowali uczestnikom m.in.: zajęcia z Katarzyną Skolimowską (Inspiracje dla szkoły, FitEdukacja), podczas których można było dowiedzieć się, jak trenować kompetencje przyszłości, oraz spotkanie z Magdaleną Georg (TNBSP) zatytułowane *Mała ojczyzna – wielki szacunek*, poświęcone biblioterapii. Chętni mogli zapoznać się ze scenariuszami zajęć z elementami biblioterapii dla różnych grup wiekowych i odkryć tajniki teatrzyku kamishibai. Mieli również możliwość stworzenia własnej bajki biblioterapeutycznej na podstawie regionalnej legendy o zbójcu Szczyrku.

Barłomiej Tabak z cieszyńskiej firmy Rude Cat Studio zajmującej się produkcją filmów zaprosił z kolei uczestników konferencji na war-

sztaty *Film poklatkowy, czyli ożyw zdjęcia ze swojego telefonu*. Największe zainteresowanie wzbudziła możliwość stworzenia przez uczestników spotkania krótkiego, 10-sekundowego, filmu z wykorzystaniem 240 fotografii. Potwierdziło to kreatywność grupy oraz potencjał tkwiący w filmie poklatkowym.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się również zajęcia Kamila Bachmińskiego z Domu Kultury „Kubiszówka”, poświęcone kaligrafii, a skierowane do miłośników pięknego pisania. Jedna z uczestniczek warsztatów Patrycja Kańkowska tak je wspomina:

Na zajęciach z kaligrafii zgłębialiśmy tajniki nieznanego większości z uczestników kroju pisma, które w dawnych wiekach służyło do tworzenia manuskryptów. Zostaliśmy wyposażeni w niezbędne narzędzia, takie jak pióra, atramenty i wzorniki. Warsztaty uświadomiły zebranym, jak trudne zadanie w dawnych czasach mieli skrybowie i jak wiele czasu należało poświęcić na „produkcję” jednej książki. Podróż do korzeni sprawia, że zaczynamy odbierać inaczej, głębiej nie tylko kaligrafię, ale każde pismo ręczne, z którego można wyczytać temperament, a nawet charakter piszącego. Samo kaligrafowanie natomiast, może dostarczyć wiele satysfakcji! (rozmowa z Patrycją Kańkowską z dnia 7 grudnia 2019 r.).

Powiew historii poczuli niewątpliwie ci z uczestników konferencji, którzy wybrali część warsztatową zorganizowaną w Muzeum Historycznym na Zamku Książąt Sułkowskich pod hasłem *Rok obrzędowy w tradycji polskiej: opłatek wigilijny*. Zajęcia polegały na wykonywaniu ozdób świątecznych z różnokolorowych opłatków. Jako że uczestnicy pochodzili z różnych części kraju, był to czas, by wymienić się ciekawostkami na temat zwyczajów bożonarodzeniowych.

Pracownicy Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Beskidzkiej zaproponowali natomiast warsztaty zatytułowane *Przeszłość i przyszłość – zbiory zabytkowe i nowe technologie*. Podczas spotkania, które poprowadziła kierownik filii Urszula Szabla, można było zapoznać się z ofertą zajęć czytelniczo-edukacyjnych dla uczniów szkół podstawowych, ze szczególnym naciskiem na czytanie i popularyzację literatury z wykorzystaniem multimediiów: pisaka 3D, drukarki 3D, LEGO Technic (z nauką programowania ruchów zabawki, którą dzieci zbudowały na wcześniejszych zajęciach, po wysłuchaniu tekstu literackiego), rzutnika z gramami interaktywnymi. Wszystkie wymienione narzędzia multitechnologiczne były dostępne dla osób, które wzięły udział w warsztatach.

Po oficjalnym zakończeniu konferencji część uczestników przedłużyła swój pobyt w Bielsku-Białej, by zapoznać się bliżej z historią miasta, jego zabytkami i ciekawymi miejscami.

Liczba osób, które wzięły udział w konferencji, zarówno nauczycieli-bibliotekarzy, jak i pracowników instytucji kultury, a także bardzo pozytywne opinie na temat wykładów i warsztatów, świadczą o tym, że tego typu spotkania są bardzo potrzebne. Możliwości współpracy bibliotek szkolnych z instytucjami kultury są ogromne i warto je rozwijać. Należy również rozmawiać – tym razem o kulturze, zgłębiać jej tajniki, poznawać nowe rozwiązania i dzielić się wiedzą i doświadczeniem z innymi, w szczególności z młodym pokoleniem. Szeroki odzew uczestników to dobry znak, organizatorzy konferencji mają więc nadzieję na kolejne spotkania poświęcone innym istotnym zagadnieniom współczesnego świata.

Tekst wpłynął do redakcji 12 lutego 2020 r.

Marlena Gęborska

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: marlena.geborska@us.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-1802-5287>

Konferencja „Wzory osobowe i wzorce współczesnych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych” (Katowice, 4 grudnia 2019 r.)

Konferencja „Wzory osobowe i wzorce współczesnych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych” odbyła się 4 grudnia 2019 r. w Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach. Głównym organizatorem wydarzenia był Instytut Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w którego imieniu uczestników powitał Jacek Tomaszczyk, dyrektor byłego Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego, obecny wicedyrektor Instytutu Nauk o Kulturze.

Konferencja podzielona była na trzy sesje tematyczne: *Współczesna kondycja zawodów bibliotekarskich i informacyjnych* (prowadzenie: J. Tomaszczyk), *Z historii zawodu bibliotekarza* (prowadzenie: Stanisława Kurek-Kokocińska), *Postawy pracowników bibliotek* (prowadzenie: Agnieszka Łakomy-Chłosta), a słuchacze mieli możliwość zapoznania się z 10 referatami wygłoszonymi przez reprezentantów różnych ośrodków kształcenia bibliotekarzy oraz pracowników bibliotek. Jako pierwsza wystąpiła inicjatorka konferencji S. Kurek-Kokocińska z Uniwersytetu Łódzkiego. Uniwersytet Śląski w Katowicach reprezentowały Katarzyna Tałuć, A. Łakomy-Chłosta i Anna Matysek. W imieniu Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej, czyli trzeciego współorganizatora, występowała Maria Kycler. Wśród prelegentów

znaleźli się również: Mariusz Balcerek (Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu), Małgorzata Bańkowska (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu), Zbigniew Domżał i Andrzej Wałkowski (Uniwersytet Łódzki) oraz Tomasz Stolarczyk (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego).

Patronat nad wydarzeniem sprawowała Sekcja Bibliotek Naukowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Sekcja Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy Zarządzie Okręgu w Katowicach. Patronat medialny objęły czasopismo „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” oraz portal sbp.pl.

S. Kurek-Kokocińska w wystąpieniu zatytułowanym *Wzory i wzorce osobowe we współczesnym bibliotekarstwie: szkic teoretyczno-badawczy* nawiązała do wieloletnich badań prowadzonych w tym zakresie. Po zestawieniu treści publikacji bibliotekoznawczych referentka podjęła próbę odpowiedzi na trzy pytania szczegółowe: czy istnieje zainteresowanie zagadnieniem wzorców osobowych wśród bibliotekarzy?, jakie cechy powinny znaleźć się w zawodowym wzorcu osobowym?, jak zmieniają się wzorce osobowe na przestrzeni lat?

Ideę turkusowej organizacji przedstawiła M. Bańkowska w referacie „*Turkusowa*” biblioteka – utopia czy szansa na wzmocnienie kreatywności zawodowej? Prelegentka zaprezentowała typologię modeli organizacyjnych autorstwa Frederica Laloux (organizacje czerwone, burzynowe, pomarańczowe, zielone i turkusowe) oraz omówiła czynniki sprzyjające wdrażaniu w bibliotekach nowych rozwiązań zarządczych. M. Bańkowska wyjaśniła dokładnie, na czym polega koncepcja tzw. instytucji turkusowych i jak może ona wpłynąć na biblioteki.

A. Matysek w wystąpieniu *Architekt informacji – sylwetka absolwenta a rynek pracy* opisała kluczowe kwalifikacje i kompetencje nabywane podczas studiów z zakresu architektury informacji. Uzyskany profil architekta informacji został skonfrontowany z wymogami rynku pracy poprzez zestawienie zdobywanych podczas studiów kwalifikacji z ofertami publikowanymi w kilku największych portalach ogłoszeniowych (rekrutacyjnych) w ciągu trzech miesięcy poprzedzających konferencję.

Drugą sesję tematyczną rozpoczęło wystąpienie A. Wałkowskiego i Z. Domżała pt. *Mikołaj z Krakowa i Jan Taczel z Raciborza – dwie osobowości i dwa wzorce dla współczesnych bibliotekarzy*. Referenci przybliżyli sylwetki dwóch mnichów z klasztoru cystersów w Mogile z przełomu XV i XVI w.: Mikołaja z Krakowa – archiwisty, bibliotekarza i erudyty, który pracę pisarską rozpoczął w wieku 67–68 lat, oraz

Jana Taczela z Raciborza, który dbał o rozwój biblioteki konwentualnej klasztoru cystersów. A. Wałkowski i Z. Domżał dowiedli, że współcześni wykonawcy zawodów bibliotekarskich powinni traktować te postaci jako wzory do naśladowania, a doskonałe wykształcenie oraz osiągnięcia w działalności naukowo-dydaktycznej powinny zawsze łączyć się z pracowitością, erudycją, wyrozumiałością dla podwładnych i dbałością o interesy (także finansowe) biblioteki. Następnie wzorzec bibliotekarza zakonnego w średniowieczu i okresie wczesnonowożytnym przedstawił T. Stolarczyk. Prelegent rozpatrywał kwestie ustawodawstwa i regulacji zakonnych, które precyzyjnie określały rolę i miejsce bibliotekarza w strukturach różnych zakonów. Scharakteryzował również zadania stawiane przed bibliotekarzami oraz możliwości wykorzystania zbiorów.

Współczesny wizerunek bibliotekarza przeanalizowała K. Tałuż w referacie zatytułowanym *Autoportrety w blogach bibliotekarzy*. Prelegentka skoncentrowała się przede wszystkim na sposobach narracji, służących rejestrowaniu wyobrażeń i odczuć dotyczących życia zawodowego, uwidocznionych w blogach prowadzonych przez pracowników bibliotek publicznych, szkolnych i naukowych.

Tematem trzeciej sesji były postawy pracowników bibliotek. W tej części A. Łakomy-Chłosta wygłosiła referat pt. *Kształcenie pracowników zawodów bibliotekarskich w Niemczech a wymogi stawiane przez pracodawców, na przykładzie ogłoszeń o pracę*. Referentka wyszczególniła kompetencje, które wydają się kluczowe w procesie edukacji w Niemczech, oraz ścieżki kształcenia, jakie może wybrać zainteresowana tym zawodem osoba. Zwróciła uwagę na specyficzną pozycję bibliotekarzy zatrudnianych w instytucjach państwowych. Następnie przeanalizowała ogłoszenia o pracę, aby wykazać, jakie są oczekiwania pracodawcy wobec potencjalnego pracownika. Jak zauważyła, w wypadku pracy w bibliotece główny nacisk kładzie się na tzw. kompetencje miękkie.

Ostatnie dwa wystąpienia koncentrowały się wokół nagród przyznawanych bibliotekarzom. M. Balcerek w wystąpieniu pt. *Wzory osobowe w konkursie na „Bibliotekarza Roku” SBP na tle amerykańskich nagród* omówił porównanie polskiego konkursu „Bibliotekarz Roku”, organizowanego przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, z podobnymi inicjatywami w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Zauważył, że na gruncie amerykańskim istnieje większe zróżnicowanie konkursów. Analizując sylwetki finalistów i zwycięzców konkursów, ustalił także, że choć polski konkurs ma charakter wyłącznie prestiżowy, to jest on istotny z punktu widzenia integracji środowiska i kształtowania marki zawodu. Z kolei M. Kycler w prelekcji pt. *Wzór osobowy bibliotekarza kształtowany i upowszechniany w Ogólnopolskim Konkursie Bibliote-*

karz Roku przybliżyła kryteria przyznawania wyróżnień dla polskich bibliotekarzy. Profil aktywnego bibliotekarza uzyskała poprzez zestawienie sylwetek finalistów dziewięciu edycji, nominowanych do II etapu konkursu przez kapituły okręgowe i zamieszczonych na portalu sbp.pl.

Wyszczególnione w toku obrad cechy składające się na wzór osobowy bibliotekarza stały się punktem wyjścia do podsumowującej dyskusji na temat przyszłości zawodu oraz jego wizerunku. Mimo że obrady odbywały się w cieniu reformy szkolnictwa wyższego, która pośrednio doprowadziła do likwidacji Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej na Uniwersytecie Śląskim z dniem 1 października 2019 r., to jednak konkluzje na temat przyszłości pracowników bibliotek okazały się budujące. Uczestnicy konferencji byli zgodni, że warto prezentować wzory osobowe oraz tworzyć wzorce współczesnych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych.

Tekst wpłynął do redakcji 26 lutego 2020 r.

Natalie Grochowicki

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: nataliegroch@op.pl
 <https://orcid.org/0000-0003-0418-3708>

XIII Ogólnopolska Konferencja Studencko-Doktorancka Kół Naukowych „Specjalna, specjalny, specjalne – biblioteka, użytkownik, usługi” (Katowice, 5 grudnia 2019 r.)

5 grudnia 2019 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach odbyła się XIII Ogólnopolska Konferencja Studencko-Doktorancka Kół Naukowych pt. „Specjalna, specjalny, specjalne – biblioteka, użytkownik, usługi”. Tematyka obrad dotyczyła ściśle ze sobą powiązanych zagadnień specjalnych usług bibliotecznych i informacyjnych, z uwzględnieniem ich roli w społeczeństwie. W imieniu organizatorów konferencję otworzył zastępca dyrektora kierunków: architektura informacji, informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, informacja w instytucjach e-społeczeństwa, kulturoznawstwo, kultura mediów Karol Makles, witając zgromadzonych prelegentów i gości, którzy przybyli z wielu ośrodków naukowych, m.in. z Wrocławia, Częstochowy, Piekar Śląskich, Gliwic i Katowic.

Z uwagi na liczbę referatów obrady podzielono na 3 sesje. Pierwsza, pod hasłem *Biblioteka specjalna*, była poświęcona bibliotekom, ich zbiorom i sposobom działania. Jako pierwsza wystąpiła Izabela Kochańczyk (Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach) z referatem pt. *Najważniejszy jest człowiek – nowe usługi i kierunki działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach*. Prelegentka omówiła Biblioforum, czyli jedną z siedzib Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach,

zwracając uwagę na możliwości technologiczne, różnorodność prowadzonych zajęć i projekty, podczas których wykorzystuje się nowe zasoby Biblioteki (m.in. gry planszowe, interaktywne, roboty itp.). Następnie wystąpiła Hanna Bias (Biblioteka Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej) z prezentacją pt. *Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej – specjalna przestrzeń, specjalne zbiory, specjalny odbiorca Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej przy Bibliotece Głównej*. H. Bias przedstawiła krótką historię Archiwum oraz przechowywane w nim wartościowe zbiory dotyczące śląskiej kultury muzycznej: rękopisy muzyczne, plakaty, pamiątki po znanych kompozytorach. Zwróciła też uwagę na problematykę opracowywania i przechowywania części zbiorów, które mogłyby ulec zniszczeniu, oraz na potrzebę wprowadzenia odpowiednich rozwiązań architektonicznych w pomieszczeniach Archiwum. Alicja Paruzel (Biblioteka Główna, Politechnika Częstochowska) wygłosiła referat pt. „*Specjalne*” *zbiory specjalne bibliotek technicznych na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej*. Na wstępie wyjaśniła pojęcie zbiorów specjalnych, przywołała definicje związane z tematem prezentacji, podała liczbę i przykłady kolekcji specjalnych w zbiorach Politechniki Częstochowskiej, m.in. patenty i normy. Opowiedziała również o pracowni mikrofilmowej działającej kiedyś na uczelni. Ostatnie wystąpienie w pierwszej części obrad, pt. *Rola i zadania Głównej Biblioteki Komunikacyjnej (GBK) na tle ogólnej sytuacji bibliotek specjalnych w Polsce*, autorstwa Olgi Kowalczyk (Instytut Filologii Słowiańskiej, Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski) i Pauliny Korneluk (Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Wrocławski), dotyczyło genezy i działalności mało znanej i rzadko charakteryzowanej Głównej Biblioteki Komunikacyjnej w Warszawie. Prelegentki omówiły profil omawianej placówki według typów bibliotek specjalnych podawanych w literaturze przedmiotu, opowiedziały o zbiorach księżnicy, sposobach udostępniania oraz o funkcjonującym przy niej wydawnictwie.

Specjalny użytkownik to nazwa drugiej części obrad, w której skoncentrowano się na człowieku oraz jego potrzebach informacyjnych. Sesję rozpoczęła Małgorzata Szemiel (Dział Biblioterapeutyczny, Biblioteka Śląska w Katowicach) prezentacją pt. *Wpływ działań terapeutycznych na osoby zagrożone wykluczeniem z dostępu do kultury*. Autorka opisała różne typy aktywności terapeutycznych dla wykluczonych grup społecznych (m.in. więźniów, osób starszych). Scharakteryzowała prowadzone przez siebie i zespół bibliotekarzy warsztaty i zajęcia z arteterapii i biblioterapii. Opowiedziała o rezultatach zajęć ukierunkowanych na

aktywizację, socjalizację, integrację i edukację grup, z wykorzystaniem gier planszowych lub zajęć ceramicznych.

Kolejny referat, pt. „*Mnie to nie dotyczy*” – *edukacja o zrównoważonym rozwoju* Dobrosławy Egner i Małgorzaty Nowak (Młodzieżowy Dom Kultury nr 2 w Piekarach Śląskich), był poświęcony projektowi „Zakładka do dobrego świata”, mającemu na celu edukację dzieci i młodzieży z zakresu problematyki globalnej, obejmującej takie zagadnienia, jak zanieczyszczenia powietrza i oceanów, smog, troska o najbliższe otoczenie. Prelegentki opowiedziały o zabawach i warsztatach prowadzonych w ramach projektu, podały także pomocną literaturę i źródła. Prezentacja Dominiki Panek (Biblioarte) pt. *Specjalne usługi edukacyjne: wykorzystanie literatury wizualnej w kształtowaniu kompetencji uczniów na różnych etapach edukacyjnych* dotyczyła wykorzystania literatury wizualnej w edukacji uczniów. Referentka przedstawiła przykłady tego typu książek, zwracając uwagę na rolę książki wizualnej oraz wpływ elementów wizualnych na rozwój dzieci w różnym wieku. Anna Marcol (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach) wygłosiła referat pt. *Kursy e-learningowe Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach jako specjalna usługa biblioteczna dla nauczycieli* dotyczący tego, jak w dzisiejszych czasach można korzystać z internetowych sposobów edukacji w realizowaniu zadań edukacyjnych stawianych przed bibliotekami. Przedstawiła ofertę szkoleń e-learningowych przygotowanych przez swą macierzystą placówkę, skupiając się m.in. na doborze tematyki oraz sposobie ich organizowania.

Ostatnią prezentację w tej sesji, pt. *Specjalne zbiory, usługi i użytkownicy w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej „Bibliotece pod Atlantami” w Wałbrzychu – Oddział Książki Mówionej, współpraca z Oddziałem Psychiatrycznym, gry mobilne* przygotowały Iwona Bany-Kozub, Sława Janiszewska, Beata Kościelna oraz Natalia Różycka (Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna „Biblioteka pod Atlantami” w Wałbrzychu). I. Bany-Kozub w imieniu współauterek scharakteryzowała usługi dla użytkowników specjalnych: osób niewidomych i niedowidzących, realizowane i prowadzone przez Bibliotekę, zaprezentowała przykłady tekstów brajlowskich i narzędzi wykorzystywanych przy ich tworzeniu. Opisała, na czym polegają zajęcia edukacyjne przygotowywane w ramach oferty bibliotecznej dla pacjentów Oddziału Psychiatrycznego Specjalistycznego Szpitala im. dr Alfreda Sokołowskiego w Wałbrzychu.

Trzecia sekcja obrad *Specjalne usługi, specjalna informacja* dotyczyła usług bibliotecznych i informacyjnych. Pierwszą prezentację pt.

Specjalne potrzeby zbiorów, użytkowników i usług w codziennej praktyce edukacyjnej przedstawiła Joanna Balawender (Zespół Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego w Oświęcimiu). Referentka podjęła temat potrzeby edukacji dzieci i młodzieży w sposób indywidualny dla wyrównania szans wszystkich uczniów. Referat Nikolety Saluk (studentka I roku Indywidualnych Studiów Międzydziedzinowych, Kolegium Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Koło Naukowe Infologów, Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach) pt. *Literatura jako spotkanie: aktywne czytelnictwo a postrzeganie wielokulturowości w społeczeństwie* dotyczył wyników ankiet przeprowadzonych wśród dzieci w wieku szkolnym. Autorka przedstawiła na przykładach sposoby wykorzystania literatury w edukacji wielokulturowej dzieci. Celem takich zajęć jest rozwinięcie poczucia tolerancji i wiedzy na temat innych kultur, krajów i ludzi, a literatura może być niezwykle pomocnym środkiem edukacyjnym.

Olga Forlicz (studentka II₃ roku architektury informacji, Koło Naukowe Infologów, Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach) w prezentacji *Źródła informacji dla kynologów* zwróciła uwagę na zagadnienia związane z definicją kynologa oraz ze źródłami informacji kynologicznej dostępnymi w sieci. Przeanalizowała strony internetowe, przykładowe wortale oraz dostępną na rynku wydawniczym ofertę czasopiśmienniczą w zakresie informacji kynologicznej. Scharakteryzowała dostępne tytuły pod względem treści i ich odbiorcy.

Jako następna wystąpiła Jolanta Kokoszka (studentka III₃ roku informacji w instytucjach e-społeczeństwa, Koło Naukowe Infologów, Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach) z referatem pt. *Mem – specjalne medium informacyjne: stan badań polskiego piśmiennictwa w dziedzinie nauk humanistycznych*. Prelegentka podała definicję memu, jego genezę oraz scharakteryzowała rodzaje omawianego pojęcia. Zaprezentowała wyniki badań własnych dotyczących występowania problematyki memów w polskiej literaturze naukowej z dziedziny humanistycznej wydanej w latach 2000–2019. Dokonała szczegółowej analizy poruszanych przez autorów zagadnień.

Magda Pokrywka (studentka II₃ roku architektury informacji, Koło Naukowe Infologów, Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach) w referacie pt. *Wykorzystanie psychologii Gestalt w projektowaniu stron internetowych* posłużyła się przykładami w formie ilustracji przedstawiających iluzje wizualne, by pokazać, jak ludzki mózg rozpoznaje zawarte w nich wzory. Przedstawiła sposoby wykorzystania wiedzy o Gestalt w projektowaniu stron internetowych, tak

aby ułatwić użytkownikowi korzystanie z platform. Autor ostatniej prezentacji, pt. *Użytkownicy e-administracji publicznej w województwie śląskim – wyniki badań własnych*, Adam Gajecki (student I₂ roku informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, Koło Naukowe Infologów, Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach) przedstawił wyniki sondażu diagnostycznego dotyczącego wykorzystania usług e-administracji, przeprowadzonego wśród studentów i doktorantów z województwa śląskiego. Omówił odpowiedzi na 6 zadanych w ankiecie pytań, obrazując wyniki wykresami.

Po każdej sekcji licznie zgromadzeni uczestnicy konferencji okazywali żywe zainteresowanie poruszonymi zagadnieniami, toczyło się wiele dyskusji. Świadczy to o trafnym doborze tematu spotkania, który być może należałoby uczynić hasłem przewodnim jednej z przyszłych konferencji.

Tekst wpłynął do redakcji 16 lutego 2020 r.

REDAKCJA

Joanna Szewczyk

PROJEKT OKŁADKI

Anna Makles

PRZYGOTOWANIE OKŁADKI DO DRUKU

Paulina Dubiel

KOREKTA

Sabina Stencel

ŁAMANIE

Alicja Załęcka

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersją referencyjną jest wersja elektroniczna

ISSN 2451-2575 (wersja elektroniczna)

Czasopismo do końca 2018 r. ukazywało się w formie drukowanej z ISSN 1505-4195

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 8,5. Ark. wyd. 9,0.